श्रीजिनदत्तसूरिप्राचीनपुस्तकोद्धारफण्ड(सुरत)ग्रन्थाङ्क –४२

अर्हम् ।

श्रीमत्खरतरगच्छाधीश्वर-श्रीअकब्बरमहीपतिप्रतिबोधक-जङ्गमयुगप्रधान-भट्टारक-श्रीम-
जिनचन्द्रसूरिशिष्य पण्डितप्रवर-महोपाध्याय-सकलचन्द्रगणिशिष्योपाध्याय-
श्रीसमयसुन्दरगणिग्रथिता

श्री गाथासहस्री ।

जङ्गम-युगप्रधान-भट्टारक-श्रीमज्जिनकृपाचन्द्रसूरीश्वराणा शिष्यरत्नोपाध्याय-
श्रीसुखसागरोपदेशात् (मुम्बय्या) कोटस्थानस्थ-श्रीशान्तिनाथजैनमन्दिर-
वेदीकार्यवाहकप्रदत्तेन शा मानचन्दभाई भगनभाई श्रेष्ठिवर्यस्य
धर्मपत्नी श्रीमती चुनीबाईप्रदत्तेन च द्रव्यसाहाय्येन
मुम्बय्या निर्णयसागरमुद्रणालये
मुद्रापयित्वा प्रकाशितम् ।

प्रकाशक–जव्हेरी मुलचन्द हीराचन्द भगत, मुम्बई ।

विक्रमसंवत् १९९६ प्रतय –५०० भेट ईसीसन् १९४०

द्रव्यसाहाय्यक—

१५१) श्रीशान्तिनाथस्वामि-जैनमन्दिर पेढी, कोट, (मुम्बई)

१००) शा० मानचन्दभाई मगनभाई धर्मपत्नी चुनीबाई, (पालनपुर-निवासी)

Published by Jhaweri Moolchand Hirachand Bhagat, Mahavir Jain Mandir, Pydhuni, Bombay.

Printed by Ramchandra Yesu Shedge, Nirnaya Sagar Press, 26-28 Kolbhat Street, Bombay.

पुस्तकप्राप्तिस्थानम्—
श्रीजिनदत्तसूरिज्ञानभंडार, ठि० गोपीपुरा,
सीतलवाडी उपासरा, मु० सुरत

निवेदनम्

सुप्रसिद्ध कविवर्य उपाध्याय **श्रीसमयसुंदरगणि** संगृहीत यह **"गाथासहस्री"** नामक ग्रन्थरत्न विद्वज्जनोंके विनोदार्थ प्रकाशित किया जा रहा है इनका अस्तित्वसमय सत्रहवीं (१७) शताब्दी है। श्रीजिनचंद्रसूरिजीके मुख्य शिष्य उ० सकलचंद्रगणि थे (कल्पसूत्र कल्पलताटीका पृ ६८२) उनके शिष्य समयसुन्दरजी थे जिन्होंने लघुवयमेंही तर्क-व्याकरण साहित्य वगैरहका इन्होंने अभ्यास करलिया था और गुरुमुखसे जैनागमोंका अभ्यासकरके फलस्वरूप संस्कृतभाषामें ग्रंथोंकी रचना की और बहुतसे स्तवन-रास चोपाइ वगैरह गुजरातिभाषामें निर्माण किये।

प्रस्तुत ग्रंथ उ० समयसुन्दरजीने सं १६८६ में रचा है। यह ग्रंथ पंडित जनोंके मुखकी शोभा रूप तांबुलके सदृश है और व्याख्यानदाताओंके लिये तो बहुतही उपयोगी है ग्रंथकार खुदही इस प्रकार कहते है—

व्याख्याचातुर्यवाञ्छा यदि भवति तदा शास्त्रमेतत् समग्रम्,
कंठे कृत्वा विशेषाऽवगमपरमार्थं गृहीत्वा गुरूक्तेः ।
व्याख्याकाले विचाले प्रवरमवसरं प्राप्य वाच्यं प्रसक्तं,
सभ्येभ्यानां पुरस्तात् चतुरनरचमत्कारकारं च भावि ॥ ३ ॥ (पृ० ५०)

यदि आप प्रखर वक्ता बनना चाहते हों तो यह सारा ग्रन्थ मुँह जबान करके, गुरुके मुखारविंदसे ग्रन्थका गूढार्थ समझके हरहमेश सभा समक्ष प्रवचन करते समय समयानुसार सुभाषित पद्य बोलनेसे सज्जनोंके चित्तको (आप अवश्य) आश्चर्य करनेवाले होंगे

आभारदर्शन—

[१] श्रीमोहनलालजी[3] ज्ञानभण्डार (सूरत), [२] श्रीजिनदत्तसूरि[4] ज्ञानभण्डार (सूरत)

[३] श्रीजिनदत्तसूरि[5] ज्ञानभण्डार (बम्बइ), [४] श्रीजिनकृपाचंद्रसूरि ज्ञानभण्डार (बीकानेर)

प्रस्तुत ग्रंथरत्न संशोधन करनेमें उपरोक्त भंडारोंकी प्रतियोंकी सहायता ली गइ है अतएव उक्त भण्डारोंके संचालकमहाशयोंको और द्रव्यसहायक सज्जनोंको यहाँपर धन्यवाद दिया जाता है

---

१ कल्पसूत्रकी कल्पलताटीका जो इसी सीरीझकी ओरसे प्रकाशित हो चुकी है-जिसमें H D वेलणकर (प्रो० ऑफ संस्कृत विल्सन कॉलेज बॉम्बे) महाशयका विद्वत्तापूर्ण लिखा हुआ Introduction है और श्रीयुत मोहनलाल दलीचंद देसाइ (B A LL B Advocate) का अति परिश्रमसे लिखा हुआ उपोद्घात दिया गया है इस ग्रंथको देखनसेही इसका महत्व विद्वानोंको अच्छी तरहसे ज्ञात हो सकेगा।

२ समयसुन्दरजी महाराज जैसे बाल्यावस्थामें विद्याकी ओर प्रेम रखते थे उसी तरह बडी अवस्थामें अपने शिष्योंको भी विद्वान बननेके लिये परिश्रम करते थे। उन्होंने अपने बालमुनिओंको बोध देनेके लिये एक स्वाध्याय भी बनाया था जो इस प्रकार है—

भणोरे चेलाभाइ भणोरे भणो, भण्या मागमने आदर घणो।
भण्याने हुए भलो बहरावणो, सखरवस्त्र पहिर ओढणो।
पद हुये वाचक पाम्र तणो, बाजोठ उपर बेसणो।
भणिया पाखे दुःख देखणो गांध झोली हाथमें दोहणो (=घडो)।
समयसुन्दररो कह्यो मानणो इह परलोक सुहावणो। इति ॥

३ संवत् १७६२ वर्षे कार्तिक वदि पांचमी दिने बुधवारे श्रीमज्जल्ने सालविजाने श्रीजिनचन्द्रसूरिविजयराज्ये लिखिता प्रतिरियं विनेय प० रंगविलासेन श्रीरस्तु।

४ संवत् १८७६ मिति वैशाख कृष्णपक्षे एकादश्यां ११ तिथौ गुरुवारे लिपिकृतं प० मतिनन्दिरेन इदं पुस्तकं श्रीरस्तु ॥

५ संवत् १९५६ श्रावण वद १३ प. लिखितमिदं ॥

संशोधन—

"श्रीजिनदत्तसूरि प्राचीन पुस्तकोद्धार फण्ड"–(सूरत) से ४१ वाँ "सामाचारी शतक नामक ग्रन्थ प्रकाशित किया गया है उसके निवेदनमें "४ પ્રતિ પાટણના ભંડારમાંથી સાહિત્યપ્રેમી મુનિ શ્રી પુણ્યવિજયજીના અનુગ્રહથી" इस प्रकार लिखा है लेकिन वह प्रति पाटनके भण्डारकी न समझकर प्रवर्तक मुनि श्रीकान्तिविजयजीके भंडारकी समझना.

पूज्य गुरुवर्य्य श्रीउपाध्याय सुखसागरजीमहाराजने यह ग्रन्थका संशोधन करनेमें अति परिश्रम उठाया है, और श्रीयुत मोहनलाल भगवानदास झवेरी सोलिसिटर महाशयने भी प्रुफ देखनेमें स्वसमयका भोग दिया है और इस ग्रंथकी प्रस्तावना तथा ग्रंथसार लिखनेका भी परिश्रम लिया है प्रस्तुत ग्रन्थमें किसी भी तरहकी अशुद्धि रहगई हो तो सज्जन महाशय सुधारेंगे और पठन–पाठन कर संशोधक महाशयका परिश्रम सफल करेंगे यही शुभेच्छा.

संवत् १९९६ मार्गशीर्ष शु० ३
ता० १३–१२–३९, बम्बई.

निवेदक—
मुनिमंगलसागर.

गाथासहस्री ।

प्रस्तावना

सच्छंदा य सरूवा सालंकारा य सरसउल्लावा ।
वरकामिणिव्व गाहा गाहिज्जंती रसं देई ॥ ८३२ ॥

ગ્રંથકર્તા ને ગ્રંથરચનાકાળ

આ ગ્રંથ 'ગાથાસહસ્રી'ના કર્તા ઉપાધ્યાય શ્રીસમયસુંદર છે. યુગપ્રધાન શ્રીજિનચંદ્રસૂરિ કે જે ખરતરગચ્છના એક સુપ્રસિદ્ધ આચાર્ય હતા ને જેણે સમ્રાટ્ અકબરને સંવત્ ૧૬૪૮મા લાહોરમા જૈન ધર્મનો ઉપદેશ કર્યો હતો તેમના શિષ્ય ઉપાધ્યાય શ્રીસકલચંદ્રગણિના તેઓ શિષ્ય હતા. આ ગ્રંથ ઉપાધ્યાય શ્રીસમયસુંદરે સંવત્ ૧૬૮૬મા રચ્યો હતો.

ગાથાસપ્તશતી અને ગાથાસહસ્રી

આ ગ્રંથમા ભિન્ન ભિન્ન આગમ તેમજ પ્રકરણ ગ્રંથોમાથી વ્યાખ્યાનમા ઉપયોગી થઈ પડે તેમજ ધર્મચર્ચાઓમા પણ પ્રમાણભૂત ગણાય તેવા અવતરણોનો તેમજ કેટલાક સુભાષિતો ને અન્યોક્તિઓનો સંગ્રહ કરવામા આવ્યો છે. મોટે ભાગે ગાથાઓનો જ સંગ્રહ છે. જૈનેતર ગ્રંથો મહાભારત, પદ્મપુરાણ, માનવી સ્મૃતિ આદિમાથી પણ ઉતારા અપાયા છે. આ ગ્રંથનું નામ 'ગાથાસહસ્રી' રાખ્યુ છે તે પરથી પ્રસિદ્ધ 'ગાથાસપ્તશતી'નું આપણને સહજ સ્મરણ થાય. પ્રસિદ્ધ જૈનાચાર્ય પાદલિપ્તસૂરિ કે પાલિત્ત કવિ તરીકે પણ જાણીતા છે તેણેજ 'ગાથા સપ્તશતી'માની ગાથાઓનો મોટો ભાગ રચ્યો છે એવી માન્યતા હોઈ પ્રસ્તુત ગાથા સંગ્રહ કરવાને ગ્રંથકર્તાને પ્રેરણા મળી હોય અને 'ગાથાસપ્તશતી' જેમ શૃંગારિક સુભાષિતોનો હૃદયંગમ રસમય સંગ્રહ છે તેવોજ શાંતરસનો રસમય સંગ્રહ રચવાનો ઉદ્દેશ ગ્રંથકર્તાનો હોય તે સંભવિત છે. બનવા જોગ છે કે આનું નામ પણ 'ગાથાસપ્તશતી' રાખવાનો શરૂમા તેમનો ઇરાદો હોય, કારણ કે છેવટના ભાગના સંસ્કૃત સુભાષિતો બાદ કરીએ તો સાતસોની આસપાસ પ્રાકૃત સૈદ્ધાન્તિક ગાથાઓની સંખ્યા થાય છે. પછી ગ્રંથનું નામ જુદુ રાખવુ જોઈએ એ હેતુથી કે સંગ્રહમા ગાથાઓ વધી જવાથી—જો કે પૂરી સહસ્ર નથી પણ લગભગ સહસ્ર હોવાથી ગ્રંથનુ નામ 'ગાથાસહસ્રી' પસંદ કરવામા આવ્યુ હોય.

બન્ને ગ્રંથો વચ્ચે બીજી રીતે મુકાબલો યોગ્ય નથી, કારણ કે 'ગાથા સપ્તશતી'મા કેવળ શૃંગાર રસને પોષવાના હેતુથી કાવ્યની દૃષ્ટિએ ઉત્તમ કોટિની ગાથાઓનો સંગ્રહ કરવામા આવ્યો છે, ત્યારે અહિંયા તો વ્યાખ્યાનમા તથા ધર્મચર્ચામા સંક્ષેપથી પણ સચોટ રીતે કથન કરી શકાય એવી સુંદર ગાથાઓનો સંગ્રહ કરવામા આવ્યો છે. ટૂંકમા અહિંયા સંગૃહીત ગાથાની સંખ્યાના પ્રમાણમા મોટી સંખ્યાના વિષયની ચર્ચા તથા માહિતી મળે છે. આ જ કારણે ગ્રંથનો કંઈક વિસ્તૃત સાર નીચે આપવામા આવ્યો છે. તે પરથી વાચકને ઉપાધ્યાય શ્રી સમયસુંદરના સૈદ્ધાન્તિક ગ્રંથોનું તેમજ અન્ય ગ્રંથોનું વિશાલ વાચન, વિવેચક બુદ્ધિ, હૃદયંગમતા, સંસાર-રસિકતા, વ્યાખ્યાન-કુશલતા આદિનો ખ્યાલ આવશે અને તેની બહુશ્રુતતા પ્રતીત થશે.

ગ્રંથકર્તાનુ ચરિત્ર તથા તેના અન્ય ગ્રંથો

ઉપાધ્યાય શ્રીસમયસુંદરગણિનો જન્મ સાચોર-સત્યપુર (જે સ્થળ શ્રીમહાવીરસ્વામિના પ્રસિદ્ધ ચૈત્યને લઈને ખૂબ ખ્યાતિ પામ્યું હતુ)મા થયો હતો તે હકીકત તેમણે સ્વરચિત 'સીતારામ ચોપાઈ'ના છઠા ખંડની ત્રીજી ઢાળમા જણાવી છે. પોરવાડ જ્ઞાતિના રૂપસી પિતા તથા લીલાદે માતાથી તેમનો જન્મ થયો હતો. તેમની જન્મસાલ ચોક્કસ મળી નથી, પણ તે સંવત્ ૧૬૨૦ની આસપાસ હશે એમ તેમણે રચેલા પહેલા સંસ્કૃત-ગ્રંથ 'ભાવશતક'ની સાલ સંવત ૧૬૪૧ છે તે પરથી લાગે છે. વળી તેમને દીક્ષા આપનાર શ્રીજિનચંદ્રસૂરિને સૂરિપદ સં. ૧૬૧૨મા મળ્યુ હતુ તે પરથી શ્રીસમયસુંદરને સં. ૧૬૧૨ પછી જ દીક્ષા આપવામા આવી હશે તે સિદ્ધ થાય છે. સંવત્ ૧૬૨૮ના શ્રીજિનચંદ્રસૂરિના આમાથી સામલિના સંઘને લખેલ પત્રમા તેમનુ નામ ન હોવાથી શ્રીસમયસુંદરે ત્યારબાદ દીક્ષા લીધી હશે એમ અનુમાન થાય છે.

ગ્રંથકારે રચેલા સંસ્કૃત પ્રાકૃત ગ્રંથો ટીકાઓ સાલવાર નીચે દર્શાવ્યા છે. (૧) भावशतकम् સં. ૧૬૪૧ (૨) अष्टलक्षी સં. ૧૬૪૯ (૩) रूपकमालावचूरि સં. ૧૬૬૩ (૪) चातुर्मासिकपर्वव्याख्यानपद्धति સં. ૧૬૬૫ (૫) कालिकाचार्यकथा સં. ૧૬૬૬, (૬) द्वादशभावना સં. ૧૬૬૭ (૭) सामाचारीशतकम् સં. ૧૬૭૨ (૮) विशेषशतकम् સં. ૧૬૭૨ (૯) गाथालक्षणम् સં. ૧૬૭૩, (૧૦) विचारशतकम् સં. ૧૬૭૪ (૧૧) दुरियरयसमीरवृत्ति (श्रीजिनवल्लभसूरिकृत वीरस्तव-वृत्ति) સં. ૧૬૮૪ (૧૨) विशेषसंग्रह સં. ૧૬૮૫, (૧૩) विसंवादशतकम् સં. ૧૬૮૫ (૧૪) नवतत्त्व-बालावबोधवृत्ति સં. ૧૬૮૫ (૧૫) गाथासहस्री સં. ૧૬૮૬ (૧૬) भक्तामरसुबोधिकावृत्ति સં. ૧૬૮૭ (૧૭) जयतिहुअणवृत्ति સં. ૧૬૮૭ (૧૮) रघुवंश-टीका सं. वृत्ति સં. ૧૬૮૮ તથા ૧૬૯૯ (૧૯) स्थापनाविचारवृत्ति સં. ૧૬૯૧ (૨૦) संदेहदोलावलीपर्याय સં. ૧૬૯૩ (૨૧) वृत्तरत्नाकरवृत्ति સં. ૧૬૯૪ (૨૨) रघुवंशटीका સં. ૧૬૯૫ (સં ૧૬૯૨ શ્રીનાહટાપ્રમાણે) (૨૩) समाचारीवृत्ति સં. ૧૬૯૫ (૨૪) कल्याणमंदिरटीका સં. ૧૬૯૫ (૨૫) कल्पसूत्रटीका સં. ૧૬૯૫ (૨૬) (अ तर-वृत्त-नंदित) महावीरस्तव स्तोत्रवृत्ति-सहित (૨૭) विमलस्तवमंडनस्तुतिवृत्ति (૨૮) वाग्भटालंकारवृत्ति, (૨૯) प्रश्नोत्तरसंग्रह (૩૦) शतकसप्तक (જુઓ નાહટા ના યુગ-પ્રધાન શ્રીજિનચંદ્રસૂરિ પૃ ૧૯૮-૨૦૧)

એમની ગુજરાતી કૃતિઓ માટે જુઓ શ્રી મોહનલાલ દલીચંદ દેસાઈકૃત 'કવિવર સમયસુંદર' નામનો લેખ જે આનંદકાવ્યમહોદધિ મૌક્તિક ૭માની પ્રસ્તાવનામા મુદ્રિત થયો છે.

એમના ઉપર દર્શાવેલા સંસ્કૃત પ્રાકૃત તથા ગુજરાતી ગ્રંથરચના પરથી તેમજ તેમાં ચર્ચેલા વિવિધ વિષયો પરથી તેઓ અનેક વિષયમાં પારંગત અદ્ભુત વિદ્વાન હતા, તેમજ પ્રથમ પંક્તિના કવિ, વ્યાકરણી, વૈયાકરણી, સિદ્ધાંતના જ્ઞાતા, ગ્રંથકાર, વ્યાખ્યાનકાર તથા ટીકાકાર હતા, અને સંસ્કૃત પ્રાકૃત પર પણ ગુજરાતી ભાષાની જેમ પ્રભુત્વ ધરાવતા હતા—તે સ્પષ્ટ થાય છે તેમના મુખ્ય શિષ્ય હર્ષનંદને સંવત્ ૧૬૭૦મા રચેલી 'મધ્યાહ્નવ્યાખ્યાન પદ્ધતિ'ના તેમને માટે કરેલા ઉલ્લેખોના સાર ગુજરાતીમા એ છે કે તેમને વ્યાખ્યાનકાર, કવિ, વાદી, વૈયાકરણી, આસ્તિક, જ્યોતિષવિદ્યા તથા સૈદ્ધાન્તિક તરીકે ખ્યાતિ મેળવી હતી, તેમને શિષ્ય પ્રશિષ્યની ઘણી સંતતિ હતી, તેઓ લોકપ્રિય તથા રાજપ્રિય હતા, અને એક જ પદમાં આઠ લાખ અર્થ પ્રાપ્ત કરવાની ચમત્કારી શક્તિ ધરાવતા હતા છેલ્લી બાબત તેમણે રચેલા 'અષ્ટલક્ષી' ગ્રંથને ઉદ્દેશીને છે કે જેમા એક જ પદના તેમણે આઠ લાખ અર્થ કર્યા છે તે ગ્રંથ તેમણે સંવત્ ૧૬૪૯મા જ્યારે શ્રીજિનચંદ્રસૂરિએ બાદશાહ અકબરની વાતોમાં મુલાકાત લીધી ત્યારે તેમની સાથે દરબારમા જઈ બાદશાહને હાથે વાંચી સંભળાવી પ્રસન્ન કર્યો હતો બાદશાહે તે ગ્રંથ પોતાના હાથમા લઈ 'પઠન કરાવો, સર્વત્ર વિસ્તાર-ફેલાવો પામો સિદ્ધિ પામો' એવી શુભેચ્છા દર્શાવી શ્રીસમયસુંદરના હાથમા તે ગ્રંથને મૂક્યો હતો તેજ વર્ષમા એટલે સંવત્ ૧૬૪૯ના ફાગણ સુદ બીજને દિને જ્યારે શ્રીજિનચંદ્રસૂરિને બાદશાહે યુગપ્રધાન પદ આપ્યુ, ત્યારે શ્રી માનસિંહને શ્રીજિનસિંહસૂરિ નામ આપી આચાર્ય પદ, તથા શ્રીસમયસુંદર તેમજ શ્રીગુણવિનયને વાચક પદ અપાયુ હતુ શ્રીસમયસુંદરને ત્યારબાદ ઉપાધ્યાય-પાઠકપદ લવેરા ગામમાં ઉક્ત શ્રીજિનસિંહસૂરિએ આપ્યુ હતુ સંવત્ ૧૬૭૪મા શ્રીજિનસિંહસૂરિ સ્વર્ગસ્થ થયા અને તેમની પાટે શ્રીજિનરાજસૂરિ આવ્યા તેમની સાથે જ એક જ દિવસે સૂરિપદ પામેલા શ્રીજિનસાગરસૂરિએ બાર વર્ષ સુધી શ્રીજિનરાજસૂરિની આજ્ઞામા રહ્યા પછી સંવત્ ૧૬૮૬માં ૮ આચાર્યીય ખરતર ગચ્છની ભિન્ન શાખા કાઢી એમાં શ્રી સમયસુંદરના વ્યાકરણ-નિષ્ણાત વિદ્વાન્ શિષ્ય શ્રી હર્ષનંદન કારણભૂત હતા એમ કહેવાય છે ત્યારથી શ્રીજિનરાજસૂરિની આજ્ઞામા શ્રીસમયસુંદર ઉપાધ્યાય અંત સુધી રહ્યા સંવત્ ૧૬૯૧મા શ્રી સમયસુંદરે ક્રિયોદ્ધાર કર્યો સંવત્ ૧૭૦૨ના ચૈત્ર શુક્લ ૧૩ને દિને અમદાવાદમાં, જ્યા સંવત્ ૧૬૯૯થી વૃદ્ધાવસ્થાને લઈને તેઓ રહેતા હતા ત્યા હાજા પટેલની પોળના ઉપાશ્રયમા, ઉપાધ્યાય શ્રીસમયસુંદર સ્વર્ગસ્થ થયા ત્યારે તેમની ઉમ્મર ૯૦ વર્ષ આસપાસની હશે તેમની શિષ્ય પરંપરા સંવત્ ૧૮૭૭ સુધી તો હતી જ એમ તેમની પરંપરામા થયેલ શ્રીમંગલચંદ્ર ઉપાધ્યાયના શિષ્ય શ્રીઆશકરણના શિષ્ય શ્રીઆલમચંદે તે વર્ષમા રચેલી 'સમ્યક્ત્વ કૌમુદી ચતુષ્પદી'ની પ્રશસ્તિ પરથી માલમ પડે છે ઉપાધ્યાય શ્રીસમયસુંદરના શિષ્ય શ્રીહર્ષનંદને શ્રીસુમતિકલ્લોલ સાથે શ્રીસ્થાનાંગસૂત્ર-વૃત્તિમાની ગાથાઓ પર ૧૩૬૦૪ શ્લોક-પ્રમાણ વૃત્તિ રચી હતી તથા એકલા ઉત્તરાધ્યયનવૃત્તિ રચી હતી

પ્રસ્તુત ગ્રંથ ગાથાસહસ્રીમા ગ્રંથકર્તાએ સાત નિહ્નવોની આવશ્યકચૂર્ણિમાંની ૧૬ ગાથા ટાંકી તેના વિવેચન માટે પોતાના 'વિશેષસંગ્રહ'નો હવાલો આપ્યો છે એ ઉપરાંત પોતાના 'વિશેષશતક'નો પણ ઉલ્લેખ આ ગ્રંથમાં કર્યો છે એમનો 'વિસંવાદશતક' ગ્રંથ સિદ્ધાંતમાના વિસંવાદ સબંધી ઉપયોગી ચર્ચાનો ગ્રંથ છે આ ગ્રંથો ઉપરાંત 'વિચારશતક' 'સામાચારીશતક', તેમની સિદ્ધાંતપ્રિયતા દર્શાવે છે તેમણે સિદ્ધપુરમા મહમદ શેખને પ્રતિબોધ્યો હતો સિંધના મખતુમ શેખને પ્રતિબોધી પાંચ નદીના જલચર જીવો તથા ગાયોની રક્ષા કરી હતી જેસલમેરના રાવલ ભીમજીને ઉપદેશ આપી સાંઢનો-સાંઢનો વધ અટકાવ્યો હતો આ તેમની પ્રતિબોધકશક્તિના પ્રત્યક્ષ દૃષ્ટાંતો છે

પ્રસ્તુત ગ્રંથ વાચતા જ એ તરી આવે છે કે કર્તાને કવિદૃષ્ટિ હતી (ગા ૭૧૬-૭૧૮) તથા સુભાષિતનો અત્યંત શોખ હતો કારણકે પ્રાકૃત સિદ્ધાંતની ગાથાઓમા પણ વચ્ચે વચ્ચે ક્વચિત્ સંસ્કૃત ને ક્વચિત્ પ્રાકૃત સુભાષિતો ટાંક્યા છે (ગા ૨૭૨-૨૯૦, ૩૪૨-૪૨૮) કેવલ જ્યોતિષ ને શકુનને લગતી ગાથાઓ પણ તે વિષયના ગ્રંથમાથી ઉતારી છે (ગા ૮૩૭-૮૪૦,૪૫૮, ૭૬૯-૭૭૦) પ્રાણાયામ-ધ્યાન પણ તેમનો પ્રિય-વિષય હતો (ગા ૧૯૮-૨૦૭) વ્યવહારની બલવત્તા પણ તેઓ બતાવે છે (ગા ૨૦૮-૨૦૯) ગાનાર તથા સાજિંદાની વિવિધ મંડળી પણ તેમણે લૌકિક નાટક માટે વર્ણવી છે (ગા ૩૬૨-૩૬૩). ગ્રંથકર્તા સંગ્રહ કરતી વખતે ગચ્છાદિ ભેદને લક્ષમા લેતા નથી તેમણે રત્નશેખરસૂરિના 'શ્રાદ્ધવિધિ,' આચાર પ્રદીપ' તેમજ શ્રીદેવસુન્દરની તથા શ્રીસોમસુન્દરની સામાચારીમાંથી અને છેવટે ૧૧ સુંદર ગાથા ચિત્રાવાલગચ્છીય (તપાગચ્છીય) શ્રીદેવેન્દ્રસૂરિના 'सुदर्शनाचरित्रम्' (જેનુ ખરૂં નામ 'सुदंसणाकहा' છે)માથી આપી છે ટૂંકમાં સુભાષિત રત્નોનો સંગ્રહ સાચી ગુણગ્રાહિતાથી સ્થળે સ્થળેથી ઝવેરી જેમ રત્નોનો સંગ્રહ કરે તેમ કર્યો છે 'શ્રાવકવિધિ' શ્રાવક પંડિત ધનપાલની રચેલી છે તેમાથી પણ તેમણે અવતરણો કર્યા છે (પૃષ્ઠ ૧૯) એમનો હાસ્યપ્રિય આનંદીસ્વભાવ પણ (ગા ૨૫૬, ૮૦) સ્થળે સ્થળે તરી આવે છે વિશેષ ગ્રંથના અભ્યાસથી માલમ પડે એમ છે. છતા ગુજરાતી વાચક માટે નીચે ગાથા સહસ્રીનો સાર આપ્યો છે તે ઉપરથી તેમને પણ ખાતરી થશે.

આ ગ્રંથ સાથે ટિપ્પણ અપાયું છે તે સ્વોપજ્ઞ નથી. તેના કર્તાનુ નામ આપેલ નથી તેથી તે કોણે રચ્યુ તે કહી શકાય એમ નથી તેમાં અશુદ્ધિ વિશેષ માલમ પડી છે ને કેટલેક સ્થળે મૂળ ગ્રંથની ગાથા સાથનો સબંધ સ્પષ્ટ નથી (જુઓ પૃષ્ઠ ૬ના ૩ જા ટિપ્પણમાની "मदनै पूजी अरणी मरणी" ઇત્યાદિ) ટિપ્પણકાર જ્યા મૂળમાંની ગાથા પર ટીકા ઉપલબ્ધ છે ત્યા ટીકાભાગ ટૂંકાવી પ્રાય: તેજ શબ્દોમાં ટિપ્પણ આપે છે ભાષા પરથી ટિપ્પણકાર સંવત્ ૧૮૦૦ આસપાસ થયાનુ અનુમાન થાય છે

ગાથાસહસ્રીસાર

હવે ગાથા સહસ્રીનો પૃષ્ઠાનુક્રમથી સાર આપીશુ જે પ્રાકૃતથી અનભિજ્ઞ વાચકોને ઉપયોગી થઈ પડશે, તેમજ વિષયાનુક્રમની પણ ગરજ સારશે

પ્રથમ આચાર્યના ૩૬, સાધુના ૨૭ તથા શ્રાવકના ૨૧ ગુણો દર્શાવી નવકારવાળીના ૧૦૮ મણકાનો સબંધ પંચપરમેષ્ઠિના ૧૦૮ ગુણો સાથે છે, તે દર્શાવ્યું છે પૃષ્ઠ ૧

પછી જિનકલ્પીના ૮ ભેદ ને ૧૨ ઉપકરણો તથા સ્થવિરકલ્પીના ૧૪ ઉપકરણો વર્ણવ્યા છે શ્રાવક કુળમા જન્મની પ્રશંસા અને તપસ્વી અને જ્ઞાની બે પ્રકારના ગુરુમા જ્ઞાની પોતાને તેમજ પરને તારે છે એમ કહ્યુ છે. પૃષ્ઠ ૨

[illegible] करी [illegible] मनुष्य [illegible] ... [illegible] तेनो विविध प्रकार [illegible] तथा [illegible] ते करी [illegible] ... [illegible] होय ते [illegible] ... [illegible] सुधी [illegible] वार [illegible] शरीर करे [illegible] ... [illegible] तथा विविध [illegible] मुखे [illegible] तथा [illegible] प्रकार पण आवे छे पृष्ठ ३

[illegible] बहुधी [illegible] पुरुष तथा स्त्री [illegible] न पामे ते करी [illegible] तथा [illegible] ... [illegible] प्रमाणना [illegible] करी [illegible] तथा [illegible] मा देव [illegible] कहुं छे पृष्ठ ४

[illegible] करी ते भावनाए शुं [illegible] देशविरतिपणुं सर्वविरतिपणुं आदि शुं प्राप्त न [illegible] कहुं छे [illegible] शके छे ते कहुं छे [illegible] प्रकारना [illegible] २४ तीर्थंकरोना [illegible] मनुष्य [illegible] तथा [illegible] छे पृष्ठ ५

[illegible] प्रमाणे [illegible] तथा देवनो [illegible] करो छे २४ तीर्थंकरोना [illegible] ... [illegible] विविध वस्तु [illegible] ... [illegible] छे ते करी [illegible] पृष्ठ ६

[illegible] नी आशी [illegible] आपी छे [illegible] निवृत्ति [illegible] पामे [illegible] मानवामां [illegible] अने विपरीतपणे मानवामां [illegible] १८० [illegible] ८४ [illegible] ६७ तथा [illegible] ३२ मळी तथा तेमना मुख्य [illegible] छे पृष्ठ ७

[illegible] प्रवेश न थवाथी [illegible] सुख पामता नथी [illegible] छे [illegible] ... [illegible] पामता नथी [illegible] ... [illegible] करता करता न [illegible] नथी [illegible] ... [illegible] करी [illegible] ... [illegible] ते करी [illegible] कर्मनी [illegible] नाम तथा [illegible] ... [illegible] छे [illegible] प्रयोजनमां [illegible] पृष्ठ ८

[illegible] पूजनथी तीर्थंकरनामकर्म बांधे एम करी [illegible] ... [illegible] करी [illegible] नथी ए करी [illegible] ... [illegible] छे [illegible] सामान्य [illegible] ... [illegible] छे [illegible] ... [illegible] भावना [illegible] तथा [illegible] पृष्ठ ९

[illegible] ... [illegible] तथा [illegible] ... [illegible] पृष्ठ १०

[illegible] ... [illegible] पृष्ठ ११

[illegible] ... [illegible] पृष्ठ १२

પછી ધ્યાતા અને પ્રાણાયામના પ્રકાર વર્ણવી, તેથી થતો મનનો જય વર્ણવી, મન તથા પવનની વિલીનતાથી ઇંદ્રિયશુદ્ધિ, ને તેના જયથી મોક્ષપ્રાપ્તિ કહી છે સાધુ કયી દશાએ વર્તે છે તે નિશ્ચયથી જાણવું શક્ય નથી, તેથી દીક્ષા પર્યાયમાં જ્યેષ્ઠને વ્યવહારથી વંદન થાય છે વ્યવહારની બલવત્તાનાં બીજાં દૃષ્ટાંતો આપ્યા છે સુવિહિત વસતિ, વિહાર, સ્થિતિ, ગતિ, ભાષા તથા વિનયથી માલમ પડે છે માતાપિતા જ્યેષ્ઠભાઈ તથા રત્નાધિક પાસે કૃતિ-કર્મ ન કરાવવું પૃષ્ઠ ૧૩

જિનપૂજાવિધાન, તથા ફલ વર્ણવી, ગર્ભોત્પત્તિનો બાર મુહૂર્તનો સમય કહી, સ્ત્રીત્વ તથા પુરુષત્વની અવધિ કહી છે કાચા ઘડામા ભરેલુ જલ જેમ તેનો નાશ કરે છે તેમ ઓછા પાત્રને આપેલુ સિદ્ધાંતરહસ્ય તેનો નાશ કરે છે સાત વખત શ્રીસુવિધિનાથથી શ્રીશાંતિનાથ સુધીમા, કુલે પોણા ત્રણ પલ્યોપમ સુધી, તીર્થ-વિચ્છેદ થયો જીવોના ઉત્પત્તિભેદે આઠ પ્રકાર છે પૃષ્ઠ ૧૪

ચૌદ પ્રકારે આતંરિક શ્રવિ કહી છે એક જ વસતિમાં જિનકલ્પી વધારેમા વધારે સાત હોય આર્તધ્યાનથી તિર્યંચગતિ, રૌદ્રધ્યાનથી નરકગતિ, ધર્મધ્યાનથી દેવગતિ અને શુક્લધ્યાનથી મોક્ષ થાય આર્તધ્યાન કામરંજિત, રૌદ્ર, હિંસારંજિત, ધર્મધ્યાન ધર્મરંજિત અને શુક્લધ્યાન નિરંજન છે જ્યારે પણ પૂછાય ત્યારે એ જ ઉત્તર હોય કે એક નિગોદનો અનંતમો ભાગ સિદ્ધિ ગયો છે. પછી ચરણ-સિત્તરી તથા કરણ-સિત્તરી વર્ણવી છે 'આચાર્ય'ની વ્યાખ્યા કરી એકેંદ્રિય જીવોને પણ દશ સંજ્ઞા હોય છે તે દૃષ્ટાંત પૂર્વક કહી, જે છ સંજ્ઞા તેમને નથી હોતી તે પણ કહી છે ગીતાર્થનો વિહાર તથા ગીતાર્થ મિશ્રિત વિહાર એ સિવાય ત્રીજો કોઈ જિનેશ્વરે કહ્યો નથી યતિવરોને ઉપાશ્રયદાન વસ્ત્રાન્નપાણી શયન ને આસન આપ્યા બરોબર છે પૃષ્ઠ ૧૫

આશ્રયદાનનું લોકોત્તર ફળ કહી ચૌદ ગુણસ્થાનોના નામ કહ્યા છે નવ અભવ્યનો નામોલ્લેખ કરી, શાશ્વતી પ્રતિમાના ઉત્સેધ અંગુલથી પાચસે ધનુષ તથા સાત હાથ એ બે પ્રમાણ કહ્યા છે અનુક્રમે ત્રણ વર્ષ, પાચ વર્ષ, તથા સાત વર્ષ સુધી સચિત્ત રહે એવા ધાન્યો વર્ણવ્યા છે હાથ નચાવી અન્યને ઉપદેશ આપે પણ પોતે ન કરે તો શું ધર્મ વકરો કરવાની બજારુ વસ્તુ છે? શબ્દથી મૃગ, રૂપથી પતંગિયું, ગંધથી ભમરો, આહારથી મત્સ્ય, અને સ્પર્શેંદ્રિયથી હાથી પાશમા પડે છે કવચિત્ જીવને કવચિત્ કર્મ બલવાન્ થાય છે, જીવ અને કર્મને અનાદિ કાળથી વેર છે રાઈ અને સરસવ જેટલા પણ પારકા છિદ્રો જુવે છે તો બિલાફળ જેટલા મોટા પોતાના કેમ જોતો નથી? માથું ધુણ્યુ, ચિત્ત ચમક્યુ, અંગ પુલકિત થયુ, છતા પણ પરગુણ ગ્રહણ કરવા ખળ પુરુષની વાણી ન જ નિકળી એક સમયે ઉત્કૃષ્ટપણે નવલાખ પચેંદ્રિય મનુષ્યની સ્ત્રીગર્ભે ઉત્પત્તિ હોય સંઘ આદિના કાર્યમાટે ચક્રવર્તી સૈન્યને પણ ચૂર્ણ કરે એવી લબ્ધિ યુક્ત તે પુલાક લબ્ધિવાળો જાણવો ઉત્તમ નર (શલાકાપુરુષ), પાચ અનુત્તર વિમાનવાસિ દેવો, ત્રાયસ્ત્રિંશ દેવો, પૂર્વધર, ઇંદ્રો, કેવલિદીક્ષિત, શાસનદેવી, ને શાસનયક્ષ, એ આઠ અભવ્ય ન હોય અરિહંત, સિદ્ધ, ચૈત્ય, તપ, શ્રુત, ગુરુ, સાધુ, તથા સંઘનો વિરોધી દર્શનમોહનીય કર્મ બાંધે તેથી અનંત સંસારી થાય સાધુ કે ગૃહસ્થી જે ધર્મદાન કરે તે જ ધર્મગુરુ આરંભ હોય તો દયા નથી, સ્ત્રીસંગ હોય તો બ્રહ્મચર્ય નથી, શંકા હોય તો સમ્યક્ત્વ નથી, અને દ્રવ્યગ્રહણ હોય તો પ્રવ્રજ્યા નથી ગૃહસ્થીના વ્યાપાર પરિશ્રમથી ખિન્ન થયેલા કેટલાકને રમણી વિશ્રામસ્થાન હોય ને કેટલાકને જિનધર્મ વિશ્રામસ્થાન હોય ઉદરભરણ સરખું જ હોવા છતા મૂઢ અને અમૂઢના કર્મવિપાકમા કેટલું અંતર છે મૂઢ નરક દુઃખ પામે છે અને અમૂઢ શાશ્વત સુખ પામે છે પૃથ્વીપર પડેલા ભૈરવ-ઝંપાપાત કરેલા, તરવારથી છેદાયલા પણ જીવે છે, પરંતુ ક્ષુધાથી પીડિત જીવતા નથી. લૌકિક પ્રેમ વટારવ જેવો પહેલા ગંભીરને પર્યંતે ધીમો હોય છે ભ્રમરની અન્યોક્તિ કહી છે. અતિહાસ્ય, અતિસંતોષ, અતિદુર્જન મનુષ્યો સાથનો સહવાસ, અતિઉદ્ભટ વેષ-પાંચે મોટાને પણ હલકાં પાડે છે પૃષ્ઠ ૧૬

અરિહંત પણ એમને એમ તારવાને સમર્થ નથી, તે કુશળ માર્ગદર્શક છે, તેના દર્શાવેલ માર્ગે જાય તે તરે દશપૂર્વ તથા અર્દ્ધનારાચ સંઘયણ શ્રીવજ્ર સ્વર્ગે જતા વિચ્છિન્ન થયા ઋષભદેવ, તેમના નવાણુ (ભરતવિના) પુત્રો અને ભરતના આઠ પુત્રો એમ કુલે એકસો આઠ એક જ સમયે સિદ્ધ થયા અર્દ્ધા આમળા જેટલી પૃથ્વીકાયમાના જીવો કબુતર જેટલુ જ રૂપ ધારણ કરે તો પણ જંબુદ્વીપમા ન માય આ ભરતક્ષેત્રમા કેટલાક મિથ્યાદૃષ્ટિ જીવો પણ એવા ભદ્રિક છે કે મરીને નવમે વર્ષે કેવળી થશે. પાચે ઇન્દ્રિયોની ઉત્કૃષ્ટ વિષય-ગ્રહણ-અવધિ વર્ણવી સોળ પ્રકારના વચન કરી કહ્યા છે પાંચ પ્રકારના મિથ્યાત્વ કહી, કુલીન સમર્થ પુરુષે પ્રતિજ્ઞા પૂર્ણ કરવી કે યુદ્ધમા મરવું, પણ પોતાથી ઉતરતા મનુષ્યોના ઉપાલંભ ન સહેવા એમ કહ્યુ છે જંબુદ્વીપમાં ઉત્કૃષ્ટપણે ત્રીશ ચક્રવર્તી અને જઘન્યથી ચાર હોય ધાતકીખંડમા તથા પુષ્કરદ્વીપમા દરેકમા બમણા હોય વાસુદેવ આદિનુ પણ તેમજ જાણવું એક દિવસે જે દેવો ચ્યવે છે તેમાથી થોડા જ મનુષ્યભવ પામે છે, તેથી ક્યારે મનુષ્યભવ મળશે એ ચિંતાથી દેવો દુઃખી રહે છે ભિન્ન ભિન્ન પ્રકારના દેવોની ઉપર નીચે તથા તિર્યક્ જવાની શક્તિની મર્યાદા બતાવી છે પૃષ્ઠ ૧૭

પિસ્તાળીશ આગમોનુ પ્રમાણ કુલે છ લાખ પિસ્તાળીશ હજાર પાંચસો ચુમાળીશ શ્લોક જેટલુ છે સ્વર્ગની વાવોમાં મત્સ્યાદિ જલચર હોતા નથી, ગ્રૈવેયકવિમાનોમાં વાવો નથી અને જળ પણ નથી ચૈત્યદ્રવ્યના પૂજાદ્રવ્ય ને નિર્માલ્યદ્રવ્ય એમ બે પ્રકાર વર્ણવ્યા છે પછી પચ્ચખાણનુ મહત્ત્વ કહ્યુ છે વિહરમાન જિનેશ્વરો ઉત્કૃષ્ટપણે એકસો સિત્તેર તથા જઘન્યથી વીશ હોય દશ કલ્પવૃક્ષોના નામ તથા ફળ વર્ણવ્યા છે પૃષ્ઠ ૧૮

યોગપટ્ટ (સ્થવિર, ગ્લાનકે વાચનાચાર્યને) ચાર અંગુલ વિસ્તૃત સંધિરહિત શરીરવિશ્રામ અર્થે હોય તો અવષ્ટમ્ભ દોષ ન થાય શ્રાવક પાચ તિથિ પાળે અને અન્ય તિથિમા તીવ્રાભિલાષ વિના વિષયસુખ ભોગવે એક દીવામાથી સો દીવા પ્રકટાવવામાં આવે તો ય દીવો પ્રકાશે છે, તેમ દીપ જેવા આચાર્ય અન્ય દીપ પ્રકટાવે છે ઉત્કૃષ્ટ શ્રાવકના છ ગુણ કહી મૈથુનથી થતી જીવહિંસા બતાવી છે શલ્યોદ્ધાર અર્થે આલોચના માટે ગીતાર્થની ગવેષણા સાતસો યોજન સુધી બાર વરસ પર્યંત કરે અગીતાર્થ આલોચના આપતા સ્વ તથા પરને પાડે અગીતાર્થ જેમ વર્તે, અગીતાર્થ-નિશ્રિત જેમ વર્તે, તેમ ગચ્છને વર્તાવે અને અનંતસંસારી થાય પછી શ્રાવકની વ્યુત્પત્તિ દ્વારા વ્યાખ્યા કરી છે જ્ઞાનની, કેવળીની, ધર્માચાર્યની, કે સાધુની નિંદા કરનાર માયાવી કિલ્બિષિક ભાવના કરે છે પછી માન, ઉન્માન, તથા પ્રમાણથી સુલક્ષણવાળો વર્ણવ્યો છે પૃષ્ઠ ૧૯

તીર્થંકરના જન્મ, અભિષેક, દીક્ષા, જ્ઞાન, ને નિર્વાણના સ્થળો, સ્વર્ગના ચૈત્યો, મેરુ, નંદીશ્વર તથા મનુષ્ય લોકના ચૈત્યો, અષ્ટાપદ, ગિરિનાર, ગજાગ્રપદ, ધર્મચક્રસ્થળ (તક્ષશિલા), અહિચ્છત્રા, રથાવર્ત તથા ચમરના ઉત્પાતસ્થળને વંદન કર્યું છે. પરને

શ્રાવકે યથાશક્તિ ગુણહીન સાધુને ઉચિત દાન ને ગુણવાનને ભક્તિપૂર્વક દાન દેવું પછી સમવસરણમા વિવિધ પર્ષદા કેમ બેસે ને અન્યોન્ય વિનય જાળવે તે કહ્યુ છે નદીશ્વર દ્વીપના અંજનાદિ પર્વતપરના પર તથા ઇદ્રની રાજધાનીઓના ૩૨ મળી ૮૪ ચૈત્યને વંદના કરી છે અગિયાર અંગો કાલિકશ્રુત છે પણ દૃષ્ટિવાદમા વિકલ્પ છે. કાલિકશ્રુતનો અધ્યયનકાળ દિવસ તથા રાત્રિના પહેલા ને છેલ્લા પ્રહર છે. ક્ષેત્રાદિક કર્મના ઉદયનું કારણ છે તે લક્ષમા રાખી શુભ ક્ષેત્રમા શુભ દિશા સન્મુખ શુભ તિથિ નક્ષત્ર મુહૂર્તમા દીક્ષા વ્રતારોપણ આદિ કરવા. પ્રભાસ્વ (સાધારણ દ્રવ્ય), બ્રહ્મહત્યા, દરિદ્રનું ધન, ગુરુપત્ની, દેવદ્રવ્ય એ સ્વર્ગમા રહેલાને પણ પાડે પૃષ્ઠ ૨૮

આચાર્ય, ગચ્છ, કુલ, ગણ, સઘ કે ચૈત્યનો વિનાશ ઉપસ્થિત થતા સ્વવીર્યાનુસાર પરાક્રમ કરે ને નાશ અટકાવે, તેમ કરતા દોષ લાગે તેની ગુરુસમક્ષ આલોચના કરી મિચ્છામિ દુક્કડ માત્ર દેવાથી શુદ્ધ થાય, કારણ કે મોટી નિર્જરા થાય છે જિનેશ્વરનાં ચમર છત્ર કલશ આદિ ઉપકરણો નકરો આપ્યા વિના જે વાપરે તે દુઃખી થાય. વદનથી નીચ ગોત્ર કર્મ ખપાવે, ઉચ્ચ ગોત્ર કર્મ બાંધે ને કર્મગ્રંથિ ઢીલી કરે ફિટ્ટા, છોભ, ને દ્વાદશાવર્ત એ ગુરુવંદનના ત્રણે પ્રકાર વર્ણવ્યા છે બીજુ ચૈત્ય ન હોય તો નિશ્રાકૃત ચૈત્યમા પણ સમવસરણ થાય મોક્ષ નક્કી હોવા છતા તીર્થંકર ભગવાન્ પણ બલ વીર્ય ગોપવ્યા વિના સર્વત્ર સર્વથા ઉદ્યુક્ત રહે છે કેવલી ને છદ્મસ્થની પડિલેહણાનો ભેદ દેખાડ્યો છે પૃષ્ઠ ૨૯

સવાટક (સિંઘોડા)નો ગુચ્છો અનેક જીવવાળો ને પત્ર પ્રત્યેક જીવવાળા જાણવા, ને ફળમા બન્ને પ્રકારે જીવો હોય મધ, માખણ, સઘાટક, ગોરસથી થયેલ વિદલ દ્વાત અનંતકાય, અજ્ઞાત ફળ, વેગણ ને પાચ ઉમરા ન ખાય ભાવતીર્થ વિવિધ રીતે સમજાવ્યુ છે ઉપશમશ્રેણિઆરૂઢને જે સમ્યકત્વ હોય તે ઉપશમિક સમ્યકત્વ, તેનો સમય અતર્મુહૂર્તનો છે સરંભ, સમારભ ને આરભ તે અનુક્રમે સંકલ્પ, સતાપ, ને પૃથિવ્યાદિના ઉપમર્દન જાણવા શ્રુતજ્ઞાનમાં અભક્તિ, લોકવિરુદ્ધતા, પ્રમત્તની છલના, ને વિદ્યાસાધનમા વૈગુણ્ય ન કરવા દાન, પૂજા, હોમ ને સ્વાધ્યાય ખણ્ડિત, સાંધેલા, છિન્ન, રાતા કે રૌદ્ર વસ્ત્ર પહેરીને કરવાથી નિષ્ફળ થાય છે પછી દશ પ્રકારના પ્રાયશ્ચિત્ત કહ્યા છે ને વદનના આઠ પ્રસગ કહ્યા છે પૃષ્ઠ ૩૦

સામાયિકમા શ્રાવક, ન ચાલે તો, એક કે બે અધિક વસ્ત્ર-પ્રાવરણ રાખે, છતા ન ચાલે તો ત્રણ રાખે સામાયિકમા શ્રાવિકા કટિવસ્ત્ર-ચણિયો, કચુક તથા ઉત્તરીય (ઉપર ઓઢવાનુ) એમ ત્રણ પહેરે, અપવાદે બીજા ત્રણ પહેરે, પરન્તુ પ્રતિક્રમણ સમયે ત્રણ જ રાખે, વધારેનો ત્યાગ કરે જે સળી વિના મુખશુદ્ધિ ન કરી શકે તે કડવા કે તુરા સ્વાદની સળી લે, તેથી વ્રતાદિનો ભગ થતો નથી. અજ્ઞાની જે કર્મ ઘણા કરોડો વર્ષ ખપાવે તે ત્રણ ગુપ્તિયુક્ત જ્ઞાની ઉચ્છ્વાસમાત્રમા ખપાવે સમવસરણમા, જિનભવનમા, શેરડીના વનમા, અશ્વત્થાદિ ક્ષીર વૃક્ષના વનખણ્ડમા, ગભીર નાદવાળા કે દક્ષિણાવર્ત જળવાળા ભાગમા દીક્ષા આપવી તપ એવું કરવુ કે જેથી મનના પરિણામ અશુભ ન થાય, જેથી ઇદ્રિય હાનિ કે યોગનો હ્રાસ ન થાય પૃષ્ઠ ૩૧

જિનેશ્વરોએ (એકાંતે) કશાની અનુજ્ઞા કે કશાનો નિષેધ કર્યો નથી, તેમની આજ્ઞા કાર્યમા સત્ય હોય તે જ કરવાની છે જે દીક્ષા માટે અસમર્થ હોય, બાલક, વૃદ્ધ, કે રોગી હોય તે નિર્જરા ઇચ્છે તો આવશ્યકયુક્ત રહે દર્શનથી ભ્રષ્ટ છતા ચારિત્ર-યુક્તનો સામાન્યત ગ્રૈવેયક વિમાન સુધી ઉત્પાત થાય ઉદ્દિષ્ટ ભોજન કરે, છ કાયનુ મર્દન કરે, દેવના મિસે ઘર કરે, પ્રત્યક્ષ સચિત્ત જલ પીએ તેને સાધુ કેમ કહેવાય? સુવ્રતી વજ્રસ્વામિએ દ્રવ્ય-સ્તવ (પુષ્પાદિપૂજન) કરાવવાનુ પણ વિધિ તરીકે કહ્યુ છે, ને વાચકના ગ્રથોમા પણ આ સબધી દેશના છે નિર્દિષ્ટ ગુણો રહિત હોવા છતા જે ગણ સોંપે કે પ્રવર્તિની પદ આપે તથા જે લે તેને આણા-ભંગનો દોષ થાય ગણધરપદ શ્રીગૌતમે ને પ્રવર્તિનીપદ આર્યા ચદનાએ ધારણ કર્યા હતા તે છતા જાણીને અપાત્રને તે પદો જે અર્પે તે, તથા જે લે તે, તથા ધારણ કરીને વિશુદ્ધ ભાવથી પદને સર્વથા યોગ્ય ન થાય તે મહાપાપી-વિરાધક છે આવસ્સિય, નિસીહિય, ને ઉપસપદ સિવાયની સાતે સામાચારી પ્રયોજનના અભાવે જિનકલ્પીને હોતી નથી પૃષ્ઠ ૩૨

જિનકલ્પી છ ગૃહ-પક્તિ કરી એકેકમા પ્રતિદિન ગોચરી માટે વિચરે, તથા એક વસતિમા સાતથી વધુ ન રહે, ને પરસ્પર સભાષણ ન કરે ગુણી સાધુના ગુણોની સુવર્ણના ગુણો સાથે સરખામણી કરી છે જિનકલ્પીને બેથી માડી બાર પ્રકારની, સ્થવિરને ચૌદ પ્રકારની, ને આર્યાને પચીસ પ્રકારની ઉપધિ હોય તે દરેક વર્ણવી છે ૪૦ અગુલ પરિધિવાળું ભાજન મધ્યમ ને તેથી ઓછુ વધતુ જઘન્ય તથા ઉત્કૃષ્ટ હોય પૃષ્ઠ ૩૩

પાત્રસ્થાપન, ગોચ્છક, તથા પ્રતિલેખનીનુ પ્રમાણ એક વેંત ને ચાર અગુલ કહી, વિવિધ ઋતુ પરત્વે પટલની સખ્યા કહી, પ્રમાણ બતાવી રજસ્ત્રાણ, ત્રણ કલ્પ (બે સુતરના ને એક ઉનનો), રજોહરણ (૨૪ અંગુલ દંડ ને આઠ અંગુલ દસિયા મળી ૩૨ અંગુલ), મુહપત્તી, માત્રક, ચોલપટ્ટો ને કમઢના પ્રમાણ વર્ણવી, પીઠક, નિસજ્જા, દડક, પ્રમાર્જની, લોહઘટ્ટક, ડગલ, પિપ્પલક (અસ્તરો), સોય, નેરણિ તથા કાનકોરણી ને દાતકોરણીનો ઉલ્લેખ કર્યો છે જેમ પટનુ કારણ તંતુ, ને તંતુનુ રૂ છે, તેમ મોક્ષનુ કારણ જ્ઞાનદર્શન ને ચારિત્ર અને એ ત્રણેનુ કારણ આહાર છે નિશ્ચય નયના મતે ચારિત્રઘાતથી જ્ઞાન ને દર્શનનો પણ નાશ થાય છે, જ્યારે વ્યવહાર નયના મતે ચારિત્રઘાતથી જ્ઞાનદર્શનનો નાશ વિકલ્પે થાય આજ્ઞામા રહેવાથી જ ચારિત્ર હોય તેથી આણા ભંગથી સર્વનો ભંગ થાય છે વાસ્તવિક કથન ન કરનાર મિથ્યાદૃષ્ટિ અન્યને પણ શકા ઉપજાવી મિથ્યાત્વને જ વધારે છે પૃષ્ઠ ૩૪.

ઇધણ, અગ્નિ, અન્નગધ, ધૂમાડો, ને વરાળના અશોથી થતી અશુદ્ધિ ટાળી શકાય એવી નથી અધ્યાત્મનુ મહત્વ કહ્યુ છે. ભાવિ ચોવીસીના બારમા 'અમમ' તીર્થંકરની શીઘ્ર સિદ્ધિ વર્ણવતા તે નરકમાથી મનુષ્યભવ પામી, પાચમા દેવલોકે ઉત્પન્ન થઈ, ત્યાથી ચ્યવી, તીર્થંકરપણે જન્મી મોક્ષે જશે-એ કહ્યુ છે વાદી, ક્ષમાશ્રમણ, દિવાકર, ને વાચકનો એક જ અર્થ છે રુચિભેદે સમ્યકત્વના દશ ભેદ વર્ણવ્યા છે દર્શન વિના ચારિત્ર નથી, ને દર્શન હોય તોપણ ચારિત્રની ભજના જાણવી દર્શન ને ચારિત્ર સાથે જ થાય, અથવા પહેલુ દર્શન ને પછી ચારિત્ર હોય સમ્યગ્દર્શન વિના જ્ઞાન નથી, જ્ઞાન વિના ચારિત્ર નથી, ચારિત્ર વિના કર્મ-મોક્ષ નથી, ને કર્મક્ષય વિના નિર્વાણ નથી દિવસ કે રાત્રિના કયા પ્રહરે વિવિધ તીર્થંકરો મોક્ષ પામ્યા તે કહ્યુ છે અસયમના સત્તર ભેદ ને ભારણ્ડપક્ષિનુ સ્વરૂપ વર્ણવ્યા છે. પૃષ્ઠ ૩૫.

સ્વપ્નમાથી ચ્યવી જીવ પૃથ્વીકાય અપકાય વનસ્પતિ ગર્ભજ પર્યાપ્ત સંખ્યાતા જીવસ્થાનકોમા ઉત્પન્ન થાય તે કહ્યુ છે પછી મહાભારતમાથી મદ્ય માસ મખ્ખણ રાત્રિભોજન ને મૂળાના ભક્ષણનો નિષેધ વર્ણવ્યો છે પછી માનવી સ્મૃતિ (માનવ ધર્મસંહિતા)માથી તુમ્બડા વેંગણ કલિંગર મૂળા તેમજ કાદા લસણ ગાજર સુરણ મત્સ્ય માસ આદિનો નિષેધ વર્ણવ્યો છે પદ્મપુરાણમાથી રાત્રે ભોજન તથા જલપાનનો નિષેધ ને મહાભારતમાથી મધુપાનનો નિષેધ વર્ણવ્યો છે પછી અન્નદાનનો મહિમા કહ્યો છે પૃ૦ ૨૬

અણુવ્રતીથી મહાવ્રતી ને તેથી તત્ત્વજ્ઞાની ચડે છે તત્ત્વજ્ઞાની જેવુ પાત્ર થયુ નથી ને થશે નહિ પછી શત્રુંજય તીર્થનું ઉત્કૃષ્ટ માહાત્મ્ય વર્ણવ્યુ છે દહેરામા આશાતના ન કરવી તે કહી મનુષ્ય જન્મની દુર્લભતા દશ દૃષ્ટાતે કહી છે ભદ્રહાથીનું મૂલ્ય સવા લાખ મંદ હાથીનુ અર્ધુ મૃગ હાથીનુ ચોથા ભાગનુ ને મિશ્ર જાતિના હાથીનુ આઠમા ભાગનું કહ્યુ છે અતિવૃષ્ટિ અનાવૃષ્ટિ ઉંદર તીડ પોપટ સ્વસૈન્ય અને પરસૈન્ય એ સાત ઇતિઓ કહી છે ગણીને તોળીને ભરીને તથા માપીને એમ ચાર રીતે વિવિધ વસ્તુનુ પ્રમાણ થાય છે બેઇન્દ્રિયથી અનુત્તરવિમાનના દેવો સુધી ઉત્તરોત્તર શુદ્ધ જ્ઞાન જાણવુ—ને સર્વથા શુદ્ધ પૂર્વધરનુ જાણવુ શ્રીઋષભદેવને પ્રથમ ભિક્ષા વર્ષે મળી બાકીના તીર્થંકરોને બીજે જ દિવસે મળી મિથ્યાત્વ સાસ્વાદન ને અવિરતિ સમ્યકત્વ ગુણસ્થાને જ પરલોકગમન થાય પ્રત્યેક ગુણસ્થાનનો સમય કહી દશ નિર્યુક્તિના નામ કહ્યા છે પૃ૦ ૩૭

શ્રીમહાવીર તથા શ્રીઋષભદેવનો પ્રમાદ માત્ર અન્તર્મુહૂર્ત તથા અહોરાત્રિ ઉપસર્ગો શ્રીપાર્શ્વનાથ તથા શ્રીમહાવીરને જ થયા બીજાને નહિ શ્રીઋષભદેવ શ્રીનેમિનાથ શ્રીપાર્શ્વનાથ તથા શ્રીમહાવીર આર્ય તેમ જ અનાર્ય દેશોમા વિચર્યા શેષ તીર્થંકરો માત્ર આર્ય દેશમા જ વિચર્યા પછી ૨૪ જિનતપ જિનદીક્ષા-વ્રતપરિવાર જિનજ્ઞાનવેળા દેવચ્છન્દ તથા તેનો કાળ જિનજ્ઞાનતપ જિનમોક્ષપરિવાર યુગાન્તકર ભૂમિ તથા પર્યાયાન્તકર ભૂમિ વર્ણવી વસુધારા ઉત્કૃષ્ટી સાડા બાર કરોડ સુવર્ણની તથા જઘન્ય સાડા બાર લાખ સુવર્ણની કહી છે પૃ૦ ૩૮

આહાર પુરુષનો બત્રીસ કોળિયાનો ને સ્ત્રીનો અઠાવીસ કોળિયાનો કહી કોળિયાનુ પ્રમાણ બતાવી આચાર્ય ઉપાધ્યાય પ્રવર્તક સ્થવિર તથા ગણાધિપતિના આવશ્યક ગુણો કહી ચાર ભેદે બ્રહ્મચર્ય કહી રસાલુ નામક રાજાને યોગ્ય પાક બે પલ ઘી એક પલ મધ અર્ધુ આઢક દહિં વીસ મરી તથા દશ પલ શાકર અથવા ગોળથી થાય છે તે કહ્યુ છે દિવસના પ્રથમ પહોર પછી અકાળ ગમનને લઈ ચારિત્ર દોષની સંભાવનાના કારણે સાધ્વી તથા શ્રાવિકા સમવસરણમા ન જાય પૃ૦ ૩૯

પછી નવ પ્રકારે ચૈત્યવંદના વર્ણવી છે મતિજ્ઞાન ને શ્રુતજ્ઞાન પરોક્ષ છે તથા બાકીના જ્ઞાન આત્મપ્રત્યક્ષ છે મતિજ્ઞાની શ્રુતજ્ઞાની તથા કેવળી છ દ્રવ્ય જાણે અવધિજ્ઞાની માત્ર પુદ્ગલદ્રવ્ય જાણે ને મન:પર્યવજ્ઞાની મનચિંતિત પર્યાય પણ જાણે એ કહી મતિ શ્રુત અવધિ તથા મન:પર્યવના ભેદપ્રભેદ વર્ણવી કેવળજ્ઞાનના એક, અસહાય અસાધારણ અનંત શેષરહિત ને કેવળ એમ છ અર્થ કહ્યા છે પૃ૦ ૪૦

કેરીની જેમ સ્વાભાવિક રીતે અથવા ઉપચારથી કર્મની નિર્જરા અકામ ને સકામ બે પ્રકારે હોય શ્રીજિનદત્તસૂરિએ કહ્યુ છે કે ધાર્મિક પુરુષ ધર્મને અર્થે યુદ્ધ કરતા અન્યને મારે તો પાપ તેને ધર્મ થાય ને ક્રમે મોક્ષ પામે મૂલ્યથી પુષ્પાદિ મળતા હોય તો વાડીનુ ન મગાવે ને સ્થાવર નિવાસ વસાવી ને દેવદ્રવ્યનો સમૂહ કદી ન વધારે મધ્યમ પ્રકૃતિ પુરુષ જાણ કે વા કે શક્તિથી પર દાન આપે તો તે જિનચૈત્યમા ભાગ્ય કહી ગયો લાગે રાત્રે દહેરામા સ્નાન નહિ તથા પ્રતિમા ન ભરે તથા સ્ત્રીને ન આવવા દે નિર્દિષ્ટ કારણથી દીક્ષાનો પ્રતિબંધ અતિ ગયો ? માટે કહ્યો છે ઘણા દીક્ષાથી બ્રહ્મચર્ય થનારને પણ પૂર્વે આપેલી દીક્ષા મુનિના બીજરૂપ છે સાધુએ પ્રચ્છન્ન ભોજન કરવુ જેથી કર્મબંધ ન થાય દીક્ષા માટે જઘન્યથી વય પ્રમાણ આઠ વર્ષનુ ને ઉત્કૃષ્ટપણે આરોગ્ય હોય ત્યા સુધીની વય કહી છે તેથી ઓછી વયના પરાભવ પાત્ર થાય છે ચારિત્રનો ભાવ પણ પ્રાય ત્યારે પરિપાક પામતો નથી પૃ૦ ૪૧

કર્મના ક્ષયોપશમથી થતા ચારિત્ર્ય ને બાળકપણાને વિરોધ નથી તેથી બાલદીક્ષિતને એકાન્તે અયોગ્ય કહેવા અસદ્ગ્રહ છે દીક્ષામા ચૌદસ પુનમ આઠમ નોમ છઠ ચોથ તથા બારસ વર્જવી ત્રણ ઉત્તરા તથા રોહિણીમા દીક્ષા અનુજ્ઞા તથા મહાવ્રત આરોપણ દીક્ષામા ત્યાગ્ય નક્ષત્રો ને તેથી થતા અનિષ્ટ ફળ કહ્યા છે દીક્ષા આપતા ચૈત્યવંદન કરે રજોહરણ આપી લોચ કરી સામાયિક દંડક ત્રણ વાર કરી સામાયિક ત્રણ વખત ઉચ્ચરે ને ત્રણ પ્રદક્ષિણા દે શિષ્યને ગુરુ પોતાની ડાબી બાજુએ બેસાડી ઉભા રહી ત્રણ વખત ઉચ્ચરી આરે પંચવસ્તુ પ્રમાણે ચૈત્યવંદન ને વર્ધમાનસ્તુતિ કરે—એવો પાઠ છે ચૌ નિયમ કહ્યા છે પૃ૦ ૪૨

લક્ષથી માંડી પૃથ્વીનું કોષ્ટક કહ્યુ છે જાતિસ્મરણ થયા પૂર્વના એકથી નવ ભવ જાણે સાત નિહ્નવો ને દિગમ્બરની ઉત્પત્તિની સાલો તથા સ્થાનો આપ્યા છે પૃ૦ ૪૩

આધાકર્મ પરિભોગિનાર સાધુ ભોજન કરે ત્યા વ કર્મ બાંધીને દુર્ગતિ આહારની ગવેષણા કરનાર આધાકર્મી આહાર લે તો પણ શુદ્ધ હોય શ્રીપાદલિપ્ત સૂરિની માન્ત્રિક શક્તિ દર્શાવનારી કથા છે કે તેઓ જનુ પર જેમ જેમ તર્જની ભમાડે—ફેરવે છ તેમ તેમ મુરુડ રાજાની મસ્તકપીડા નાશ પામે છે કુલ્લ ભગવાના ભાગીઓ બાંધીને વિશ્રામ ન બાંધે તે લીલા ને સૂકા તે માટીના હેઠામાથી ઉગે ભીને ચાટે ને શોભન ચોટે તે ઘણી કહ્યુ છે ચક્રવર્તીના નવનિધાનોનો નામોલ્લેખ કર્યો છે ને તેની મહત્તાનુ પ્રમાણ કહ્યુ છે જે કે (સ્તવન ગાથા પ્રદીપ ભાવના) દેવોના તેજના ઉદ્યોત ચાર છે ઘણા તેમની રૂપનતા અનન્ય હોય છે પૃ૦ ૪૪

દીક્ષાના જ નામ લેવા અને દેવ જન્મે ભવનપતિ શાખાનાદ્વારી વ્યન્તર પટહના નાદથી જ્યોતિષી સિંહનાદથી ને કલ્પવાસી દેવો ઘંટાનાદથી જન્મ કહી નવે ઋદ્ધિથી જન્મ મહોત્સવમા ૧૫ છે ઇન્દ્રોમહોત્સવ બિના જ મહીના ને દિવસના સમય કર્યા છે મનના યોગ પ્રમાણ કહી ગુરુનુ મહત્ત્વ દર્શાવી, મનમા પણ દિગ્મુનિ—ભાવ નથી તે ઉદાહરણપૂર્વક કહ્યુ

છે. કામરાગ ને સ્નેહરાગ કરતાં દૃષ્ટિરાગ દૂર કરવો અતિ દુષ્કર છે. નવીન જિનમદિર કરતા જીર્ણોદ્ધારમા આઠગણું પુણ્ય થાય. માટી, પાષાણ, કાષ્ઠ, ચાદી, સોનુ, રત્ન, મણિ કે ચન્દનનુ જિનબિંબ કરાવનાર મનુષ્યલોકના તથા સ્વર્ગના સુખભોગવે. શ્રીમહાવીરનો મહાન્ અભિગ્રહ જે શ્રીચંદનાએ પૂર્યા તે વર્ણવ્યો છે પૃષ્ઠ ૪૫

અત્યંત પ્રતિકૂળ સન્નેગોમા શ્રીસ્થૂલભદ્રે કામને જિત્યો તેની પ્રશંસા કરી છે જિનપૂજામા ત્યાજ્ય પુષ્પ ફલ ને પત્ર બતાવ્યાં છે પ્રસ્થાનસમયના શુભ શકુન કહ્યા છે વાતુડિયો, પક્ષવગ્રાહી, ઉધણુસી, અતિચચલ ને વચ્ચેથી ઉઠી જનાર વ્યાખ્યાન-ને અયોગ્ય છે વિદ્યાને સર્વ ધનમાં પ્રધાન કહી આમ્નાય દુર્લભ કહ્યા છે અસારનો આડમ્બર વિશેષ હોય, જેમ સુવર્ણના ધ્વનિ કરતાં કાંસાનો અધિક હોય. જુથની પ્રશંસા કરી, મૂર્ખતાનુ ઔષધ નથી એમ કહ્યુ છે સાગરતીરે કુવાનુ જળ શોધનાર મુસા-ફરની અન્યોકિત કહી છે સદેશો, લેખ, ને મીલન ઉત્તરોત્તર કિંમતી છે, પણ સ્વેષ્ટસગમ થતા કઈ કિમત રહેતી નથી શ્રુતસાગર અપાર છે, આયુષ થોડુ છે, જીવો બુદ્ધિશાળી નથી, માટે જે થોડું પણ કાર્યકારી થાય તે શિખવુ દૃષ્ટાતથી નિર્ધનનુ જીવિત કષ્ટમય બતાવી, ધર્મ અને ધનનો અવિનાભાવ સબધ કહ્યો છે. પુરુષાર્થ કરતા પુણ્યની પ્રબળતા દર્શાવી છે પૃષ્ઠ ૪૬.

તપ કરતા વિદ્યાનું પ્રાધાન્ય બતાવી કુપાત્રને આપેલી વિદ્યા નિષ્ફળ બતાવી છે એકલી વિદ્યાથી જ નહિ પણ તપથી યે પાત્રતા આવે છે, ને બન્ને જ્યા હોય તે જ પાત્ર છે ગાધકવિ દારિદ્રય સતોષથી સહે છે, પણ યાચકો પાછા જાય છે તેનું દુ ખ તેને અસહ્ય લાગે છે તે કહ્યુ છે બાહ્યશત્રુ કરતા અતરગશત્રુ વધારે બલવાન્ કહ્યા છે વેર, વૈશ્વાનર–અગ્નિ, વ્યાધિ, વાદ ને વ્યસન મહા અનર્થકારી કહ્યા છે અઢારભાર વનસ્પતિના નામો આપ્યા છે, ને ચાર પુષ્પિત, આઠ ફલ ને પુષ્પવાળી, ને છ વેલો એમ અઢાર કહી છે પૃષ્ઠ ૪૭

પુસ્તક લેખન રક્ષણના શુભ ફળ કહ્યા છે. બાલક સ્ત્રી મન્દમતિ તથા મૂર્ખ ને ચારિત્રની ઇચ્છાવાળા માટે સિદ્ધાત પ્રાકૃતમા રચ્યા છે માયાશીલ મનુષ્યનો વિશ્વાસ ન થાય, મોર મધુર બોલે છે, પણ ઝેરી નાગને ખાય છે પરાશ્રય દુ:ખકારી કહ્યો છે પુત્ર પિતા જેવો હોય એ કથન ખોટુ છે–સૂર્યાસ્ત થતા શનિ એક ક્ષણ પણ પ્રકાશ આપતો નથી કન્યાનો પિતા હમેશ દુ ખી હોય છે વસંતઋતુમાં કાગડો તે કાગડો ને કોયલ તે કોયલ જણાઈ આવે છે રાબની મુશ્કેલી ત્યા લાડવાની શી વાત? વચનમા જ દરિદ્રતા તો ધનની શી આશા? અતિ પરિચયથી વિશિષ્ટ વસ્તુ પ્રત્યે પણ અવજ્ઞા થાય છે, જેમ પ્રયાગમા પ્રાયે લોક કુવાપર ન્હાય છે પછી મચ્છરની, હંસની, કોકિલની, મોરને પીછાની તથા જલની અન્યોક્તિઓ તથા કેટલાક સુભાષિતો આપ્યા છે અપમાન થતાં સિંહ, સત્પુરુષ ને હાથી જતા રહે છે, પણ કાગડો, હલકો માણસ, તથા મૃગ સ્વાન છોડતા નથી ચિતારો, કાવ્ય કરનાર, કુવૈદ્ય, તથા ખરાબ રાજા, ને ગામનો કુથલીખોર નરકે જાય છે વામનમા ૬૦, માજરામા ૮૦ને કુટમુટ–હીન અગવાળામાં ૧૦૦ દોષ હોય છે, પણ કાણાના દોષની તો સખ્યા જ કહી શકાય નહિ. પૃષ્ઠ ૪૮

સારા છંદવાળી, સારા રૂપવાળી, સરસ ધ્વનિવાળી, ગ્રહણ કરાતી ગાથા શ્રેષ્ઠ સુદરીની જેમ રસ–આનંદ આપે છે કેટલાક સુભાષિત પછી સમવસરણની બાર પર્ષદા વર્ણવી છે બે મોઢાવાળી સોયથી સીવાય નહિ, તેમ ઇન્દ્રિય સુખ ને મોક્ષ સાથે ન સભવે ગ્રથકારે રમુજ કરી છે કે વીતરાગે જે રાગદ્વેષને જિત્યા તે મુદ્ગલ થઈ હઠ કરી તેના સતાનોની પુઠે લાગ્યા છે અંતરાત્મા જલથી નહિ, પણ સયમ, સત્ય, ને શીલથી શુદ્ધ થાય છે રોષ, દરિદ્રતા, બંધુ પ્રત્યે વેર, અતડાપણુ, અત્યત કોપ ને કડવીવાણી એ નરકમાંથી આવેલાના ચિહ્ન છે ખાધરાપણુ, માનહીનતા, અતિબીકણપણુ, અતિબલ, માનાપમાનમાં જડતા એ તિર્યંચગતિ-માથી આવેલાના ચિહ્ન છે સતોષ, મધ્યસ્થતા, અલ્પકોપ, કષાયરહિતતા ને ભોગાભિલાષમા સમચિત્તતા એ મનુષ્ય ગતિમાથી આવેલાના ચિહ્ન છે મુનિ તીર્થનુ મૂળ છે, તેથી મુનિને આહાર આપનાર તીર્થોન્નતિ કરે છે કેવળીના અભાવે મુનિઓ જ ઉપકારી છે પૃષ્ઠ ૪૯.

શ્રીમહાવીરે પણ મુનિદાનના પ્રભાવે દુર્લભ બોધિ–બીજ પ્રાપ્ત કર્યું હતુ ચોરાસી પ્રકારના આસને રહી મુનિવરો કાઉસ્સગ્ગ ધ્યાન કરતા, આતાપના લેતા, કે વિવિધ તપ કરતા, ને દુષ્કર્મની ગ્રથિ તોડતા કેટલાક શ્રુતપાઠ કરતા, શંકા પૂછતા, વિચારતા કે પુનરાવર્તન કરતા હતા તેઓ ક્રોધ, માન, લોભ, ને પરીસહ, નિદ્રા, માયા, ને ઇન્દ્રિય જિતનારા, ધીર, ને મોહનો પરાજય કરનારા હતા ગ્રંથકાર કહે છે કે આ 'ગાથાસહસ્રી' ગ્રથ મુખમા તાબૂલની જેમ શોભાકારી છે વ્યાખ્યાન–ચાતુર્ય ઇચ્છનારે વિવિધ ગ્રથોમાંથી શ્રમપૂર્વક અત્ર ભેગા કરેલા ગાથા, શ્લોક ને કાવ્યો કંઠસ્થ કરી વ્યાખ્યાનની વચ્ચે વચ્ચે અવસર જોઈ કહેવા જેથી ચતુર શ્રોતાઓના ચિત્ત ચમત્કાર પામશે પ્રશસ્તિ પૃષ્ઠ ૫૦.

આ પ્રસ્તાવના લખવાની તેમજ પ્રૂફ શોધન માટે પ્રેરણા કરી આવા સુદર ગ્રંથરત્નના પ્રકાશનમાં સાહાય્ય આપવાની તક આપવા માટે ઉપાધ્યાય શ્રી ૧૦૮ સુખસાગરજી મહારાજનો આભાર માનુ છુ મુદ્રિત ગ્રંથના વાચકને આવા ગ્રંથોના સપાદનમા પડતા શ્રમનો પૂરો ખ્યાલ ન આવે, પણ જેણે થોડા પણ અવતરણોના મૂળ શોધવાની તકલીફ લીધી હશે તે જરૂર કહી શકશે કે અનુક્રમણી વગરના બૃહત્કાય ગ્રંથોમાંથી એકેક પ્રકીર્ણ ગાથા શોધી કાઢી સ્થળનિર્દેશ કરવો કેટલા શ્રમ ને સમયથી સાધ્ય છે લેખકે પણ અત્ર તેમ કર્યું છે તેથી તે કહી શકે છે પ્રાકૃત ભાષાની અનિયમિતતાએ શુદ્ધિનુ કાર્ય મુશ્કેલ કર્યું હતુ તેટલુ જ આ ગ્રંથની હસ્તલિખિત શુદ્ધ પ્રતોના અભાવે પણ કર્યું હતુ એક જ પ્રત પરથી પ્રેસકૉપી તૈયાર થઈ હતી, ને બીજી બે પ્રતો પ્રૂફ શોધનમા ઉપયોગી થઈ હતી, પાછળથી એક અશુદ્ધ ઘણા પ્રક્ષિપ્ત ભાગવાળી પ્રત પ્રાપ્ત થઈ હતી તે ઉપયોગી થઈ ન હતી આ ગ્રંથના વિદ્વાન્ સપાદક શ્રી સુખસાગરજીએ છતા શ્રમ લઈ પ્રકાશનકાર્ય ઉત્સાહપૂર્વક પાર ઉતાર્યું છે તે માટે વાચક વર્ગ તેમનો ઋણી છે

૧૫ ધનજી સ્ટ્રીટ, મુબઈ નં ૩
સ ૧૯૯૬ માર્ગશીર્ષ શુક્લ ૫ શનિ તા ૧૬-૧૨ ૩૯

મોહનલાલ ભગવાનદાસ ઝવેરી.
બી એ (ઑનર્સ), એલએલ બી, સોલિસિટર

अर्हम्

॥ श्री-स्तम्भनपार्श्वनाथाय नम ॥

श्रीमत्खरतरगच्छालङ्कार श्रीमदकब्बरसाहि प्रतिबोधक जङ्गमयुगप्रधान भट्टारक श्रीमज्जिनचन्द्रसूरीश्वर शिष्यरत्न-महोपाध्याय-श्रीसकलचन्द्रगणिवर-शिष्यवाचक समयसुन्दरगणि प्रथितोऽय ग्रन्थ ।

श्री गाथासहस्री ।

॥ सरस्वत्यै नम ॥

पंडिरूवाइ चउद्दस, खंतीमाई य दसविहो धम्मो ।
बारस य भावणाओ, सूरिगुणा हुति छत्तीस ॥ १ ॥

[इति ३६ सूरिगुणा ॥]

छव्वय छकायरक्खा १२, पचेन्द्रिय १७ लोहनिग्गहो १८ खंती १९ । भावविसुद्धी २० पडिले,-हणाइ करणे विसुद्धी य २१ ॥ २ ॥ सजमजोए-जुत्त य २२, अकुसलमणवयणकायसु निरोहो २५ । सीयाइ-पीडसहण २६, मरण (तु) उवसग्गसहण च २७ ॥ ३ ॥ सत्तावीसगुणेहिं, एएहिं जो विभूसिओ साहू । त पणमिज्जइ भत्ति-भरेण हिअएण रे जीव ! ॥ ४ ॥

[इति २७ साधुगुणाः ॥]

धम्मरयणस्स जुग्गो, अक्खुद्दो १ रूववं २ पगइसोमो ३ । लोगप्पिओ ४ अकूरो ५, भीरू ६ असढो ७ सुदक्खिन्नू ८ ॥ ५ ॥ लज्जालुओ ९ दयालू १०, मज्झत्थो ११ सोमदिट्ठि १२ गुणरागी १३ । सक्कह सुपक्खजुत्तो १४, सुदीहदरिसी १५ विसेसन्नू १६ ॥ ६ ॥ वुड्ढाणुगो १७ विणीओ १८, कयन्नूओ १९ परहिअत्थकारी अ २० । तह चेव लद्धलक्खो २१, इगवीसगुणो हवइ सड्ढो ॥ ७ ॥

[इति २१ श्रावकगुणाः श्रीप्रवचनसारोद्धारे पृ ४००]

बारगुणा अरिहंता १२, सिद्धा अट्ठेव २० सूरि छत्तीस ५६ । पणवीस उवज्झाया ८१, साहू सगवीस १०८ अट्ठसय ॥ ८ ॥

[इति नवकारवाली १०८ मणिकविचारः ॥]

१-"पडिरूवो तेयस्सी०" इत्यादि १४ । २-"खतीमद्दव०" इत्यादि १० । ३-"पढममणिच्चमसरण०" इत्यादि १२ । ४-प्राणातिपातादि ६ । ५-पृथिवीकायादि ६ । ६-शुभभावना । ७-क्वापि-"भीरू असढो०" इत्येवं पाठ । ८-"सावय गुणाणुरुवय" इति गुणद्वय पृथक् । ९-न्यायोपात्तवित्तेन गृह संयुक्त १ अगनपथेन्द्रियो नीरोगश्च २, समयन सगहदय ३, [illegible] राज्ञ्यगम्भी च ४, परसम्नापुदिरहितः ५ धर्मं कुर्वन् मातापितृगुरुप्रजा [illegible] निर्भीक, अपवा संसाराद् भय ६, अमायी ७, [illegible] बहुतरोऽपि [illegible] ८ अवार्यैम्यस्त्रपावान् ९ [illegible] १०, मधुरं रागद्वेषवर्जित ११, [illegible] १२ [illegible] न तु [illegible], १३ [illegible], [illegible] उभयपक्षविशुद्ध [illegible] एव [illegible] १४, कार्यं कुर्वन् दीर्घदर्शी न तु [illegible] १५ [illegible] १६, परिणतबुद्धिः [illegible] १७, [illegible] १८ [illegible] १९, परेषां [illegible] २०, [illegible] गुणैर्हीनो [illegible] २१ [illegible] इति ॥ १०-अट्ठारसगुणा अरिहंता, सिद्धा पचेव सूरि छत्तीसं । पावीस उवज्झाया, साहू सगवीस अट्ठसय ॥ १ ॥ १८ दोषरहित [illegible] अनन्तज्ञान १ दर्शन २ चारित्र ३ वीर्य ४ सुख ५ [illegible] ६ [illegible] । [illegible] १२ [illegible] ।

जिणकप्पिआ (वि) य दुविहा, [1]पाणीपाया पडिग्गहधरा य । पाउरणमपाउरणा, इक्केक्का ते भवे दुविहा ॥ ९ ॥ दुग २-तिग ३-चउक्क ४-पणगं ५, नव ९-दस १०-एक्कारसेव ११-बारसगं १२ चेव । एए अट्ठविगप्पा, जिणकप्पे हुंति उवहिस्स ॥ १० ॥

[इति श्रीप्रवचनसारोद्धारसूत्रे ६ शते जिनकल्पिकानामष्टौ भेदाः ॥]

पत्तं १ पत्ताबंधो २, [2]पायट्ठवणं च ३ [3]पायकेसरिया ४ । पडलाइं ५ रयत्ताणं ६, च गोच्छओ ७ पायनिज्जोगो ८ ॥ ११ ॥ [4]तिन्नेव य पच्छागा, रयहरणं ११ चेव होइ मुहपोत्ती १२ । एसो दुवालसविहो, उवही जिणकप्पियाणं तु ॥ १२ ॥

[एतानि १२ जिनकल्पिकानामुपकरणानि ॥]

एए चेव दुवालस, [5]मत्तग अइरेग चोलपट्टो अ । एसो चउद्दसरूवो, उवही पुण थेरकप्पंमि ॥१३॥

[इति श्रीप्रवचनसारोद्धारसूत्रे पत्रे ११७ स्थविरकल्पिकसाधूनां १४ उपकरणानि ॥]

तण १ छार २ डगल ३ मल्लग ४ सेज्जा ५ संथार ६ पीढ ७ लेवाई ८ । सिज्जायरपिंडो सो, न होइ सो होइ वहिओत्ति ॥ १४ ॥

[इति श्रीस्थानाङ्गवृत्तौ ॥]

सावयकुलम्मि वर हुज्जा चेडओ नाणदंसणसमिद्धो । मिच्छत्तमोहिअमई, मा राया चक्कवट्टी वि ॥ १५ ॥ दुविहे गुरू पन्नत्ते तंजहा—तवोवउत्ते १ नाणोवउत्ते य २ । तत्थ तवोवउत्ते वडपत्तसमाणे १ केवलमप्पाणं तारेइ १ । नाणोवउत्ते जाणवत्तसमाणे अप्पाणं परं च तारेइ ॥ १६ ॥

[इति श्रीउपदेशसत्तरीग्रन्थे ३ अधिकारे १ उपदेशे ५१ पत्रे ॥]

जंति अ मुच्छिममणुया, पुढवाई दसपएसु नियमेण । आगच्छंती अडए, तेऊ १ वाऊ नहुति (नोइंति) नरा ॥ १७ ॥

[इति श्रीकम्मपयडी कर्मग्रन्थे ॥]

पढमा [6]आवस्सिया १ नाम, बीया य निसीहिया २ । आपुच्छणा ३ य तइया, चउत्थी पडि-

---

१–**पाणी०** पाणिपात्राणाम् अप्रावरणाना रजोहरणं १ मुखवस्त्रिका च २ इति उपकरणद्वयम् १, पाणि० प्रावरणधराणा च द्वे ते एव एक कल्पग्रहणेन ३ उप०, कल्पद्वयग्रहणेन ४ उप०, ३ कल्पत्रयग्रहणेन उप० ५, ४ पात्रधराणा प्रावरणधराणा च ७ उपकरणानि पात्रसवन्धानि, २ रजोहरणमुखवस्त्रिकाभ्या सह ९ उपकरणभेदा । ५ पात्रप्रावरणधराणा ९ तान्येव । एक कल्पग्रहणे १० उपकरणभेदा । कल्पद्वयग्रहणे उप० ११ भेदा । ७ कल्पत्रयग्रहणे उप० १२ भेदा. । २–**'पात्रस्थापनं'** यत्र कम्बलखण्डे पात्रं निधीयते । ३–**"पायके०"** पात्रप्रमार्जनपोतिका पटलानि भिक्षावसरे पात्रप्रच्छादकानि तानि च यदि सर्वस्तोकानि तदा त्रीणि भवन्ति अन्यथा पञ्चसप्तेति । **रय०** पात्रवेष्टनचीवरम्, **गो०** पात्र वस्त्रप्रमार्जनहेतु॰ कम्बलशकलरूप । ४–**त्रय** एव प्रच्छादा द्वौ सौत्रिकौ तृतीय और्णिक । पतद्ग्रहो येन वस्त्रखण्डेन पात्रं धार्यते कम्बलमयं पात्रो यत्र पात्रकाणि स्थाप्यन्ते, चिलिमिलिका–पात्रवेष्टानि ॥ ५–**मत्तग** नंदी पात्र ७ **उग्गहऽणंतग पट्टो, अद्धोरुअ चलणिया बोधव्वा । अब्भंतरबाहिनियंसणि य तह कंचुए चेव ॥ १ ॥ ओकच्छिय वेकच्छिय,–संघाटी चेव खंधगरणीय । ओहोवहिंमि एए; अज्जाणं पन्नवीसं तु ॥ २ ॥** इति साध्वीना २५ उपकरणानि ॥ ६–**'आ०'** अवश्यकर्त्तव्यैर्योगैर्निष्पन्ना आवश्यकी आश्रयान्निर्गच्छतो भवति साधो १ । **'नि०'** निषेधेन निर्वृत्ता नैषेधिकी व्यापारान्तरनिषेधरूपा आश्रये प्रविशतो भवति २ । **'आ०'** आपृच्छनमापृच्छा, सा च विचारभूमिगमनादिप्रयोजनेषु गुरो कार्या ३ । **'प०'** प्रतिपृच्छा प्रश्न॰ प्राग्नियुक्तेनापि कार्या ४ । **'छं०'** छन्दना च प्रागृगृहीतेन अशनादिना कार्या ५ । **'इ०'** एषणम्=इच्छा, करणं=कार , इच्छया=बलाभियोगमन्तरेण करणम्–इच्छाकार , यथा इच्छाकारेण ममेदं कुरु ६ । **'मि०'** मिथ्याक्रिया ७ । **'त०'** तथा करणं तथाकार॰, स च सूत्रप्रश्नादिगोचर , यथा भवद्भिरुक्तं तथैवेदम् ८ । **'अ०'** आभिमुख्येन उत्थानम् उद्यमनम् अभ्युत्थानं, तच्च गुरुपूजाया या च गौरवार्हाणामाचार्यग्लानबालादीना यथाऽऽहारादिसंपादनम् । अत्राभ्युत्थानं निमन्त्रणाभूतरूपमेव ग्राह्यम् ९ । **'उप०'** उपसम्पत्–'इतो भवदीयोऽहम्' इत्यभ्युपगम., सा च ज्ञानदर्शनचारित्रार्थत्वात्त्रिधा, तत्र ज्ञानसम्पत्–सूत्रार्थयोः स्थिरीकरणार्थं, तथा विस्मृतितसन्धानार्थं, तथा प्रथमतो ग्रहणार्थमुपसम्पद्यते । दर्शनोपसम्पदप्येवं नवर दर्शनप्रभावकसन्मत्यादिशास्त्रविषया । चारित्रोपसम्पच्च वैयावृत्त्यकरणार्थं क्षपणार्थं च उपसम्पद्यमानस्येति १० ।

पुच्छणा ४ ॥ १८ ॥ पचमा छदणा ५ नाम, इच्छाकारो ६ य छट्ठओ । सत्तमो मिच्छकारो ७ य, तहकारो ८ य अट्ठमो ॥ १९ ॥ अब्भुट्ठाण ९ नवम, दसमा उवसपया १० । एसा दसगा साहूण, सामायारी पवेइया ॥ २० ॥ विहि–निगमवणे गमण, घरपडिमापूयण २ च सज्झाय ३ । पुप्फवइ इत्थीण, पडिसिद्ध पुव्वसूरीहि ॥२१॥ आलोअणाइ न पडइ, पुप्फवई ज तव करइ नियमा । पयरणसुत्त अन्न, न गुणेइ अ तिन्नि दिवसाइ ॥ २२ ॥ मणुआउ सम गयाई, हयाइ चउरस अजाइ अट्ठसा । गोमहिसुट्टखराई, पणस साणाइ दस मसा ॥ २३ ॥ (मोहो कोडाकोडी सत्तरि वीस च नाम गोयाण । तीसऽयराणि चउण्ह तित्तीसऽयराणि आउस्स ॥) एगो य सत्तमीए, पण हरि छट्ठीइ पचमी एगो । एगो अ चउत्थीए, कण्हो तइयाइ पुढवीए ॥ २४ ॥ अट्ठ बलदेव सिद्धा, चरिमो पुण पचमम्मि कप्पम्मि । उस्सप्पिणीइ सो पुण, सिज्झस्सइ कण्हतित्थमि ॥ २५ ॥ अनियाणकडा रामा, सव्वेवि य केसवा नियाणकडा । उड्ढगामी रामा, केसव सव्वे अहोगामी ॥ २६ ॥ उसभस्स तिन्नि गाऊ, बत्तीस धणूणि वद्धमाणस्स । सेस जिणाणमसोगो, सरीरओ बारसगुणो य ॥ २७ ॥ बारवरिसेहिं गोयमो, सिद्धो वीराओ वीसहिं सुहम्मो । चउसट्ठीए जबू, वुच्छिन्ना तत्थ दस ठाणा ॥ २८ ॥ मण १ परमोहि २ पुलाए ३, आहारग ४ खवग ५ उवसमे ६ कप्पे ७ । सजमतिअ ८ केवलि ९ सिज्झणाय १० जबुम्मि वुच्छिन्ना ॥ २९ ॥

[इति श्रीप्रवचनसारोद्धारे ॥]

चत्तारि वाराओ, चउदसपुव्वी करेइ आ(शरीर)हार । ससारम्मि वसतो, एगभवे दुन्नि वाराओ ॥३०॥ अरिहत १ चक्कि २ केसव ३, बल ४ समिन्ने अ ५ चारणे ६ पुव्वा ७ । गणहर ८ पुलाय ९ आहारग च १० न हु हवइ महिलाण ॥ ३१ ॥ एगिंदिय १ पचेंदिय २, उड्ढे अ अहे अ तिरियलोए अ । विगलिंदिअ जीवा पुण, तिरिअलोए मुणेअव्वा ॥ ३२ ॥ पुढवी १ आऊ २ वणस्सई ३, बारसकप्पेसु सत्त पुढवीसु । पुढवी जा सिद्धिसिला, तेऊ नररिक्खि तिरिलोए ॥ ३३ ॥ "सिद्धान्ते तु–एकयोजनोच" बारसजोअणपिहुला, सुघोसघटा य अद्धउक्कत्त । चत्तारि अ लालाओ, देवा सयपच वायति ॥ ३४ ॥ जावजीव १ वरिस २ चउमास ३ पक्खगा ४ निरय १ तिरि २ नरा ३ अमरा ४ । सम्मा १ णु २ सव्वविरई ३, अहक्खायचरित्त ४ घायकरा ॥ ३५ ॥ चक्खुनिरिक्खणमेग १, पुरिमा छच्चेव ७ पुव्व चायणा । अरन्नोडा १६ पक्खोडा २५, नव ९ पणवीस इच्छति ॥ ३६ ॥ बारस वाहिं १२ ठाणा, बारस ठाणाइ २४ हुति मज्झमि । पत्तपडिलेहणाए, पणवीसो होइ परप्फसो ॥ ३७ ॥

[इति यतिदिनचर्यायाम् पृ० ७० ॥]

१-बाससयपि सवीस, सय च दिणमाउ मणुअहत्थीण । चउवीस वरिसमाऊ, गोमहिसीण स पगदिण ॥ १ ॥ बत्तीस तुरगाण, सोलस पसु पल्लगाण वरिसाइ । बारस सम सुणगाण खरकरहाण चपणवीस ॥२॥ ११० च० मनुष्यगजादि । ३२ मग ६ हयादि । १६ मास ३ अजादि । २६ गामहिषीऊगग । १२ श्वादि ।
२-उसमे भरहो १, अजिए, सगरो २ मघव ३ सणकुमारो ४ य । धम्मस्स य सतिस्स य निणतरे चक्कवट्टिदुग ६ ॥ १ ॥ सती कुथू य अरो, अरिहता चेव चक्कवट्टी य । अरमल्लिअतरे पुण, हवइ सुभूमो य कोरव्वो ८ ॥ २ मुनिसुव्वयनमिंपि य, हुति दुवे पउमनाह ९ हरिसेणो १० । नमिनेमिसु जयनामो ११, अरिट्ठ पासतरे बभदो ॥ ३ ॥ ३-२१ धनूषि [illegible] तदुपरि ११ धनूषि [illegible] ११ धनूषि [illegible] ॥ ४-[illegible] ॥

पत्तं पमज्जिऊणं, वहिंअं अंतो सय तु पप्फोडे । केई पुण तिन्निवारा, चउरंगुलभूमि पडण(त)भया ३८

[इति ओघनिर्युक्तौ ॥]

आमोसहि १ विप्पोसहि २ खेलोसहि ३ जल्लोसही चेव ४ । सव्वोसहि ५ संभिन्ने ६, ओही ७ रिउ ८ विउलमइलद्धी ॥ ३९ ॥ चारण १० आसीविस ११ केवली अ १२ गणहारिणो य १३ पुव्वधरा १४ । अरिहंत १५ चक्कवट्टी १६, वलदेवा १७ वासुदेवा य १८ ॥ ४० ॥ खीरमहुसप्पिआसव १९, कोट्ठगवुद्धी २० पयाणुसारी २१ अ । तह वीअवुद्धि २२ तेअग २३, आहारग २४ सीअलेसा य २५ ॥ ४१ ॥ वेउव्विदेहलद्धी २६, अक्खीणमहाणसी २७ पुलाय २८ तहा । परिणामतववसेणं, एयाओ हुंति लद्धीओ ॥ ४२ ॥ ("भवसिद्धियपुरिसाणं, एयाओ हुंति भणियलद्धीओ । भवसिद्धियमहिलाणवि, जत्तिय जायंति तं वोच्छं ॥ १ ॥ अरहंतचक्किकेसववलसंभिन्ने य चारणा पुव्वा । गणहरपुलायआहारगं च न हु भवियमहिलाणं ॥ २ ॥") अभविअपुरिसाणं पुण, दस पुव्विल्लाओ केवलित्तं ११ च । उज्जुमई १२ विउलमई तेरस, एयाओ न हुंति लद्धीओ ॥ ४३ ॥ अभवियमहिलाणंपि हु, एयाओ न हुंति भणियलद्धीओ । महुखीरासवलद्धीवि १४ नेय सेसाओ अविरुद्धा ॥ ४४ ॥ समणीमवगयवेअं १, परिहार २ पुलाय ३ मप्पमत्तं च । चउदसपुव्विं ४ आहारगं च १ नय कोई संहरई ॥ ४५ ॥

[भगवतीवृत्तौ ॥]

सुत्तत्थतत्तदिट्ठी १ दंसणमोहतिअगं च ४ रागतिअं ७ । देवाइतत्ततियं १०, तहा अदेवाइतत्ततिअं १३ ॥ ४६ ॥ नाणाइतिअं १६ तह तव्विराहणा १९ तिन्निगुत्ति २२ दंडतिअं २५ । इअ मुहणंतगपडिलेहणाइ कमसो विचिंतिज्जा ॥ ४७ ॥ हासो १ रई अ २ अरई ३, भय ४ सोग ५ दुगंछया य ६ वज्जिज्जा । भुअजुअलं पेहंतो, सीसे सुपसत्थलेसतिगं ॥ ४८ ॥ गारवतिअं च वयणे १२, उरिसल्लतिगं १५ कसाय चउ पिट्ठे १९ । पयजुगि छज्जीववहं २५, तणुपेहाएवि जाणमिणं ॥ ४९ ॥ जइवि पडिलेहणाए, हेऊ जिअरक्खणं जिणाणा य । तहवि इमं मणमक्कड, निज्जं तणत्थं मुणी विंति ॥ ५० ॥

[इति मुखवस्त्रिका १ देहयोः २ प्रतिलेखनाविचारः ॥]

सासे १ खासे २ जरे ३ दाहे ४ [1]कुच्छिसूले ५ भगंदरे ६ । अरिसे ७ अजीरए ८ दिट्ठी ९ मुद्धसूले १० अकारए ११ ॥ ५१ ॥ [2]अच्छिवेयणा १२ कन्नवेयणा १३ कंडू १४ य उदरे १५ कोढे १६ ॥

[॥ इति विपाकसूत्रे प्रथमाध्ययने १६ रोगाः ॥]

जइ पोसहिओ सहिओ, तवनियमगुणेहिं गमइ एगदिणं । ता वंधइ देवाउं, इत्तियमित्ताइं पलियाइं ॥ ५२ ॥ तथाहि—सगवीसं कोडिसया, सतहत्तरिकोडिलक्खसहसा य । सत्तसया सत्तहुत्तरि, नवभागा सत्त पलियस्स ॥ ५३ ॥

[॥ २७७७७७७७७ ७/९ इति पौषधे देवायुर्वन्धप्रमाणम् ॥]

वाणवइकोडीओ, लक्खागुणसट्ठिसहस्स पणवीसं । नवसयपणवीसजुआ, सतिहा अडभाग पलियस्स ॥ ५४ ॥

[॥ ९२५९२५९२५ ३/८ इति सामायिके देवायुर्वन्धप्रमाणम् ॥]

१–'जोणीसूले'ति पाठः 'कुच्छिसूले' इत्यस्यान्यत्र दर्शनात् । २–'अच्छिवेयणे'त्यादिश्लोकातिरिक्तम् ।

निव १ घणि २ नारी ३ नर ४ सुर ५, अप्पप्पविआर ६ अप्पविआरत्त ७ । सड्ढत्त ८ दरिद्दत्त ९, चइज्ञा इअ नवनिआणाइ ॥ ५५ ॥ कल्लाणगो टिप्पणए, नवनवइतिहिसु तत्थ इग छक्को । धारन्तेगुववासा, चालीस दुआ तिया छक्क ॥ ५६ ॥

[विधिप्रपायाम्-]

तत्रैकयोजनोत्सेधा, विस्तारेऽप्येकयोजनाम् । भरतार्द्धवासिनीभि -देवताभिरधिष्ठिताम् ॥ ५७ ॥ शिला कोटिशिला नाम, दक्षिणेतरबाहुना । चतुरङ्गुलमुद्दध्रे, पृथ्वीत कसमूदन ॥ ५८ ॥ ता भुजाग्रे दधौ विष्णु-राद्यो मूर्ध्नि द्वितीयक । कण्ठे तृतीयस्तूर्यस्तूर स्थले पञ्चमो हृदि ॥ ५९ ॥ षष्ठ कट्यां पद्मधिक्स्तूर्वोरानानोश्चाष्टम । चतुरङ्गुलमन्त्योऽवसर्पिण्या ते पतद्बला ॥ ६० ॥ परमिट्ठीण जुवाण, सोलसवच्छरओ वि ओगमिलिआण । जे हुति कामभोगा, नरमिहुणाण तओ हुति ॥ ६१ ॥ वतेरअसुरविवज्जिअ, भैरणवई असुर *तारयाईण । ससिसूराण च तहा, जहकमा ते अणतगुणा ॥ ६२ ॥ तत्तो वि उत्तमा खलु, दिव्वा वेमाणियाण पन्नत्ता । बारससयमि छड्डुद्देस अगमि पचमए ॥ ६३ ॥ पावयणी १ धम्मकही २, वाई ३ नेमित्तिओ ४ तवस्सी य ५ । विज्जा ६ सिद्धो ७ अ कई, अट्ठेव पभावगा भणिआ ॥ ६४ ॥ उण्हे करेइ सीअ, सीए उण्हत्तण पुण करेइ । कवलरयणादीण, एस सहाओ मुणेअव्वो ॥ ६५ ॥ सो लद्धि अपज्जत्तो, जो मरइ अपूरिअ सपज्जत्तिं । लद्धिपज्जत्तो सो पुण, जो मरइ ताओ पूरित्ता ॥ ६६ ॥ न जवि पूरेइ पर, पुरिस्सइ स इह करणअपज्जत्तो । सो पुण करणपज्जत्तो, जेण ता पूरिया हुति ॥ ६७ ॥ सव्वसुरा जइ रूव, अगुट्ठपमाणय विउव्विज्जा । जिणपायगुट्ठ पइ, न सोहए त जहिं गालो ॥ ६८ ॥ गणहर १ आहार २ अणुत्तरा य जाव वण ३ चक्कि ४ वासुबला ५ । मडलिया ६ जा हीणा, छट्ठाणगया भवे सेसा ॥ ६९ ॥ थूला सुहुमा जीवा, सकप्पारभओ य ते दुविहा । सऽवराह निरऽवराहा, साविक्खा चेव निरविक्खा ॥ ७० ॥ उसभ १ ससि २ सति ३ सुव्वय ४, नेमीसर ५ पास ६ वीर ७ सेसाण ८ । तेर १ सग २ बार ३ नव ४ नव ५, दस ६ सगवीसा य ७ तिन्नि भवा ८ ॥ ७१ ॥ एगा हिरण्णकोडी, अट्ठेव अणूणगा सयसहस्सा । सूरोदयमाईय, दिज्जइ जा पायरासीओ ॥ ७२ ॥ तिन्नेव य कोडिसया, अट्ठासीअ हुति कोडीओ । असिअ तु सयसहस्सा, एव सवच्छरे दिन्न ॥ ७३ ॥ पहसत–गिलाणेसु १, आगमगाहीसु तहय २ लोअकारीसु ३ । उत्तर ४ पारणगमि अ ५, दिन्न च बहुफल होइ ॥ ७४ ॥ जिणभवण १ बिंब २ पुत्थय ३, सघसरूवाइ ४ सत्तखित्ताइ । जिण्णुद्धारो ५ पोसह-साला ६ सोद्धारण ७ चेव ॥ ७५ ॥

१-षष्ठनिदानी सम्यक्त्वमपि न लभते, सप्तमनिदानी सम्यक्त्व लभते, पर देशविरतिं न लभत, अष्टमनिदानी सम्यक्त्व देशविरती लभते पर सर्वविरतिं न लभते, नवमनिदानी सम्यक्त्व देशविरतिसर्वविरती लभते पर मुक्तिं न लभते यदुक्तम्-"दसु दुलहबोहित्य, देसे सव्वेय विरइ मुक्खे अ । सत्तममाइसु न भवे, सगुणो ताए अवज्जिज्जा ॥ १ ॥ २-एतदर्थप्रतिपादक गाथात्रय श्रीतिलकाचार्यकृतायां श्रीदशवैकालिकवृत्तावप्यस्ति ।

* तारयाइण-तारा-नक्षत्र-ग्रहाणाम् । ३-प्रवचन द्वादशाङ्ग गणिपिटक तदस्यास्तीति प्रवचनी-युगप्रधानागम १ । धम्मकथा प्रशस्ता अस्यास्तीति धर्मकथी क्षिरास्त्रवादिन् २ । वादि १ प्रवादि २ सभ्य ३ सभापति ४ लक्षणायां चतुरङ्गायां प्रतिपक्षनिरासपूर्वक स्वपक्षस्थापनार्थमवश्य वदतीति वादी ३ निमित्त । त्रैकालिकलाभालाभप्रतिपादक तद्वेत्ति अधीते वा नैमित्तिक ४ । तपो विकृष्टमष्टमादि अस्यास्तीति तपस्वी ५ । विद्या प्रज्ञप्त्यादय शासनदेवताख्या साहाय्ये यस्य स विद्यावान् ६ । अञ्जन १ पादलेप २ तिलक ३ गुटिका ४ भूतावर्षण ५ निरसण ६ वैक्रियत्व ७ प्रमृतय सिद्धयस्ताभि सिद्धाति स सिद्ध ७ । नवत गद्यपद्यादिभि प्रबन्धैर्वर्णानां वर्ण्यते इति कवि ८ । एते प्रवचनादयोऽष्टौ भगवच्छासनस्य देशकालाद्यो चितेन माहात्म्यकारणात्प्रभावका ॥ ४-सवत्सरीदानाधिकार । ५-इति क्षेत्राणि ७ ।

संघयणं १ संठाणं २ च पढमगं जो उ पुव्वउवओगो ३ । एए तिन्निवि ठाणा, वुच्छिन्ना थूलभद्दंमि ॥ ७६ ॥ तित्थगररिद्धिदंसणत्थ १ मत्थावगमहेउं वा २ । संसयवुच्छेअत्थं, गमणं जिणपायमूलंमि ॥ ७७ ॥ सा पुण दुविहा सिक्खा, गहणे १ आसेवणे २ य नायव्वा । गहणे सुत्ताहिज्जण, आसेवण कप्पतिप्पाई ॥ ७८ ॥ आलस्स १ मोह २ वन्ना ३, थंभा ४ कोहा ५ पमाय ६ किवणत्ता ७ । भय ८ सोगा ९ अन्नाणा १०, वक्खेव ११ कोतूहला १२ रमणा १३ ॥ ७९ ॥ पम्हट्ठे सारणा वुत्ता, अणायारस्स वारणा । चुक्काण चोयणा वुत्ता, निट्ठुरं पडिचोयणा ॥ ८० ॥ पडिकमणे १ चेइ-यहरे २, भोअणकाले अ ३ तह य संवरणे ४ । पडिकमण ५ सुअण ६ पडिवोहकालियं ७ सत्तहा जइणो ॥ ८१ ॥ भिन्नमुहुत्तो नरएसु तिरिअमणुएसु हुंति चत्तारि । देवेसु अद्धमासो, उक्कोस विउव्वणा-कालो ॥ ८२ ॥ अट्ठण्हं जणणीओ, तित्थयराणं तु हवंति सिद्धाओ । अट्ठ य सणंकुमारे ३, माहिंदे अट्ठ वोधव्वा ॥ ८३ ॥ नागेसुं उसभपिआ, सेसाणं सत्त हुंति ईसाणे । अट्ठ य सणंकुमारे, माहिंदे अट्ठ वोधव्वा ॥ ८४ ॥ अन्नजलं १ उण्हं वा २ कसायदव्वेहिं मीसियं वावि ३ । कप्पइ जईण नन्नं, सुविहिय कप्पट्ठियाणं च ॥ ८५ ॥ जायइ सचित्तया से, गिम्हंमि उ पहरपंचगस्सुवरिं । चउपहरुवरिं सिसिरे, वासासु पुणो तिपहरुवरि ॥ ८६ ॥ वासासु पनरदिवसं,–सि उण्हकालेसु मास वीस दिणा । ओगाहिमं जईणं, कप्पइ आरब्भ पढमदिणं ॥ ८७ ॥ जगरा य वारपहुरा, विसं तक्ककरंवको गिण्हइ । पच्छा निगोअजंतू, उप्पज्जइ सव्वदेसेसु ॥८८॥ पणदिणमी सो लुट्टो, अचालिओ सावणे ण भद्दवए । चउ आसोए कत्तिअ, मगसिरपोसेसु तिण्णि दिणा ॥ ८९ ॥ पणपहर माह-फग्गुणि, पहरा चत्तारि चित्त–वइसाहे । जिट्ठासाढे तिपहर, तओ परं होइ अचित्तो ॥ ९० ॥ विदले भोयणे चेव, कंठे जीवा अणंतसो । उदरंमि गए चेव, जीवाण न होई उप्पत्ती ॥ ९१ ॥ वासासु सगदिणोवरि, पणरसदिणो-वरिं च हेमंते । जायइ सचित्तयं पुण, गिम्हे मासोवरिं लूणं ॥ ९२ ॥ पडिकमण १ गमण २ भोयण ३, पडिलेहण ४ वच्च ५ मुत्त ६ गहणेसु ७ । वज्जेअव्वा वत्ता, साहूहिं साहुणीहिं सयं ॥९३॥ सुत्ते १ अत्थे २ भोयण ३, काले ४ आवस्सए अ ५ सज्झाए ६ । संथारे चेव तहा ७, सत्तविहा मंडली जइणो ॥ ९४ ॥ अणुवट्ठविअं सेहं, अकयविहाणं च मंडलीए उ । जो परिभुंजइ सहसा; सो गुत्तिविहारओ भणिओ ॥ ९५ ॥

[॥ श्रीपञ्चवस्तुके ६७६ गाथा ॥]

पंचसया चोआला, तइआ सिद्धिं गयस्स वीरस्स । तो अंतरं जिआए, तेरासिअदिट्ठि उप्पत्ती ॥ ९६ ॥ छवाससएहिं नवुत्तरेहिं सिद्धि गयस्स वीरस्स । तो वोडिआण दिट्ठी, रहवीरपुरे समुप्पन्ना ॥ ९७ ॥ वारसवाससएहिं सड्ढेहिं निव्वुअस्स वीरस्स । जिणघरमढआवासो, पगप्पिओ सायसीलेहिं ॥ ९८ ॥ पंचसु सएसु वरिसाण अइगएसुं जिणाउ वीराओ । वयरो सोहग्गनिही, सुनंदगब्भे समुप्पन्नो ॥९९॥

१–इति त्रयोदशका—या । २–भिन्न खण्डो मुहूर्त्तो भिन्नमुहूर्त्तमित्यर्थ । उत्कर्षतो विकुर्वणा भणिता । इति **जीवाभिगमवृत्तौ** व्याख्या० श्री**भगवतीसूत्रे** ८ शतके १० उद्देशे पञ्चेन्द्रियतिर्यङ्मनुष्याणा वैक्रियदेशवन्ध , उत्कर्षतोऽन्तर्मुहूर्त्तमेवोक्तम् । ३–अनुपस्थापित शिष्यकं व्रतेपु अकृतविधानं च अकृताचामाम्लादिसमाचार च मण्डल्यामेव य परिभुङ्क्ते सहसा तत्क्षणमेव स गुप्तिविराधको भणित अर्हद्भिरिति गाथार्थ. ॥ मइ नै पूजी अरणी भरणी, माहरइ नहि छै सासू तरुणी, ल्यइरे मुंहडा लव्वाक ॥ इति स्त्रीवाक्यम् ॥ मइ नै पूज्यउ आलउ मालउ, माहरे नहि छै सुसरउ सालउ । ल्यइरे वासा धव्वाक ॥ इति भर्त्तार वाक्यम् ॥ कथा–पोपटचाल्यौं पाटासार १ तृण दीधइ चाल्याउ मुरारि २ । पडित चाल्यउ घालइ तेल ३, मूरख चाल्यउ ठेलाठेल ४ ॥ ४–इति दिगम्बरोत्पत्ति. ॥ ४७० विक्रमसवत् । ततः ५८५ **हरिभद्रसूरिः** । ततो वीरनिर्वाणात् **हरिभद्रसूरिः** १०५५ ॥

पचसए पणसीए, विक्कमकालाओ झत्ति अत्थमिओ । हरिभद्दसूरिसूरो, निवुओ दिसउ सिवसुक्ख ॥ १०० ॥ तेरम्नवाससएहिं, वीराओ समहिएहिं निवपुत्तो । सिरिबप्पभट्टिसूरी, विउसाण सिरोमणी जाओ ॥ १०१ ॥ पणसयरिवरसाण, तिन्निसय समन्निय अइक्कमिय । विक्कमकालाओ तओ, वैलही-भगो समुप्पन्नो ॥ १०२ ॥ श्रीविक्रमादित्यनृपस्य काला-दष्टोत्तरे १०८ वर्षशते व्यतीते । शत्रुञ्जये जावडिना प्रतिष्ठा, निम्बस्य पाषाणमयस्य कारिता ॥ १०३ ॥ छव्वाससएहिं नवुत्तरेहिं रयणेण रेवय-गिरिंमि । सठविय मणिबिंबं, कचणभवणाउ नेऊण ॥ १०४ ॥ बारसवाससएहिं, पन्नासहिएहिं वद्ध-माणाओ । चउम्सिपढमपवेसो, कप्पिओ साइसूरीहिं ॥ १०५ ॥

[॥ इति गच्छोत्पत्तिप्रकीर्णके ॥]

तेणउअनवसएहिं, समइक्कतेहिं वद्धमाणाओ । पज्जोसवणचउत्थी, कालगसूरीहिंतो ठविआ ॥१०६॥ वीसहिं दिणेहिं कप्पो, पचगहाणीइ कप्पठवणा य । नवसयतेणउएहिं, वुच्छिन्ना सघआणाए ॥ १०७ ॥ सालाहणेण रन्ना, सघाएसेण कारिओ भयव । पज्जोसवणचउत्थी, चाउम्मास च चउ-दसिए ॥ १०८ ॥ चउमासयपडिकमण, पक्खिअदिवसम्मि चउविहो सघो । नवसयतेणउएहिं, आयरण त पमाणति ॥ १०९ ॥

[॥ इति गाथाचतुष्टय तीर्थोद्गालिप्रकीर्णके ॥]

सिरिवीराओ गएसु, पणतीसहिएसु तिवारससएसु ३३५ । पढमो कालगसूरी, जाओ सामज्जना-मुत्ति ॥ ११० ॥ चउसयतिपन्नवरिसे ४५३, कालिगगुरुणा सरस्सई गहिआ । चउसयसत्तरि ४७० वरिसे, वीराओ विक्कमो जाओ ॥ १११ ॥ कालो १ सहाव २ नियई ३, पुव्वकय ४ पुरिसकारणे गवा ५ । मिच्छत्त ते चेव उ, समासओ होंति सम्मत्त ॥ ११२ ॥ सव्वेवि अ कलाई, इअ समुदाएण साहगा भणिआ । जुज्जति अ एमेव य, सम्म सव्वस्स कज्जस्स ॥ ११३ ॥ नहि कालाईहिंतो, केव-लएहिं तु जायए किंचि । इह मुग्गरधणादिवि, ता सव्वे समुदिआ हेऊ ॥ ११४ ॥

[॥ पञ्चवस्तुके पृ० २८० ॥]

जह-णेगलक्खणगुणा, वेरुलिआदी मणीवि सजुत्ता । रयणावलिववएस, न लहति महग्घमुल्लावि ॥११५॥ असिअसय १८० किरियाण, अक्किरिआण च होइ चुलसीए ८४ । अन्नाणी सयसट्ठीय ६७, वेणइआण च वत्तीस ॥ ३२ ॥ ११६ ॥ काल १ यदृच्छा २ नियति ३ स्वभावे ४ श्वरा ५ त्मन-श्चतुरशीति । नास्तिकवादिगतमते, न नास्ति भावा स्वपरसस्था ॥ ११७ ॥ अज्ञानिकवादिमते, नवजीवादीन् सदादिसप्तविधान् । भावोत्पत्ति सदसद्वैतावाच्य च को वेत्ति ॥ ११८ ॥ वैनयिकमत विनयश्चेतो वाक्कायदानत कार्य । सुर १ नृपति २ यति ३ ज्ञाति ४ स्थविरा ५ धर्म ६ मातृ ७ पितृषु ८ सदा ॥ ११९ ॥ पुरिमेण पच्छिमेण य, एए सव्वेवि फासिआ ठाणा । मज्झिमएहिं, जिणेहिं, एग दो तिन्नि सव्वे वि ॥ १२० ॥ सामग्गिअभावाओ, ववहारिअरासिअप्पवेसाओ । भव्वावि ते

१-वल्ही-चमारबीभङ्गो जात ॥ २-काल १ स्वभाव २ नियति ३ पूर्वकृत ४ पुरुषाकार ५, एते पञ्च समवाया ॥ काल स्वभावो नियति पूर्वकृत पुरुषकारोऽनेकान्ता एव कारण विद्वत्स्येवभूता, मिथ्यात्व त एव समासतो भवन्ति सम्यक्त्व सर्वे एव समुदिता सन्त फलजनकत्वेनेति गाथार्थ ॥ पञ्च १०४९ गाथा ॥ ३-एतदेव स्पष्टयति-सर्वेऽपि च कालादयो-ऽनन्तरपक्षा इव समुदायेनेतरेतरापेक्षासाधका भणिता प्रवचनज्ञै, युज्यन्ते च एवमेव सम्यक्साधका सर्वस्य कार्यस्य रचनायै, अन्यथा साधकत्वयोगादिति गाथार्थ ॥ पञ्च० १०५० गाथा । ४-एतदेवाह—न हि कालादिभ्य अऽनन्तरो-दितेभ्य केवलेभ्य एव जायते किञ्चित्कार्यं जातम् इह लोके मुद्गरपचनाद्यपि यत्प्रनाम्नां तावदेतत्, यत एव तत्सर्वे कालादय समुदिता एव हेतव सर्वस्य कार्यस्येति गाथार्थ इति पञ्चवस्तुकवृत्तौ १०५१ गाथा ॥

अणंता, जे सिद्धिसुहं न पावंति ॥ १२१ ॥ इंदत्तं १ चक्कित्तं २, पंचुत्तरविमाणवासिदेवत्तं ३ । लोगंतिअदेवत्तं ४, अभवजीवेहिं नो पत्तं ॥ १२२ ॥ 'मि'त्तिमिउमद्दवठिओ, 'छ'त्तिअदोसाण छायणे होइ । 'मि'त्तिअ मेराइठिओ, 'दु'त्तिदुगंछामि अप्पाणं ॥ १२३ ॥ 'क'त्तिकडं मे पावं, 'ड'त्तिअ डावेमि तं उवसमेणं । एसो मिच्छादुक्कड,-पयक्खरत्थो समासेणं ॥ १२४ ॥ सद्येणवि अलिएणवि, चेइअसम्माइ जो कुणइ मूढो । सो नट्ठबोहिबीओ, अणंतसंसारिओ होइ ॥ १२५ ॥ इक्कारस अंगाइं, वारस उवंगाइं, दस पइन्नाइं । छ—चेअमूल चतुरो, नंदीअणुओगदाराइं ॥ १२६ ॥ ओराजीपन्नवन्ना, सू जं चं नि-क-क-पुप्फ-वण्हिदसा । आयाराइउवंगा, नायव्वा आणुपुव्वीए ॥ १२७ ॥

[विधिप्रपायाम् ॥]

अविहिकयावरम-कयं, असूअवयणं भणंति गीयत्था । पायच्छित्तं जम्हा, अकए गुरुअं कए लहुअं ॥ १२८ ॥ जोअणसयं तु गंता, अणहारेणं तु भंडसंकंती । वाया-गणि-धूमेण ३ अ, विद्धत्थं होइ लोणाई ॥ १२९ ॥

[प्रवचने ॥]

हरिआल १ मणोसिल २ पिप्पली य ३ खज्जूर ४ मुद्दिआ ५ अभया ६ । आइण्णमणाइण्णा तेऽवि हु एमेव नायव्वा ॥ १३० ॥ पत्ताणं १ पुप्फाणं २, सरडुफलाणं ३ तहेव हरिआणं १२१ । विंटंमि मिलाणंमि, नायवं जीवविप्पजढं ॥ १३१ ॥

[॥ श्रीबृहत्कल्पसूत्रवृत्तौ ॥]

नय किंचि अणुन्नायं, पडिसिद्धं वावि जिणवरिंदेहिं । मोत्तुं मेहुणभावं, न त विणा रागदोसेहिं ॥ १३२ ॥ छम्मासाऊ सेसे, उप्पन्नं जेसि केवलन्नाणं । ते नियमा समुघाइया, सेसा समुघाइ भइणिज्जा ॥ १३३ ॥ वेअणिअस्स उ वारस, नामगोआण अट्ठओ मुहुत्ता । सेसाण जहन्नट्ठिई, भिन्नमुहुत्तं जिणुद्दिट्ठं ॥ १३४ ॥ एला १ लवंग २ केला ३, खयरवडी ४ खयरसार ५ कप्पूरा ६ । खारिक ७ डुप्पर ८ खज्जूर ९ दक्ख १० गुल ११ सव्वफलसागा १२ ॥ १३५ ॥

[॥ गाथेषा तपाश्रीदेवसुन्दरकृतसामाचार्यां, श्रीसोमसुन्दरसामाचार्यामपि ॥]

१–पृथक् नामान्यपीत्थम्–आचाराङ्ग १, सूत्रकृताङ्ग २, स्थानाङ्ग ३, समवायाङ्ग ४, भगवती ५, ज्ञाताधर्मकथा ६, उपासकदशा ७, अन्तकृद्दशा ८, अनुत्तरोपपातिका ९, प्रश्नव्याकरण १०, विपाकश्रुत ११, इत्येकादशाङ्गानि ॥ उपपातिका १, राजप्रश्नीय २, जीवाभिगम ३, प्रज्ञापना ४, सूरप्रज्ञप्ति ५, जम्बूद्वीपप्रज्ञप्ति ६, चन्द्रप्रज्ञप्ति ७, निरयावली ८, कल्पावतंसिका ९, पुष्पिका १०, पुष्पचूलिका ११, वह्निदशा १२, इति द्वादशोपाङ्गानि, पूर्वमीलते २३ ॥ चतुःशरणप्रकीर्णकं १, चन्द्रावेध्यक २, आउरप्रत्याख्यान ३, महाप्रत्याख्यान ४, भक्तप्रत्याख्यान ५, तन्दुलवैकालिक ६, गणिविद्या ७, मरणसमाधि ८, देवेन्द्रस्तव ९, संस्तारकप्रकीर्ण १०, इति दश प्रकीर्णकानि, पूर्वमीलने त्रयस्त्रिंशत् ३३ ॥ निशीथ १, महानिशीथ २, व्यवहार ३, बृहत्कल्प ४, जीतकल्प ५, दशाश्रुतस्कन्ध ६, इति षट् छेदग्रन्था , पूर्वमीलने ३९ ॥ ओघनिर्युक्ति १, पिण्डनिर्युक्ति २, दशवैकालिक ३, उत्तराध्ययन ४, इति चत्वारि मूलसूत्राणि, क्वापि विचारग्रन्थसंग्रहादौ ओघनिर्युक्तिस्थाने आवश्यकनिर्युक्तिरस्ति, पूर्वमीलने ४३, नन्दी ४४, अनुयोगद्वार ४५ आगमा ॥ एतान्येवाऽऽगमनामानि **श्रीजिनप्रभसूरिभि**रपि स्वकृतसिद्धान्तस्तवे प्रोक्तानि; तथाहि—"**इक्कारस०**" १२६ "**ओराजी०**" १२७ । इदं गाथाद्वयं **श्रीबृहत्कल्पवृत्तौ** १, **श्रीस्थानाङ्ग**वृत्तौ २, **श्रीनिशीथचूर्णि**पञ्चमोद्देशके ३, **प्रवचनसारोद्धारे** ४ च प्रोक्तमस्ति । २–स्वदेशजसाधारणा आहारभावेन योजनशतादूर्ध्वं पुनर्भिन्नाहारत्वेन शीतादिसम्पर्कैश्च अचित्तं भवति । केचित्–योजनशतस्थाने गव्यूतशत पठन्ति, **निशीथचूर्णौ** तथैव चोक्तत्वात् । तथा भाण्डसंक्रान्त्या २ वाताग्निधूमैश्च योजनशतमपि स्वस्थाने अन्तरे वा वर्त्तमानं लवणादिकमचित्तं भवति । ३–पिप्पलीहरीतक्यादय आचीर्णा अतो गृह्यन्ते, खर्जूरद्राक्षादय पुनरनाचीर्णास्ततोऽचित्ता अपि न गृह्यन्ते ॥ ४–**अप्पेवि जो उ कज्जे, एयाणि किंचि सेवए साहू । सो पाविट्ठो धिट्ठो, परमप्पाणं च वोलेइ ॥ १ ॥**

परिगच्छेऽवि सगच्छे, जे सविग्गा वहुस्सुआ साहू । तेसु अणुरागनध, मा मुंचसु मच्छरेण हओ ॥ १३६ ॥ जत्थ जल तत्थ वण, जत्थ वण निच्छओ अग्गी । तेऊ–वाऊसहगो, तसा य पच्चक्खया चेव ॥ १३७ ॥ चुलसीवाससहस्सा, वासा–सत्तेव पचमासा य । वीरमहापउमाण, अतरमेय जिणुदिट्ठ ॥ १३८ ॥ तिन्निसया तेसट्ठा ३६३, दसणभेया परुप्परविरुद्धा । नय दूसति अहिंस, त गिण्हह जत्थ सा सयला ॥ १३९ ॥

[कुमारपालचरित्रे ॥]

घाएण य घायसय, मरणसहस्स च मारणेणाऽवि । आलेण य आलसय, पावइ नत्थित्थ सदेहो ॥ १४० ॥ जिणपूअण तिसझ, कुणमाणो सोहए अ सम्मत्त । तित्थयरनामगोत्त, वधइ सेणिअनरिंदव ॥ १४१ ॥ मेरुगिरिकणयदाण, धन्नाण देइ कोडिरासीओ । इक्क वहेइ जीव, न छुट्टए तेण पावेण ॥ १४२ ॥ नेव दार पिहावेई, भुजमाणो सुसावओ । अणुकपा जिणिंदेहिं, सड्ढाण न निवारिया ॥ १४३ ॥ उत्तमपत्त साहू, मज्झिमपत्त सुसावया भणिया । अविरइसम्मदिट्ठी, जहन्नपत्त मुणेयव्व ॥ १४४ ॥ ओहो सुओवउत्तो, सुअनाणी जइऽवि गिण्हइ असुद्ध । त केवली–वि भुजइ, अपमाण सुअ भवे इहरा ॥ १४५ ॥ सावणवहुलपडिवए, वालवकरणे अभीइनक्खत्ते । सव्वत्थ–पढमसमए, जुगस्स आइ वियाणाहि ॥ १४६ ॥

[ज्योतिष्करण्डके २९ पत्रे ॥]

वत्थन्नपाणासणखाइमेहिं, पुप्फेहिं पत्तेहि अ पुप्फलेहिं । सुसावयाण करणिज्जमेअ, कय तु जम्हा भरहाहिवेण ॥ १४७ ॥ त अत्थ त च सामत्थ, त च विन्नाणमुत्तम । साहम्मिआण कज्जमि, ज वघति सुसावया ॥ १४८ ॥ होइ समत्थो धम्म, कुणमाणो जो न बीहए परेसिं । माइपिइसामिगुरु,-भाइआण धम्माण भिन्नाण ॥ १४९ ॥ चदो १ चदो २ अभिवड्ढिओ ३ अ चद ४ मभिवड्ढिओ चेव । पचसहिअ जुगमिण, दिट्ठ तेलुक्कदसीहिं ॥ १५० ॥ कम्माइ नूण घणचिक्कणाइ गरुआइ वज्जसाराइ । नाणड्ढियपि पुरुस, पथाओ उप्पह निंति ॥ १५१ ॥ चउदसपुव्वी १ आहारगा य २ मणनाणि ३ वीयरागा य ४ । तज्जम्माऽनतरए, नरए निवडति परिवडिआ ॥ १५२ ॥

[श्रीपार्श्वनाथगणधरचरित्रे ॥]

कालमि अणाईए, अणाइदोसेहिं वासिए जीवे । ज पाविज्ज गुणोवि हु, त मन्नह भो महच्छरिअ ॥ १५३ ॥ नायगमि हए सते, जह सेणा विणस्सइ । एव कम्मा विणस्सति, मोहणिज्जे खय गए ॥ १५४ ॥ सावज्जऽणवज्जाण, वयणाण जो न याणइ विसेस । वोत्तुपि तस्स न खम, किमग पुण देसण काउ ॥ १५५ ॥ घर १ जिणहर २ जिणपूआ ३, वावारच्चायओ निसीहितिग । अग्गद्दारे १ मज्झे २, तइआ चिइवन्दणा समए ॥ १५६ ॥

[चैत्यवन्दनकभाष्ये गा० ८ ॥]

१–महापुरुषचरिते उक्तम्—आगामि दुःषमसुषमाया वर्ष ३ मास ८ पक्ष १ अतिक्रमेण–चित्तासिअतेरसीए, चदे हत्थुत्तराइ जोगेण । जायहिति पउमनाहोऽभिसेआईयि वीरव्व ॥ १ ॥ तत शेषकल्याणकानि वीरवद्भाव नीयानि । २–ओहो० 'ओहो' इत्यत्र प्रथमा तृतीयार्थे तत ओघेन–सामान्येन 'श्रुते' पिण्डनिर्युक्त्यादिरूपे आगमे उपयुक्तसन् तदनुसारेण कल्प्याकल्प्य परिभावयन् श्रुतज्ञानी यद्यपि कथमपि अशुद्ध गृह्णाति तथापि तत् 'केवल्यपि' केवलज्ञान्यपि भुक्ते, इतरथा श्रुतज्ञानमप्रमाण भवेत् तथाहि–छद्मस्थ श्रुतज्ञानबलेन शुद्ध गवेषयितुं नैव प्रकारान्तरेण ततो यदि केवली श्रुतज्ञानिना यथाऽऽगम गवेषितमपि अशुद्धमिति कृत्वा न भुञ्जीत तत श्रुतेऽनाश्वास स्यादिति, न कोऽपि श्रुत प्रमाणत्वेन प्रतिपद्येत, श्रुतज्ञानस्य चाप्रामाण्ये सकलक्रियाविलोप स्यात्, श्रुतज्ञानान्तरेण छद्मस्थानां क्रियाकलापस्य परिज्ञानाऽसंभवत् । पिण्डनिर्युक्तिवृत्तौ मलयगिरिकृतायां १४७ पत्रे ॥

भाविज्ज अवत्थतिअं, पिंडत्थ १ पयत्थ २ रूवरहिअत्तं ३ । छउमत्थ ४ केवलित्तं ५, सिद्धत्तं चेव ६ तस्सत्थो ॥ १५७ ॥ न्हवणच्चगेहिं छउमत्थ १ वत्थपडिहारगेहिं केवलिअं २ । पलियं कुसग्गेहि य, जिणस्स भाविज्ज सिद्धत्तं ॥ १५८ ॥ सच्चित्तदव्वमुज्झण, १ मच्चित्तमणुज्झणं २ मणेगत्तं ३ । इगसाडि–उत्तरासंगं ४, अंजली ५ सिरसि जिणदिट्ठे ॥ १५९ ॥ इअ पंचविहाभिगमो, अहवा मुच्चंति रायचिन्हाई । खग्गं १ छत्तो २ वाणह ३, मउडं ४ चमरे ५ अ पंचमए ॥ १६० ॥ वंदंति जिणे दाहिण, दिसिट्ठिआ पुरुस वामदिसि नारी । नवकर जहन्न १ सट्ठिकर जिट्ठ २ मज्झुग्गहो सेसो ॥ १६१ ॥

[चैत्यवंदनभाष्ये गा० ११–१२–२०–२२ ॥]

नमु १ जेय अ २ अरिहं ३ लोग ४ सव्व ५ पुक्ख ६ तम ७ सिद्ध ८ जो देवा ९ । उज्जि १० चत्ता ११ वेआवच्चग १२ अहिगारपढमपया ॥ १६२ ॥ पढमहिगारे वंदे, भावजिणे वीयअंमि दव्वजिणे २ । इगचेइअ ठवणजिणे ३, तइय–चउत्थंमि नामजिणे ॥ १६३ ॥ तिहुअणठवणजिणे पुण, पंचमए विहरमाणजिण छट्ठे । सत्तमए सुअनाणं ७, अट्ठमए सव्वसिद्ध–थुई ८ ॥ १६४ ॥ तित्थाहिव वीरथुई, नवमे ९ दसमे य उज्जयंत थुई । अट्ठावयाइ इगदसि ११, सुदिट्ठि सुर समरणा चरमे १२ ॥ १६५ ॥

[चैत्यवन्दनभाष्ये गा० ४२–४५ ॥]

चउहाहारं तु नमो, रत्तिंपि मुणीण सेस तिअ चउहा । निसि १ पोरिसि २ पुरिमे ३ गासणाइ ४ सड्ढाण दु ति चउहा ॥ १६६ ॥

[प्रत्याख्यानभाष्ये ॥]

जणवय १ संमय २ ठवणा ३, नामे ४ रूवे ५ पडुच्चसच्चे अ ६ । ववहार ७ भाव ८ जोगे ९, दसमे ओवम्मसच्चे १० अ ॥ २६७ ॥

[प्रवचनसूत्रे प्रश्नव्याकरणसूत्रे च ॥]

वयणतिअं ३ लिंगतिअं ६, कालतिअं ९ तह परोक्ख १० पच्चक्खं ११ । उवणीयाइचउक्कं १५, अज्झत्थं १६ चेव सोलसमं ॥ १६८ ॥

[प्रश्नव्याकरणवृत्तौ ११८ ॥]

दंसण (निरतिचारतया) १ वय २ सामाइय (सन्ध्यासु) ३, पोसह (पर्वदिने) ४ पडिमा ५ अबंभ (रात्रावपि) ६ सचित्ते ७ । आरंभ ८ पेस ९ उद्दिट्ठवज्जए १० समणभूए य (खुरमुंडो लोएण वा रयहरणं घेत्तूणं) ११ ॥ १६९ ॥ मासाई सत्तंता ७, पढमा ८ विअ ९ तिय १० सत्त राइदिणा । अहराइ ११ एगराई १२, भिक्खुपडिमाण बारसगं ॥ १७० ॥ पडिसेहण संठाणे ५ वण्णे

१–'जण०' कोंकणादिषु उदकस्य पय १, 'सं०' समानेऽपि पङ्कसंभवे अरविन्दमेव पङ्कजं न कुवल्यादि २, 'ठ०' स्थापनादि सत्यं जिनप्रतिमादिषु जिनव्यपदेश ३, 'ना०' कुलमवर्द्धयन्नपि कुलवर्द्धनः ४, 'रू०' भावतोऽश्रमणोऽपि तद्रूपधारी श्रमण ५, 'प०' अनामिका कनिष्ठिका प्रतीत्य दीर्घा सैव मध्यमा प्रतीत्य ह्रस्वा ६, 'व०' गिरिगततृणादिषु दह्यमानेषु गिरिर्दह्यते ७, 'भा०' सत्यपि पञ्चवर्णत्वे शुक्लवर्णाधिक्यात् शुक्ला बलाकेति ८, 'जो०' दण्डयोगात् दंड इति ९, 'औपम्यसत्यं०' यथा समुद्रवत्तडागः १० ॥ २–'उपनीतगुण'–यथा–रूपवानयम् १, 'अपनीतं'–यथा–दु शीलोऽयम् २, 'उपनीतापनीतं'–यथा–रूपवानयं किन्तु दु शील इति ३, 'अपनीतोपनीतं'–यथा–दु शीलोऽयं किन्तु रूपवान् ४ । ३–अष्टमीचतुर्दशीषु एकरात्रिकी प्रतिमा, **उद्दिट्ठ कडं भुत्तंपि वज्जए किमु अ से समारंभो सो होइ उ खुरमुंडो, सिहलिंद्वा धारए कोवि ॥ १ ॥** सार्द्धपञ्चवर्षाणि लगति ११ प्रतिमावहने, अब्रह्मादिषु पञ्चसु पदेषु वर्जकशब्दो योजनीय ॥ माससख्या भोजनपानयोर्दत्तय. सप्तसु, अष्टमीनवमीदशमीषु अपानकं चतुर्थं तप, एकादश्यां षष्ठं तपो द्वादश्या अष्टमं तप. । असणाण नियढभोई अस्नातो **प्राशुक**भोजी वा इत्यर्थ., मउलिकडो मुत्कलकच्छ इत्यर्थ· दिवसबंभयारी य राइं परिमाणकडो पडिमावज्जेसु दिवसेसु–प्रतिमावर्जितदिनेषु एवं ज्ञेय ॥ ४–आरंभ ८ पेस ९ स्वयमकुर्वन्नपि अन्यैं कारयेत् प्रैष्यैरपि न कारयेत् ॥

१० गंध २ १२ रस ५ १७ फास ८ २५ वेए अ ३ २८। पग पण दु पणट्ठ तिहा, ३ इगतीस अकाय (अकायपणु) २९ ऽसंग (असंगपणु) ३० ऽरुहा (अजन्मपणु) ३१ ॥ १७१ ॥

[प्रश्नव्याकरणवृत्तौ १४३ ॥]

नव दंसणमि चत्तारि आउए पंच आइमे अंते। सेसे दो दो भेआ, खीणऽभिलावेण इगतीस ॥ १७२ ॥ वेअण १ वेआवच्चे २ इरिअट्ठाए अ ३ संजमट्ठाए ४। तह पाणवत्तियाए ५ छट्ठं पुण धम्मचिंताए ६ ॥ नत्थि छुहाए सरिसा, वेयणा भुंजेज्ज तप्पसमणट्ठा। छुहिओ वेयावच्चं, न तरइ काउं तओ भुंजे ॥ १ ॥ ईरिअं नऽवि सोहिज्जा, पेहाईअं च संजमं काउं। थामो वा परिहायइ, गुणऽणुप्पेहासुइ अमत्तो ॥ २ ॥ १७३ ॥ जंपि वत्थं व पायं वा, कंबलं पायपुंछणं। तंपि संजमलज्जट्ठा, धारिंति परिहरंति अ ॥ १७४ ॥ न सो परिग्गहो वुत्तो, नायपुत्तेण ताइणा। मुच्छा परिग्गहो वुत्तो, इअ वुत्तं महेसिणा ॥ १७५ ॥ सूपो १ दणे जवण्ण ३, तिन्नि अ मंसाइ ६ गोरसो ७ जूसो ८। भक्खा ९ गुललावणिया १०, मूलफला हरिअगं १२ डागो १३ ॥ १७६ ॥ होइ रसोलूअ १४ तहा, पाणं १५ पाणीअ १६ पाणगं चेव १७। अट्ठारसमो सागो १८, निहअओ (निरूवहतो) लोइओ पिंडो ॥ १७७ ॥ हत्थसयादागंतुं, गंतुं च मुहुत्तगं जहिं चिट्ठे। पंथे वा वच्चंतो, नइसंतरणे पडिक्कमणं ॥ १७८ ॥

[इति आवश्यकनिर्युक्तौ ॥]

अनिआगो दारमणो, हरिसवसविसट्टकंचुयकरालो। पूएइ गुरुसंघं, साहम्मिअमाइ भत्तीए ॥ १७९ ॥ निअदव्वमपुव्वजिणिंदभवणजिणबिंबवरपइट्ठासु। विअरइ पसत्थपोत्थय,-सुतित्थतित्थयरपूआसु ॥ १८० ॥

[इति श्रीमहाप्रकीर्णके ॥]

जिणाऽऽणाए कुणंताणं, नूणं निव्वाणकारणं। सुंदरंपि सुबुद्धीए, सव्वं भवनिबंधणं ॥ १८१ ॥ जह सरणमुवगयाणं, जीवाण निकिंतई सिरे जो उ। एवं आयरिओ वि हु, उस्सुत्तं पन्नवंतो अ ॥ १८२ ॥ उस्सुत्तभासगाणं, बोहीनासो अणंतसंसारो। पाणच्चएवि धीरा, उस्सुत्तं नेव भासंति ॥ १८३ ॥ पयमक्खरंपि इक्कं, जो न रोएइ सुत्तनिद्दिट्ठं। सेसं रोयंतोऽवि हु, मिच्छद्दिट्ठी ॥ १८४ ॥ उस्सग्गो अववायं, आयरमाणो विराहओ होइ। अववाए पुणपत्ते, उस्सग्गनिसेवओ भइओ ॥ १८५ ॥ सयंरणमि असुद्धं, दोण्हवि गिण्हंतदिंतयाणऽहिअं। आउरदिट्ठंतेणं, तं चेव हिअं असंथरणे ॥ १८६ ॥ तित्थंगरा १ जिण २ चउदस ३, दस भिन्ने ४ संविग्ग ५ तह असंविग्गे ६। सारूविअ ७ वय ८ दंसण ९, पडिमाओ १० भावगामो अ ११ ॥ १८७ ॥

[एषा गाथा श्रीबृहत्कल्पे १ ॥ ११११७८ ॥]

१-[illegible]वेदनी असातावेदनी चारित्रावरणी दर्शनावरणी शुभनामकर्म अशुभनामकर्म उच्चगोत्र नीचगोत्र एवं [illegible] ८ [illegible] ११। २-पञ्चवस्तुकेऽपि पिण्डनिर्युक्तावपि पृष्ठे १७९ गा ६६२-६६३-६६४ ॥ ३-'तिन्नि' [illegible], 'जूसो'त्ति [illegible], 'भक्ख०'त्ति [illegible], 'गुललावणिया [illegible] गुडधाना च 'मूलफलानि' एकमेव पदम् हरि० [illegible] हरितं 'डागो'त्ति [illegible] ॥ ४-'रसोलू'त्ति [illegible]। 'पाणं' [illegible] 'पानीय'मिति [illegible] पाणगं ति [illegible], 'सागो'त्ति [illegible], एते १८ भक्ष्यं भोजनमिति ॥ ५-आहारे [illegible]। ६-तीर्थंकरा १, [illegible], २ [illegible] ३ भिन्न दशपूर्वधरा ४, [illegible] ५, असंविग्नपाक्षिको ६ 'सारू०' [illegible] ७ [illegible] ८ 'दं०' [illegible] ९ 'प०' जिन बिम्ब १०, [illegible] ॥ [illegible] । ननु तीर्थंकरादीनां [illegible] धर्मनिष्ठानां [illegible]? [illegible]-[illegible] [illegible], इति बृहत्कल्पवृत्तौ ॥

[1]लूआ कोलिगजालग १, कोत्थलकारीअ २ उवरि गेहे अ । साडिंतमसाडिंते, लहुगा गुरुगा अभत्तीए ॥ १८८ ॥

[एषाऽपि गाथा श्रीबृहत्कल्पे पृ. ५२७ ॥]

[2]आओ १ जोवण २ वणिए ३, अगणि ४ कुडुंबी ५ कुकम्म ६ कुमरीए ७ । तेणे ८ मालागारे ९, उब्भामिग १० पंथिए ११ जंते १२ ॥ १८९ ॥ सव्वेहिंपि जिणेहिं, निज्जिअजिअरागदोसमोहेहिं । सत्ताणुकंपणट्ठा, दाणं न कहिंचि पडिसिद्धं ॥ १९० ॥

सेकिंतं खेत्तारिआ ? खेत्ता० अद्धछव्वीसविहा पन्नत्ता, तंजहा–

रायगिह–मगह १ चंपा अंगा २ तह तामलित्ति वंगा य ३ । कंचणपुरं कलिंगा ४, वाणारसि चेव कासी अ ५ ॥ १९१ ॥ साकेअं कोसला ६ गयपुरं च कुरु ७ सोरिअं कुसट्टा य ८ ॥ १९२ ॥ कंपिल्लं पंचाला ९, अहिछत्ता जंगला चेव १० ॥ १९२ ॥ बारवई सोरट्ठा ११, मिहिल विदेहा य १२ वच्छ कोसंवी १३ । नंदिपुरं संडिल्ला १४, भद्दिलपुरमेव मलया य १५ ॥ १९३ ॥ वइ[3]राडमच्छ १६ वरूणा अच्छा १७ तह मत्तिआवइ दसण्णा १८ । सोत्तिअमई अ चेई १९, वीयभयं सिंधु सोवीरे २० ॥ १९४ ॥ महुराय सूरसेणे २१, पावा भंगीय २२ मासपुरि वट्टा २३ । सावत्थीअ कुलाणे २४, कोडीवरिसं च लाडाय २५ ॥ १९५ ॥ सेअविआविअ नयरी, केअ[4]यअद्धं च आरिअं भणिअं । जत्थुप्पत्ति जिणाणं चक्कीणं रामकण्हाणं ॥ १९६ ॥ जह[5] पारओ तह गणी, जह मरुगा एगगच्छरासीओ । सुणगसरिसा पलंबा, मडुओ समं दगमफासुं ॥ १९७ ॥

अथ ध्यातुः स्वरूपं श्लोकद्वयेनाऽऽह–

निष्प्रकम्पं विधायाऽथ, दृढं पर्यङ्कमासनम् । नासाग्रदत्तसन्नेत्रः, किञ्चिदुन्मीलितेक्षणः ॥ १९८ ॥ विक[6]ल्पवागुराजालाद्दूरोत्सारितमानसः । संसारच्छेदनोत्साहो, योगीन्द्रो ध्यातुमर्हति ॥ १९९ ॥

अथ प्राणायाममाह–

अपानद्वारमार्गेण, निस्सरन्तं यथेच्छया । निरुध्योर्ध्वप्रचाराप्तिं, प्रापयत्यनिलं मुनिः ॥ २०० ॥

१–असमार्ज्यमाणे चैत्ये भगवत्प्रतिमाया उपरिष्टात् यदि एतानि भवेयुस्तदा तानि साधुरपि चैत्यभक्त्या दूरीकुर्यात्तदा तस्य चत्वारि लघुप्रायश्चित्तानि आलोचनायामायान्ति, अथ नो दूरीकुर्यात्तानि तदा चत्वारि गुरुप्रायश्चित्तानि आयान्ति, तानि कानि ? इत्याह–लूता नाम कोलिकपुटकानि, कोलिकजालकानि तु कोलकाना तु लालातन्तुसताना कोत्थलकारी–भ्रमरी तस्याः सम्बन्धि गृहं कथ्यते ॥ २–'आओ' इति गाथा, व्याख्या–पौरुष्यनन्तरं प्रातर्यावत् साधूना वाढं वदतामेते द्वादश दोषा भवन्ति–शब्द श्रुत्वा लोको विबुध्यते, विबुद्ध सन् अप्काययन्त्राणि योजयन्ते, वाहनानि सज्जयन्ते, जलार्थं योषितो यान्ति १, 'जोवण' त्ति धान्यप्रकरः तदर्थं लोको याति, लाटदेशे 'जोवणं' धान्यनिकर कथ्यते २, 'वणिए' त्ति वणिजो विभातमिति कृत्वा व्रजन्ति ३, 'अगणि' त्ति लोहकरादिभि. शालादिषु अग्नि. प्रज्वाल्यते ४, 'कु०' कुटुम्बिनः स्वकर्म्मसु लगन्ति ५, कुत्सितं कर्म्म येषा ते कुकर्म्माणो मात्स्यिकादय ६, 'कु०' कुत्सिता मारा. कुमाराः सौकरिकादयस्तेषा विबोधो भवेत् ७, 'ते' चोराणां बोधः ८, 'मा' मालिकाना बोध. ९, 'उ०' उद्भ्रामिका पारदारिका विबुध्यन्ते १०, 'प०' पथिका पथि वर्त्तन्ते ११, 'जं०' यान्त्रिका घाणी-कोल्हू-घरट्ट-चक्रादियन्त्राणि वाहयन्ति १२, इति तर्हि कथं वदन्ति यथा वृद्धा अदन्ता लपनश्रियमश्नान्ति, अशब्दं तत्रापि वदेत् ॥ ३–वैराटदेश मत्स्यानगरी, अन्ये मत्स्यो देश. वैराटपुरम् १, वरणानगरी अच्छादेश , अन्ये वैपरीत्यमाहु ॥ ४–केयद्धदेशोऽर्द्धो ज्ञेय. आर्य , अर्द्धश्च अनार्य , तत्र श्वेताम्बिका आर्यदेशेऽस्ति, प्रज्ञापनाप्रथमपदे ॥ ५–'जह०' यथा पारगो वेदपारग अपरिणामक १, परिणामकब्राह्मण २, अविपरिणामक ३, एवं सर्वे चोरैर्मुषितामा ग्रोदि न क्षुधावाधिता. सजाता यथा मृतश्वा भक्षित , समृतकं जलं न पीतं, तथा गणयो महात्मान पलम्बभक्षणम् अप्राशुकजलपानं न कुर्व्वन्ति ॥ ६–अशुभा वा शुभा वापि विकल्पा यस्य चेतसि ॥ स त्वं बध्नाति अय.स्वर्णो बन्धनामेन कर्म्मणा ॥

अथ पूरकप्राणायाममाह–

द्वादशाङ्गुलपर्यन्त, समाकृष्य समीरणम् । पूरयत्यतियत्नेन, पूरकध्यानयोगत ॥ २०१ ॥ नासा न्तनभसो ऽध्य हि द्व धि सत्याङ्गुलोत्तरा । तेनो–वायु–पृथिव्यम्बु ४ वहिर्गतेरुदाहृता ॥ २०२ ॥

अथ रेचकप्राणायाममाह–

निस्सार्यते ततो यत्नान्नाभिपद्मोदराच्छनैः । योगिना योगसामर्थ्याद्, रेचकाख्य प्रभञ्जन ॥ २०३ ॥

अथ कुम्भकध्यानमाह–

कुम्भवत् कुम्भक योगी, श्वसन नाभिपङ्कजे । कुम्भकध्यानयोगेन, सुस्थिर कुरुते क्षणम् ॥२०४॥

अथ पवनजयेन मनोजयमाह–

इलेय गन्धवाहानामाऽकुञ्चनविनिर्गमौ । ससाध्य निश्चल धत्ते, चित्तमेकाग्रचिन्तने ॥ २०५ ॥ दुग्धाम्बुवत्समिलितौ सदैव, तुल्यक्रियौ मानसमारुतौ हि । यावन्मनस्तत्र मरुत्प्रवृत्तिर्यावन्मरुत्तत्र मन प्रवृत्ति ॥ २०६ ॥ तत्रैकनाशादपरस्य नाश, एकप्रवृत्तेरपरप्रवृत्ति । विध्वस्तयोरिन्द्रियवर्गशुद्धि,–स्तद्ध्वसना मोक्षपदस्य सिद्धि ॥२०७॥ निच्छैयओ दुन्नेअ, को भावे कम्मि वट्टई समणो। ववहारओ अ कीरइ, जो पुव्वट्ठिओ चरित्तम्मि ॥ २०८ ॥

[इति श्रीआवश्यकनियुक्तौ भाष्यकारोऽप्याह (२६९) ॥]

ववहारोऽवि हु बलव, ज छउमत्थ पि वदई अरिहा । जा होइ अणाभिन्नो, जाणतो धम्मय एअ ॥ २०९ ॥

गुणाहिए वदणय, छउमत्थो गुणागुणे अयाणतो । वदिज्जा व गुणहीण, गुणाहिअ चावि वदावे ॥ २१० ॥

उत्तरमाह–

आलएण १ विहारेण २, ठाणा ३ चकमणेण य ४ । सक्को सुविहिओ नाउ, भासा ५ वेणइएण य ॥ २११ ॥ मायर १ पियर २ वावि, जेट्ठग वावि भायर ३ । किइकम्म न कारिज्जा, सव्वे रायणिए तहा ॥ २१२ ॥

[आवश्यकनियुक्तौ पृ० ५४० ॥]

१–वारुणमण्डलप्रचारावसरेऽमृतमय वहिस्तात् ४ अङ्गुल, ६ अङ्गुल, ८ अङ्गुल, १२ अङ्गुल । २–यत्र मनस्तत्र पवनो यत्र पवनस्तत्र मनो वर्त्तते यदाह–'दुग्धे०' ति ॥ ३–निश्चयतो दुर्ज्ञेय को भावे कस्मिन् प्रशस्ते अप्रशस्ते वा वर्त्तते श्रमण इति भावश्चेह ज्येष्ठ तत आतिशयिन वन्दनकाभाव एव प्राप्त इत्यतो विधिमभिधित्सुराह–व्यवहारस्तु क्रियते वन्दन यतः पूर्वं स्थितश्चारित्रे य प्रथम प्रव्रजित सक्षुपलब्धातिचार इति गाथार्थ ॥ २०८ ॥ आह–सम्यक् तद्व्रतभावाऽपरिज्ञाने सति निमित्तेतदेवमित्युच्यते व्यवहारप्रामाण्यात्तस्यापि च बलवत्त्वादाह भाष्यकार ॥ ४–व्यवहारोऽपि बलवानेव यद्यस्मात्कारणात् छद्मस्थमपि पूर्वरत्नाधिक गुर्वादिक वन्दते, अर्हन्नपि केवल्यपि, अपिशब्दोऽत्रापि सबध्यते किं सदा नेत्याह–जा होइ अणाभिन्नति यावत् भवति अनभिज्ञातो यथाऽय केवलीति किमिति वन्दते ? इत्याह–जानन् धर्मतां एता व्यवहारनयातिशयलक्षणामिति गाथार्थ ॥ २०९ ॥ ५–इत्थ नोदकेनोक्ते सति व्यवहारनयमतमधिकृत्य गुणाधिकत्वपरिज्ञानकरणानि प्रतिपादयन्नाचार्य आह–आलए ' आलय वसति सुप्रमार्जितादिलक्षणा अथवा स्त्रीपशुपण्डकवार्जतेति तेनाऽऽलयेन नागुणवत एवविध स्तु आलयो भवति विहारो मासकल्पादिकस्तेन विहारेण स्थानमूर्द्धस्थान चङ्क्रमण गमन चेलेकवद्धावस्ते नमन्त आविरुद्धदेशयोरुत्सर्गकरणेन च युगमात्रावनिप्रलोकनपुरस्सराद्भुतगमने चेत्यर्थ शक्य सुविहितो ज्ञातु भाषा वैनयिकेन च विनय एव वैनयिक समालोच्य भाषणेन आचार्यादिविनयकरणेन चेति भावना, नैतान्येवम्भूलानि प्रायशोऽसुविहिताना भवन्तीति गाथार्थं ॥ २११ ॥ ६–'माय०' मातरं पितरं चापि ज्येष्ठ वा भ्रातरम् अपिशब्दान्मातामहपितामहादिपरिग्रह कृतिकर्म्म अभ्युत्थितवन्दनमित्यर्थं न कारयेत् सर्वान् रत्नाधिकांस्तथा पर्यायज्येष्ठानित्यर्थ । किमिति मात्रादीन् वन्दन कारयत लोकगर्होपजायते, तेषा च कदाचिद्विपरिणामो भवति आलोचनप्रत्याख्यानसूत्रार्थ तु कारयेत् सागारिकाध्यक्ष तु यतनया कारयेत्, एष प्रव्रज्याप्रतिपन्नानां विधि, गृहस्थानां तु कारयेदिति गाथार्थं ॥ २१२ ॥

जइ किंचि दप्पओ अणमप्पप्पं वावि सेसियं वत्थुं । पच्चक्खेज्जण दोसो, सयंभुरमणाइमत्थु व्व ॥ २१३ ॥ जो वा णिक्खमिओ मणो, पडिमं पुत्ताइसंतइनिमित्तं । पडिवज्जेज्जा तओ वा, करेज्ज तिविहंपि तिविहेणं ॥ २१४ ॥ तमाइजीवरहिए, भूमीभागे विसुद्धए । फासुएणं तु नीरेणं, इयरेणं गलिएण उ ॥ २१५ ॥

[श्राद्धदिनकृत्ये गाथा २३ ॥]

काऊणं विहिणा ण्हाणं सेअवत्थनियंसणो । मुहकोसं तु काऊणं गिहिविंबाणि पमज्जए ॥ २१६ ॥

[श्राद्धदिनकृत्ये गाथा २४ ।]

वण्णगंधोवमेहिं च, पुप्फेहिं पवरेहि य । नाणापयारवंचेहिं, कुज्जा पूअं विअक्खणो ॥ २१७ ॥

[श्राद्धदिनकृत्ये गाथा ६३ ।]

काएण अत्थि जइ किंचि, कायव्वं जिणमन्दिरे । तओ सामाइअं मोत्तुं, करेज्ज करणिज्जयं ॥२१८॥

[श्राद्धदिनकृत्ये गाथा ७९ ।]

[1]जीवाण बोहिलाभो, सम्मद्दिट्ठीण होइ पिअकरणं । आणाजिणिंदभत्ती, तित्थस्स पभावणा च्चेव ॥ २१९ ॥

[श्राद्धदिनकृत्यवृत्तौ ॥]

रिउसमयण्हायनारी, नरोवभोगेण गब्भसंभूई । बारसमुहुत्तमज्झे, जायइ उवरिं पुणो नेव ॥ २२० ॥ पणपन्नाइ परेणं, जोणी पमिलायए महिलियाणं । पणहत्तरीइ परओ, होइ अवीओ नरो पायं ॥ २२१ ॥ दुप्पडिलेहिअ दूसं, अद्धाणाई विवत्त गिण्हंति । घिप्पइ पुत्थयपणगं, कालिअनिज्जुत्ति कोसट्ठो ॥ २२२ ॥ जइ तेसिं जीवाणं, तत्थगयाणं तु सोणिअं हुज्जा । पीलिज्जंते धणिअं, गलिज्ज तं अक्खरे फुसिअं ॥ २२३ ॥ आमे घडे निहित्तं, जहा जलं तं घड विणासेइ । इअसिद्धंतरहस्सं, अप्पाहारं विणासेइ ॥ २२४ ॥

[आवश्यकेऽपि ॥]

[2]पुरिमंतिम अट्ठट्ठंतरेसु तित्थस्स नत्थि वुच्छेओ । मज्झिल्लएसु सत्तसु, इत्तिअकालं च [1] वुच्छेओ ॥ २२५ ॥ चउभागो चउभागो, तिन्नि अ चउभाग पलिअचउभागो । तिन्नेव य चउभागा, चउत्थभागो अ चउभागो ॥ २२६ ॥ समओ जहन्नमंतरमुक्कोसेणं हवंति छम्मासा । आहारसरीराणं, उक्कोसेणं नवसहस्सा ॥ २२७ ॥ उस्सेइम १ संसेइम २, तंदुल ३ तिल ४ तुस ५ जवोदगा ६ ऽऽयामं ७ । सोवीरं ८ सुद्धविअडं, ९ अंवड १० अंबाडय ११ कविट्ठं १२ ॥२२८॥ माउलिंग १३ दक्ख । १४ दाडिम १५, खज्जुर १६ नालियर १७ कयर १८ वदरफलं १९ । आमलयं २० चिंचापाणगाइं च २१ पढमंगभणियाइं ॥ २२९ ॥ अंडयं १ पोअय २ रसया ३, जराउ ४ संसे-

---

१–तीर्थस्य चतुर्विधस्य सङ्घस्य ॥ कालिकश्रुतस्य द्वादशाङ्गीरूपस्य दृष्टिवादस्तु सर्वान्तरेष्वपि व्यवच्छिन्न क्वचित्कियन्तमपि कालं व्यवच्छिन्नो दृष्टिवादा इति । २–अर्हद्धर्मवार्त्तापि तत्र नष्टेत्यर्थ । ३–मेहावग्गहधारणादि परिहाणिं जाणिऊण कालियसुयट्ठा कालियसुअनिज्जुतिनिमित्तं वा पोत्थगं घिप्पइ । 'कोसो'त्ति समुदओ । निशीथे १२ उद्देशके ॥ ३–सुविधि ९ शीतल १०, १०।११ [1] अन्तरे पल्योपमभा० १, १३।१४ [7] अ० पल्यो० भा० ३ ९।१० [2] अन्तरे पल्योपमस्य ११।१२ [3] अन्तरे पल्योपमस्य चतुर्थभा० ३ १४।१५ [6] अ० पल्यो० भा० १ चतुर्थभाग. । १ एकम् १२।१३ [8] अन्तरे पल्योपम भा० १ १५।१६ [7] अ० पल्यो० भा० १ सर्वान्तरमान पल्योपम २ चतुर्थभागत्रयं च । ४–अण्डाज्जाता अण्डजाः पक्षिगृहकोकिलकादय· १, पोतादिव जायन्त इति पोतजा –ते च हस्तिवल्गुलीचर्म्मजलूकाप्रभृतय· २, रसाज्जाता रसजा –आरनाल-दधि-तीमनादिषु पायुकृम्याकृतयोऽतिसूक्ष्मा भवन्ति ३, जरायुवेष्टिता जायन्त इति जरायुजाः गोमहिष्यऽजादिकमनुष्यादय· ४, सस्वेदाज्जाता इति सस्वेदजा मत्कुणयूकादय ५, समूर्छनाज्जाता समूर्छनजा. शलभपिपीलिकामक्षिकाशालूरादयः ६, उद्भेदाज्जन्म येषा ते उद्भेदजा· पतङ्गखञ्जरीटपारिप्लवादय ७, उपपाताज्जाताः उपपातजाः, उपपातेन वा भवा औपपातिका देवा नारकाश्च ८, इति दशवैकालिकवृत्तौ ।

अया ५ समुच्छिमया । उभिय ७ तहोऽववाइअ ८, भेएण अट्ठहा जीवा ॥ २३० ॥ मिच्छत्तं १ वेअतिग, हासाइछक्क च १० नायव । कोहाईण चउक्क १४, चउदस अब्भितरा गठी ॥ २३१ ॥ निणकप्पिया य साहू, उक्कोसेण तु एगवसहीए । सत्त य हवति कहमवि, अहिआ कइआवि नो हुति ॥ २३२ ॥ जइ जगति सुविहिआ, करति आवस्सय च अन्नत्थ । सिज्जायरो न होई, सुत्ते व कए व से होई ॥ २३३ ॥ अट्टेण तिरिक्खगई, रुद्दज्झाणेण गम्मए नरय । धम्मेण देवलोए, सिद्धिगई सुक्कझाणेण ॥ २३४ ॥ कामाणुरजिय अट्ट १, रोद हिंसाणुरजिय २ । धम्माणुरजिअ धम्म ३, सुक्कज्झाण निरजण ॥ २३५ ॥ जइआ होही पुच्छा, तइआ एअस्स उत्तर दिज्जा । इक्कस्स निगोअस्स, अणतभागो गओ सिद्धि ॥ २३६ ॥ वय ५ समणधम्म १५ सजम ३२, वेआवच्च ४२ च बभ-गुत्तीओ ५१ । नाणाइतिय ५४ तव ६६ कोहनिग्गहाई ७० चैरणमेअ ॥ २३७ ॥ पिंडविसोही ४ समिई ५, भावण १२ पडिमा १२ इदिय निरोहो ५ । पडिलेहण २५ गुत्तीओ ३, अभिग्गहा ४ चेव कैरण तु ॥ २३८ ॥ तिगुणा तिरूव अहिआ, तिरिआण इत्थिआ मुणेअव्वा । सत्तावीसगुणा पुण, मणुआण सुराण बत्तीसा ॥ २३९ ॥ अँसढेण समाइन्न, ज कत्थइ कारणे असावज्ज । न निवा-रिअमन्नेहिं अ, बहुमणुमयमेअमायरिय ॥ २४० ॥ रुक्खाण जलाहारो ˇसकोअणिआमएण सकुचई । नियवनूहिं वेढइ, वल्ली रुक्खे परिग्गहेण ॥ २४१ ॥ इत्थिपरिरंभएण, *कुरुवकतरुणो फलति मेहुन्ने । तह कोहणस्स कदो, हुकार मुअइ कोहेण ॥ २४२ ॥ माणे झरइ रुअती, छायइ वल्ली फलाइ मायाए । लोभे निल्लपलासा, खिवति मूले निहाणुवरिं ॥ २४३ ॥ रयणीए सकोओ, कमलाण होइ लोगसन्नाए । ओहे चइत्तुमग्ग चडति रुक्खेसु वल्लीओ ॥ २४४ ॥ एगिंदियजीवाणवि, इअ दस सन्ना जिणेहिं पन्नत्ता । नैंहु हुति मोह-सुह-दुह, वितिगिच्छा सोगधम्माइ ॥२४५॥ गीअत्थो अ विहारो, बीइओ गीअत्थमिसिओ भणिओ । एत्तो तइअविहारो, नाणुन्नाओ जिणवरेहिं ॥ २४६ ॥

[पञ्चवस्तुके ११८० पृ० १७३ ॥]

गीअं भण्णइ सुत्त, अत्थो पुण होइ तस्स वक्खाण । सुत्तेण य अत्थेण य, गीअत्थ त विआ-णाहि ॥ २४७ ॥ जो देइ उवस्सय जइवराण गुणसयसहस्सकलिआण । तेण दिन्ना वत्थन्नपाणसय-णासणविगप्पा ॥२४८॥ (मिच्छे-१ सासण-२ मीस्से-३ अविरय-४ देसे-५ पमत्त ६ अपमत्ते ७ ।

१-यदि शय्यातरगृहे सुप्त्वा जागरित्वा प्राभातिक प्रतिक्रमण कुर्वन्ति तदाऽसौ शय्यातर । अथैतच्छय्यायां सकलां रात्रिं जागरित्वा प्राभातिक प्रतिक्रमणमन्यत्र कुर्वन्ति तदा मौल शय्यातरो न भवति किन्तु यद्गृहे प्रतिक्रमण कृत स एव, अथ मूलशय्यायां रात्रौ सुप्त्वाऽन्यत्र प्रात प्रतिक्रमन्ति तदा मौलोऽन्यश्च द्वावपि शय्यातरौ, यदा तु वसतिसङ्कीर्णतादिकारणादनेकेषु गृहेषु साधवस्तिष्ठन्ति तदा यत्राचार्य स्थित स शय्यातरो नान्य ॥ २-नित्यानुष्ठान चरणम् । ३-प्रयोजने ऽनुष्ठान करणम् । ४-'असढेण०' रागद्वेषरहितेन कलिकालाचार्यादिना प्रमाणस्थेन सता समाचीर्णम् आचीर्ण यद्भाद्रपद शुक्लचतुर्थीपर्युषणापर्ववत् क्वचित् द्रव्यक्षेत्रकालादौ कारणे पुष्टालम्बने असावद्य प्रकृत्या मूलोत्तरगुणाराधनाया बाधक न च नैव निवारितम् अन्यैः तत्कालवर्तिभिर्गीतार्थै, अपि तु बहु यथा भवत्येवमनुमतमेतदाचीर्णम् । इति कल्पवृत्तौ उद्देश ३ ॥

५-सङ्कोचनिद्रा-द्रुमसरादीना अल्पसङ्कोचनात्, पञ्चवस्तुके इय १७६ गाथा, तत्र द्वितीयपदपाठ एव-'ज कत्थइ कज्जे असावज्ज' तत्र व्याख्या—क्वचित् प्रमाणस्थेन शठ तदेव ॥

*-कुरवकतरुरिव स्त्रीणां तु कमनीयकामिनी १ भुजस्पर्शालिङ्गन २ पार्ष्णिप्रहारक्वाथा ३ दिव्य प्रमुखपञ्चादि नन्दनवनस्थेषु नन्दनेषु ॥ यथा-स्त्रीणां स्पर्शात्प्रियङ्गुर्विकसति, बकुल सीधुगण्डूषसेकात्, पादाघातादशोकस्तिलककुरबकौ वीक्षणालिङ्गनाभ्याम् । मन्दारो नर्मवाक्यात्पटुमृदुहसनाच्चम्पको वक्त्रवाताच्चूतो गीतान्नमेरुर्विकसति पुरतो नर्तनात्कर्णिकार ॥१॥

६-'नहु' एकेन्द्रियाणामेते षट् सज्ञा न भवन्ति । ७-गीतार्थश्च विहारस्तद्द्वितीयश्चाऽऽपर, द्वितीयो गीतार्थमिश्रितो भणितो विहार एव, अन्यो विहारश्चतुर्थविहार -अगुप्तविहारस्तस्यो नानुज्ञात जिनवरैर्भगवद्भि ॥

नियट्टि ८ अनियट्टि ९ सुहुमु १० वसम ११ खीण १२ सजोगि १३ अजोगि गुणा १४ ॥) पावइ सुरनररिद्धी, सुकुलुप्पत्ती य भोगसामिद्धी । नित्थरइ भवमऽगारी, सिज्जादाणेण साहूणं ॥२४९॥ संगमय १ कालसूरी २, कविला ३ अंगार ४ पालया ५ दोवि ६ । नो जीव ७ गुट्टमाहिल ८, उदाइनिवमारय ९ अभवा ॥२५०॥ अंउणट्ठिसयसहस्सा, सत्तावीसं भवे सहस्साइं । चत्ताकोडाकोडी वासाणं उसभजिण आउं ॥२५१॥ उस्सेह अंगुलेणं, अह उड्ढमुस्सेह सत्त रयणीओ । तिरिलोए पणधणुसय, सौसयपडिमा पणिवयामि ॥२५२॥ गोहुम १ साली २ जवजव ३, जवाइ ४ धन्नाण कुट्ठगाईसु । खविआणं उक्कोसं, वरिसतिगं होइ सचित्तं ॥ २५३ ॥ तिल १ मुग्ग २ मसूर ३ कँलाय ४ मास ५ चवलग ६ कुलत्थ ७ तुवरीणं ८ । तह वॅट्टचणग ९ वल्लाण १० वरिसपणगं सजीवत्तं ॥ २५४ ॥ अइसी १ लॅट्टा२ कंगू ३, कोडीसग ४ सण ५ वरट्ट ६ सिद्धत्था ७ । कुद्दव ८ रालग ९ मूलग, वीआणं १० सत्त वरिसाणं ॥२५५॥ अमित्तो मित्तरूवेण, कंठं घेत्तूण रोअई । मामित्तो सग्गइं जाइ, दोवि गच्छामु दुग्गइं ॥ २५६ ॥ उवएसा दिज्जंति, हत्थे नचाविऊण अन्नेसिं । जं अप्पणा न कीरइ, किमेस विक्काणुओ धम्मो ॥ २५७ ॥ सद्देण मिउ रूवेण पयंगओ महुअरो अ गंधेणं । आहारेण य मच्छो, वज्झइ फासेणऽवि गइंदो ॥२५८॥ कत्थवि जीवो वलिओ, कत्थवि कम्माइं हुंति वलिआइं । जीवस्स य कम्मस्स य पुव्वनिबद्धाइ वेराइं ॥२५९॥ राई सरिसवमित्ताणि, परच्छिद्दाणि पाससे । अप्पणो विल्लमित्ताणि, पासंतोऽवि न पाससे ॥२६०॥ सीसं धुणियं चित्तं, चमक्किअं पुलकिअं च अंगेहिं । तहवि हु परगुणगहणे, खलस्स न हु निग्गया वाणी ॥२६१॥ पंचेदिआ मणुस्सा, एगय[स]नर भुत्तनारिगब्भंमि । उक्कोसं नव लक्खा, जायंती एगवेलाए ॥ २६२ ॥ संघाइआण कज्जे, चुण्णिज्जा चक्कवट्टिसिन्नंपि । तीए लद्धीइ जुओ, लद्धि पुलाओ मुणेयव्वो ॥ २६३ ॥ उत्तमनर १ पंचुत्तर २ तायत्तीसा य ३ पुव्वधर ४ इंदा ५ । केवलिदिक्खिअ ६, सासणदेवी ७ जक्खा य ८ नो अभव ॥ २६४ ॥ अरिहंत १ सिद्धि २ चेइय ३, तव ४ सुअ ५ गुरु ६ साहु ७ संघ ८ पडिणीओ । बंधइ दंसणमोहं, अणंतससारिओ जेणं ॥ २६५ ॥ जो जेण सुद्धधम्मंमि ठाविओ संजएण गिहिणा वा । सो चेव तस्स जायइ, धम्मगुरू धम्मदाणाओ ॥ २६६ ॥ आरंभे नत्थि दया, महिलासंगेण नासए बंभं । संकाए सम्मत्तं, पव्वज्जा[दव्व] अत्थगहणेणं ॥ २६७ ॥ गिहिवावारपरिस्सम–खिन्नाण नराण वीसमट्ठाणं । एगाण होइ रमणी, अण्णाण जिणिंदवरधम्मो ॥ २६८ ॥ तुल्लेवि उअरभरणे, मूढ अमूढाण पिच्छसु विवागं । एगाण नरयदुक्खं, अण्णेसिं सासयं सुक्खं ॥ २६९ ॥ जीवंति पुहविपडिआ, भयरवपडिआवि केवि जीवंति । जीवंति खग्गछिन्ना, चट्टु च्छिन्ना न जीवंति ॥ २७० ॥ आवायमित्तगुरुएहिं तह पेरंतलहुअभूएहिं । घंटानिनायसरिसेहिं लज्जिमो लोअपिम्मेहिं ॥ २७१ ॥ नलिणमिणं मलिणमिणं, विरसमिणं गंधवज्जियमिणं च । मालइरत्तो भमरो, परिहरइ विआरिउं कुसुमे ॥ २७२ ॥ अइहासो १ अइतोसो २, अइदुज्जाण–माणुसेहिं संवासो । अइउव्भडो अ वेसो, पंचवि गुरुअस्स लहुअंति ॥ २७३ ॥ कालंमि अणाईए, जीवाणं विविहकम्मवसगाणं ।

१–५९ लाख कोडाकोडी, २७ सहस्र कोडाकोडी, ४० कोडाकोडी, अङ्कतोऽपि यथा–५९२७०४००००००००००॥ ८४ वरसे १ पूर्वाङ्ग (१)' ८४ लाख पूर्वाङ्गे १ पूर्व (२)। ८४ लाख पूर्वे १ त्रुटिताङ्ग (३)। एतलउ आदिनाथ आउपु गाथोक्त ॥ २–शाश्वतजिनस्तवने वृत्तौ सूत्रेऽपि यथा–पडिमा पुण गुरुआओ, पणधणुसयलहुअसत्तहत्थाओ ॥ ३–कलायः–त्रिपुटाख्यधान्यविशेष. । ४–वट्टचणकाः–शिखारहिता वृत्ताकाराश्चणकविशेषा ॥ ५–लट्टा–कुसुम्भपीत०, कंगू–तन्दुल ; कोद्रवविशेषः । शणं त्वप्रधानं वरट्टत्ति 'वरटी' इति प्रसिद्धम् । ६–तस्य हि एतादृशी शक्तिर्यया चक्रवर्तिस्कन्धावारमपि यो गृह्णीयाद्विनाशयेद्वा न प्रायश्चित्तं प्राप्नुयात्, भाष्यवृत्तौ ।

त नत्थि सविहाणं ससारे ज न सभवई ॥ २७४ ॥ अरिहतो असमत्थो, तारणे लोआण-दीह-समारे । मग्गे देसणकुसलो, तरंति जे मग्गि लग्गति ॥ २७५ ॥ दस पुव्वा वुच्छिन्ना मपुन्ना, सुरभवमि सपत्ते वइरमि महासत्ते, सघयण अद्धनाराय ॥ २७६ ॥ रिसहो १ रिसहस्स सुया ९९, भरहेण विवज्जिआ नवनवइ । अट्ठ य भरहस्स सुया, सिद्धा इक्कमि समयमि ॥ २७७ ॥ वासाण वीससहस्सा, नवसय तिअमास पचदिणपहरा । इक्का घडिआ दोपल, अक्खरगुणयाल जिणधम्मो ॥ २७८ ॥ अद्दामलग[य]पमाणे, पुढविकाए हवति जे जीवा । ते पारेवयमित्ता, जबुद्दीवे न मायति ॥ २७९ ॥ एगमि उन्गर्निदुमि, जे जीवा जिणवरेहिं पनत्ता । ते जइ सरिसवमित्ता, जबुद्दीवे न मायति ॥ २८० ॥ सोहम्ममि दिवड्ढा, अड्ढाइज्जा य हुति माहिंदे । पचेव सहस्सारे, छ अच्चुय सत्त लोगते ॥ २८१ ॥ दो कोडाकोडीओ, पणसिय-लक्खा य हुति कोडीओ । इगुत्तर सहस-कोडी, चउसय कोडीओ नायव्वा ॥ २८२ ॥ अट्ठावीस कोडी, लक्खा सगवन्न चउदस सहस्सा । दोय सयापणसीया, चवति देवीओ इन्दस्स ॥ २८३ ॥ इह भरहे केवि जीवा, मिच्छद्दिट्ठी य भद्दया भावा । जे मरिऊण नवमे, वरिसे होहिंति केवलिणो ॥ २८४ ॥

वारसहि जोयणेहिं, सोअ परिगिण्हए सद्द । रूव गिण्हइ चक्खु, जोअणलक्खाओ साइरेगाओ ॥ गध रस च फास, जोअणनवगाउ सेसाइ ॥ २८५ ॥ पणसयसत्ततीसा, चउत्तीस सहस्स लक्ख इगवीसा पुक्खरदीवड्ढनरा, पुव्वेण अवरेण पिच्छति ॥ २८६ ॥

[पुष्पमालावृत्तौ ४३४ ॥]

कालतिय, वयणतिय लिंगतिय तह परोक्ख पच्चक्ख । उवणयऽवणयचउक, अज्झत्थ चेव सोलसम ॥ २८७ ॥

[इति श्रीबृहत्कल्पे प्रवचनसारे १४० द्वारेऽपि ३६४ पत्रे ॥]

उम्मग्गदेसणाए, चरण नासिंति जिणवरिंदाण । वावन्नदसणा खलु, न लब्भा तारिसा दट्ठु ॥ २८८ ॥ [आभिग्गहिय-अणभिग्गहिय-तह अभिनिवेसिय चेव । ससइय अणाभोग मिच्छत्त पचहा एव] अक्खडियचारित्तो वयगहणाओ य जो भवे तित्थ । तस्स सगासे दसण,-वयगहण तह य सोही य ॥ २८९ ॥ तरिअव्वा य पइन्ना, मरिअव्व वा समरए समत्थेण । असरिसजणउल्लावा, न हु सहिअव्वा कुलपसूएण ॥ २९० ॥ जबुद्दीवे चक्की, उक्कोस तीस चउ जहन्नेण । धायइपुक्खरदुगुणा, एमेव य केसवाईआ ॥ २९१ ॥ एगदिणे जे देवा, चवति तेसिं पि माणुसा थोवा । कत्तो मे मणुयभवो, इअ चिंताए सुरो दुहिओ ॥ २९२ ॥ जोइ १ वण २ पढमपुढविं नव नागाईओ जति वीआए । तईय असुरकुमारा, वेमाणिय जति सत्तसु वि ॥ २९३ ॥ ते उड्ढमच्चुअ जाव, भवणवई

१-सणीनातिपुष्प क्वापि वृक्षमुकुर । २-अप्कायस्य सर्षपप्रमाणभणनेन पृथ्वीत सूक्ष्मत्वम् । ३-भगवत्या १४ शतके ८ उद्देशके सिद्धिशिलात उपरि अलोको योजनम् एक, तत्र इद योजन उत्सेधाङ्गुलनिष्पन्न ज्ञेय यतस्तस्य योजनस्योपरितनक्रोशस्य षड्भागे सिद्धावगाहना धनुस्त्रिभागयुक्त त्रयस्त्रिंशदधिकधनु शतत्रयमानाभिहितरूपा उत्सेधाङ्गुलयोजनाश्रयणत एव युज्यत इति । ४-शब्द-मेघगर्जनादिशब्दरूपम् १ चक्षु सातिरेकयोजनलक्षाद् रूप गृह्णाति विष्णुकुमारादेरिव खचरणपुरोवर्त्तिगर्त्तावर्त्तगतगोष्पदादिदर्शनात्, इदमभास्वरपदार्थापेक्षया भास्वरपदार्थापेक्षया तु पणसये त्ति गाथोक्तं पद्मप्राणादिशके देवादिकर्पूरादीनामिव गध तिक्तकटुकादिरस । ५-उपनय स्तुति अपनयो-निन्दा तयो चतुष्कम्-उपनयापनयचतुष्कम्, 'रूपवती स्त्री इति उपनयवचनम् १ दुःशीला' इति अपनयवचन २ रूपवती स्त्री किन्तु दुःशीला' इति उपनयापनयवचनम् ३ कुरूपा स्त्री किन्तु सुशीला इति अपनयोपनय० ४, ६-अन्यचेतसि निधाय विप्रतारणबुद्ध्या अन्यत् विभणिषु पुनरपि सहसा यच्चेतसि तदेव वक्ति यत्तत् षोडशमध्यात्मवचनम् । ७-तत्सम्बन्धि स्वय विनष्टसम्यग्दर्शना तादृशा द्रष्टुमपि न कल्पते किं पुनस्तै सम सहवासादय ।

जाव जंति सोहम्मे। जोइ वण पंडगवणं, असंखदीवोदहितिरियं तु ॥ २९४ ॥ [दो पढमकप्पपुढविं, दो दो दो वीय-तईय-चउत्थिं। चउ उवरिम ओहीए, पासंति य पंचमिं पुढवि ॥१॥ छट्ठिं छग्गेविज्जा, सत्तमिमियरे अणुत्तरसुराओ। किंचूणलोगनालिं, असंखदीवोदहिं तिरियं ॥ २ ॥] मेल्लेइ सोहम्माओ, कोवि सुरो लोहगोलगं हिट्ठा। भारसहस्समयं सो, छम्मासेहिं च छदिणेहिं ॥ २९५ ॥ छप्पहरछघडिआहिं, जावइयं इक्कमिज्ज तावइआ। [1]रज्जू तयद्धमणो, दीवसमुद्दंऽतिमो [2]जलही ॥ २९६ ॥ पणयालीसं आगम,-समग्ग-गंथाण हुंति छल्लक्खा। पणयालीस सहस्सा, पंचसया चेव चउयाला ॥२९७॥ संविग्गसंजयाणं, दिज्जइ घिप्पइअ पढमभंगो य। संजइवग्गे दिज्जइ, नवि घिप्पइ कारणे वीओ ॥ २९८ ॥ गिहि १ अन्नतित्थिआणं २, नवि दिज्जइ घिप्पए अ नवरं तु। नवि दिज्जइ नवि घिप्पइ, [3]पासत्थाईसु सव्वेसु ॥ २९९ ॥ सुरलोअवाविमज्झे, मच्छाई नत्थि जलयरा जीवा। गेविज्जे नहु वावी, वाविअभावे जलं नत्थि ॥ ३०० ॥ चेइयदव्वं दुविहं, पूआ १ निम्मल्ल २ भेयओ तत्थ। आयाणाई दव्वं, पूआरित्थं मुणेअव्वं ॥ ३०१ ॥ अक्खयफलवलिवत्थाइ संतिअं जं पुणो दविणजायं। तं निम्मल्लं वुच्चइ, जिणगिहकम्मंमि उवओगो ॥ ३०२ ॥ अह पुव्वि चिअ केणइ, हविज्ज पूआ कया सुविहेण। तंपि सविसेससोहं, जह होइ तहा तहा कुज्जा ॥३०३॥ निम्मल्लंपि न एवं, भण्णइ निम्मल्ललक्खणा भावा। भोगविणट्ठं दव्वं, निम्मल्लं विंति गीयत्था ॥३०४॥ इत्तो चेव जिणाणं, पुणरवि आरोवणं कुणंतु जहा। वत्थाहरणाईण, जुगलिअ कुंडलिअमाईणं ॥ ३०५ ॥ कहमन्नह एगाए, कायाईणं जिणिंदपडिमाणं। विजयाई वन्नि अट्ठसयं लूहंताया समए ॥ ३०६ ॥ जे निच्चमप्पमत्ता, गंठिं वंधंति गंठिसहियंमि। अट्ठसयं लूहंता सग्गाऽपवग्गसुक्खं, तेहिं निवद्धं सगंठिमि ॥३०७॥ भणिऊण नमुक्कारं, निच्चं विम्हरण वज्जिया धन्ना। पारंति गंठि सहिअं गंठिसह कम्मकंठीहिं ॥ ३०८ ॥ पोरिसि १ चउत्थ २ छट्ठे ३, काउं कम्मं खवंति जं मुणिणो। तं नो नारयजीवा, वाससयसहस लक्खेहिं ॥ ३०९ ॥ सत्तरिसयमुक्कोसं, वीस जहन्नेण विहरमाणजिणा। समयखित्ते दस वा [5]जम्मं पइत्तीसदसगं वा ॥ ३१० ॥ पायमिह कूरकम्मा, जीवा भवसिद्धियावि दाहिणए। नेरइअतिरिअमणुआ,-सुराइठाणेसु गच्छंति ॥ ३११ ॥ अट्ठ १ दुवालस २ सोलस ३, चउत्तिहारेहिं पउरमट्ठेहिं। दसहिं तिहारा वट्ठे, एगओ होइ उववासो ॥ ३१२ ॥ गिह १ जोइ २ भूसणंगा ३, भोअण ४ भायण ५ तहेव वत्थंगा ६। चित्तरसा ७ [6]तुडिअंगा ८, कुसुमंगा ९ दीविअंगा य १० ॥ ३१३ ॥ [7]वहुरयणविणिम्माया, भवणदुमा अट्ठभूमिआ दिव्वा। सयणासणसन्निहिआ, तेएण निदाहरविसरिसा ॥३१४॥ जोइदुमाणं उवरिं, ससिसूरा जत्थ वच्चमाणाऽवि। ताणं पभवोऽपहया, निअयंपि छविं विमुंचंति ॥ ३१५ ॥ वरहार कणयकुंडल,-मउडालंकारनेउराईणि। नियअंगभूसणाइं आहरणदुमेसु जायंति ॥ ३१६ ॥ अट्ठसयखज्जयजुओ, चउसट्ठी तह य वंजणविअप्पो। उप्पज्जइ आहारो, भोअणरुक्खेसु रसकलिओ ॥ ३१७ ॥ भिंगारथालवट्टय, कच्चोलयवद्धमाणमाईणं। कंचणरयणमयाइं, जायंति अ भायणंगेसु ॥ ३१८ ॥ खोमदुगुल्लयवाल्य,-चीणंसुअ पट्टमाइआइं च। वत्थाणि वहुविहाइं वत्थंगदुमा पमाणंति ॥ ३१९ ॥ कायंवरी पसन्ना, आसवजोगा तहेचऽणेग विहा। चित्तंगरसेसु

१–रज्जुर्भवेत्। २–स्वयम्भूरमणसमुद्र, प्रकारान्तरेण रज्जुप्रमाणमाह। ३–पार्श्वस्थादीना न दीयते नापि तेभ्यो गृह्यते। ४–महाविदेहेषु जघन्येन। ५–जन्म आश्रित्य महाविदेहेषु २०, भरतैरावतेषु १० स्युः। ६–त्रुटिताङ्गास्तु–[illegible] फलैरिव उपशोभितास्तिष्ठन्ति। कुसुमाङ्गास्तु–विचित्रमरससुरभिपञ्चवर्णमाल्य–[illegible] । दीपिकाङ्गास्तु–यथा इह स्निग्धा प्रज्वलन्त्यः कनकमणिमय्यो दीपिका उद्योतं कुर्वाणा दृश्यन्ते [illegible] गर्वमुद्योतयन्तस्तिष्ठन्ति ॥ ७–विश्रसापरिणामेन।

सया, पाणयजोगा च जायति ॥ ३२० ॥ फालो अचित्तो अह आविओ वा, चउरगुल वित्थडओ असधिम । विस्सामहेउ तु सरीरयस्स, दोसा अवट्ठभगया न एव ॥ ३२१ ॥ एक पाउरमाणे, खोमिअं उन्निअ च लहुमासो । दुन्नि अ पाउरमाणे, अतो खोमी बहिं उन्नी ॥ ३२२ ॥ छप्पइअ पण गरक्खा, भूसा उज्झायणा य परिहरिआ । सीयत्ताण च कय, तेण खोम न बाहिरओ ॥ ३२३ ॥ पढमचरिमा उ सिसिरे, गिम्हे अद्ध तु तासि वज्जेज्जा । पाय ठवे सिणेहाविरक्खणट्ठा पवेसे वा ॥३२४॥

[श्रावकविधौ पण्डितराजपरमार्हतधनपालेनोक्तम् ॥]

पचविहविसयसुक्खं, उवभुनइ परमिएसु दिवसेसु । तिव्वाभिलासविरओ, परिहरओ पचसु तिहीसु ॥ ३२५ ॥ जह दीवा दीवसय, पईवई सोवि दिप्पई दीवो । दीवसमा आयरिया, दिप्प व पर च दीवति ॥ ३२६ ॥ कयवयकम्मयभावो १, सीलत्व चेव तह य गुणवत्त २।३ । रिउमइववहरण चिअ ४, गुरुसुस्सूसा य बोधव्वा ५ ॥ ३२७ ॥ पवयणकोसल्ल पुण, ६ छट्ट ठाण तु होइ नायव्व । छट्ठाणगुणेहिं जुओ, उक्कोसो सावगो होई ॥ ३२८ ॥

मैथुनप्रसक्तयोर्हि स्त्रीपुसयोरुत्कृष्टतोऽष्टादशलक्षजीवा विनश्यन्ति । यदुक्तम्-

मेहुणसन्नारूढो, नव लक्ख हणेई सुहुमजीवाण । केवलिणा पन्नत्त, सद्दहिअव्व पयत्तेण ॥ ३२९ ॥

इत्थीजोणीइ सभवति बेइदिया उ जे जीवा । एको व दो व तिण्णि च, लक्खपुहुत्त च उक्कोस ॥३३०॥

ससक्तायां योनौ एते द्वीन्द्रिया शुक्रशोणितसभवास्तु गर्भजपञ्चेन्द्रिया इमे-

पचिंदिया-मणुस्सा इगनरभुत्तनारिगब्भमि । उक्कोस नवलक्खा, जायते एगवेलाए ॥ ३३१ ॥ नवलक्खाण मज्झे, जायइ इक्कस्स दुण्ह य समत्ती । सेसा पुण एमेव य, विलय वचति तत्थेव ॥३३२॥

समूर्छिमपञ्चेन्द्रियमनुष्या अपि असख्येयास्तथाहि-

असख इत्थीनरमेहुणाओ, मुच्छति पचिंदिअमाणुसाओ । नीसेस अगाण विभत्तिचगे, भणइ जिणो पन्नवणा उवगे ॥ ३३३ ॥ सल्लुद्धरणनिमित्त, गीअत्थगवेसणा तु उक्कोस । जोअणसयाइ सत्त उ, बारस वरिसाइ कायव्वा ॥ ३३४ ॥ अगीअत्थो न विआणइ, सो ऊ चरणस्स देइ ऊणऽहिय । ता अप्पाण आलोअग च पाडेइ ससारे ॥ ३३५ ॥ ज जयइ अगीअत्थो, ज च अगीअत्थनिस्सिओ जयई । वट्टावेई गच्छ, अणतससारिओ होई ॥ ३३६ ॥ श्रद्धालुता श्राति शृणोति शासन, धन वपेदाशु शृणोति दर्शनम् । कृतकृत्य पुण्यानि करोति सयम, त श्रावक प्राहुरमी विचक्षणा ॥ ३३७ ॥ तेरसकोडिसयाइ, चुलसीकोडीओ बारस य लक्खा । सगसीइ सहस दो सय, सव्वग्ग छब्भगीए ॥ ३३८ ॥ १३८४१२८७२०० एतावन्त ॥ सुन्नासुन्नो मीसो, तिविहो ससारचिट्ठणाकालो । तिरियाण सुन्नवज्जो, सेसाण होइ तिविहो वि ॥ ३३९ ॥ नाणस्स केवलीण, धम्मायरिअस्स सव्वसाहूण । माई अवन्नवाई, किब्बिसिअ भावण कुणई ॥ ३४० ॥

[इति श्रीभगवतीवृत्तौ प्रथम शतके द्वितीयोद्देशके ५० पत्रे ॥]

जलदोण १ मद्धभार २, समुहाइ समूसिओ उ जो णव उ ३ । माणु १ म्माण २ पमाण ३, तिविह खलु लक्खण एय ॥ ३४१ ॥

[श्रीभगवतीवृत्तौ द्वितीयशतके प्रथमोद्देशके ११९ पत्रे ॥]

१-विस्तृत -अन्त सन्धिरहित । २-एवविध पर्यस्तिकापट्टो योगपट्टो विश्रामहेतो शरीरस्य गृह्यते एवमवष्टम्भदोषा न स्यु । अथ च स्थविर १ ग्लान २ वाचनाचार्याणां ३ कल्पत तान्येषाम् । ३-कप्पासिए० छप्पइया न भवति इअरहा बहू भवति पणओ उल्लि अनो उन्निय पाउणिज्जमाण मलीमसा य कचली दुग्गधा विहिपरिभोगेण तानि उज्झयणया परिहरिया पडगब्भकयलिङ्ग सीयत्ताण कय भवइ, एएण कारणेण खोमिय बाहिं न पगुरिज्जइ । निशीथे ॥ ४-प्रथमचरमपौरुष्यौ वर्जयित्वा उभयोरर्द्ध वर्जयित्वा उष्णे पात्र स्थापयेत् अवश्याय-महिका-हिमरजा रक्षार्थ मध्य पात्र प्रवेशयेत् ॥ ओघनिर्युक्ति (१४७)

मस्तकशूचिविनाशे, तालस्य यथा ध्रुवो भवति नाशः । तद्वत्कर्म्मविनाशो, मोहनीयस्य क्षये नित्यं ॥ ३४२ ॥

[श्रीआचाराङ्गप्रथमश्रुतस्कन्धे ।]

जे उ दाणं पसंसंति, वहमिच्छंति पाणिणं । जे उ णं पडिसेहिंति, वित्तिच्छेअं करिंति ते ॥३४३॥

[श्रीआचाराङ्गप्रथमश्रुतस्कन्धे षष्ठाध्ययने २३२ पत्रे ।]

[1]जम्मा १ मिसेअ २ निक्खमण ३ चरण ४ नाणुप्पया य ५ निव्वाणे ६ । दिअलोअभवण ७ मंदर ८, नंदीसर ९ भोमनगरेसुं १० ॥ ३४४ ॥ अट्ठावय ११ उज्जिंते १२ गय[2]ग्गपयए अ १३ धम्मचक्के अ १४ । पास १५ रहावत्तनगं १६, चमरुप्पायं च वंदामि ॥ ३४५ ॥

[इदं गाथाद्वयं श्रीआचाराङ्गद्वितीयश्रुतस्कन्धप्रान्ते तृतीयचूलायां श्रीआचाराङ्गनिर्युक्तौ ३८५ पत्रे ॥]

[3]अलिअं न भासिअव्वं, अत्थि हु सच्चंपि जं न वत्तव्वं । सच्चंपि होइ अलिअं, जं परस्पीडाकरं वयणं ॥ ३४६ ॥

[इति श्रीआचाराङ्गद्वितीयश्रुतस्कन्धे चतुर्थाध्ययने प्रथमोद्देशके वृत्तौ ३५६ पत्रे ॥]

सत्तरिसयमुक्कोसं १७०, इअरे दस १० समयखेत्तजिणमाणं । चोत्तीस पढमदीवे, अणंतरऽद्धे य ते दुगुणा ॥ ३४७ ॥

[इति आचाराङ्गवृत्तौ चतुर्थाध्ययने प्रथमोद्देशके १६२ पत्रे ॥]

यथाप्रकारा यावन्तः संसारावेशहेतवः [आश्रवाः] । तावन्तस्तद्विपर्यासा-न्निर्वाणसुखहेतवः ॥३४८॥

[आचाराङ्गवृत्तौ ४ अध्ययने २ उद्देशके १६४ पत्रे ॥]

कारणमेव तदन्त्यं, सूक्ष्मो नित्यश्च भवति परमाणुः । एकरसवर्णगन्धो, द्विस्पर्शः कार्यलिङ्गश्च ॥३४९॥

[इति श्रीस्थानाङ्गवृत्तौ ॥]

जेसिं[4]मवड्ढो पुग्गल,-परिअट्टो सेसओ अ संसारे । ते [5]सुक्खपक्खिया खलु, अहिए पुण कण्हपक्खाओ ॥ ३५० ॥ मूलं १ साह २ पसाहा ३, गुच्छ ४ फले ५ छिद् पडिअभक्खणया ६ । सव्वं १ माणुस २ पुरिसा ३, सा[6]उह ४ झुज्झंत ५ धणहरणा ॥ ३५१ ॥ (?)

लिङ्गदानविधिमाह—

["[7]पुव्वामुहो उ उत्तरमुहो व देज्जाऽहवा पडिच्छेज्जा । जाए जिणादओ वा, हवेज्ज जिणचेइयाइं वा ॥ १ ॥"]

[श्रीस्थानाङ्गे २ स्थाने १ उद्देशके वृत्तौ ५७ पत्रे ॥]

१–जन्मभूमी १, अभिसेओ–जत्थ रायाभिसेओ वा २, निक्खमणो–जहिं निक्खंतो ३, चरणं–कुम्मारगामा अट्ठिअगामादि जत्थ हिंडंतो ४, नाणुप्पायभूमी ५, निव्वाणभूमी ६, भावे तस्स आगाढं दंसणं भवति । इति श्रीआचाराङ्गचूर्णौ । २–गजाग्रपदे दशार्णकूटवर्त्तिनि तथा तक्षशिलाया धर्मचक्रे, तथा अहिच्छत्राया पार्श्वनाथस्य धरणेन्द्रमहिमास्थाने, एवं रथावर्त्ते पर्वते वैरस्वामिना यत्र पादपोपगमनं कृतं यत्र च श्रीमत् वर्द्धमानमाश्रित्य चमरेन्द्रेणोत्पतनं कृतम् ॥ ३–"से भिक्खू वा० जा य भासा सच्चा सुहुमा जा य भासा असच्चामोसा तहप्पगारं भासं असावज्जं जाव अभूओवघाइयं अभिकंख भासं भासिज्जा" वृत्तिः–स भिक्षुः या पुनरेवं जानीयात् तद्यथा–या च भाषा सत्या 'सूक्ष्मा'ति कुशाग्रीयया बुद्ध्या पर्यालोच्यमाना मृषाऽपि सत्या भवति, यथा सत्यपि मृगदर्शने लुब्धकादेरपलोप इति, उक्तञ्च–'अलियं' इत्यादि, आचाराङ्गवृत्तौ । ४–अर्द्धपुद्गलपरावर्त्तं किञ्चिन्न्यूनं । ५–शुक्लो विशुद्धत्वात्पक्षोऽभ्युपगमः शुक्लपक्षस्तेन चरन्तीति शुक्लपाक्षिकाः, शुक्लत्वं च क्रियावादित्वेन, इति स्थानाङ्गवृत्तौ । ६–साउह–आयुधसहित । ७–पुव्व०–पूर्वाभिमुखः १ उत्तराभिमुखो २ वा दद्यात् गुरुः । अथवा प्रतीच्छेच्छिष्यो यस्यां जिनादयो वा दिशिजिना मनःपर्यायज्ञानिनः अवधिसम्पन्नाश्चतुर्दशपूर्वधरा नवपूर्वधराश्च जिनचैत्यानि वा यस्यां सा दिशि आसन्नानि तदभिमुखो दद्यादथवा प्रतीच्छेदिति गाथार्थः ॥ १ ॥ इति पञ्चवस्तुकवृत्तौ २३ पत्रे ॥

भूए अणाइकाले, केइ होहिंति गोअमा ! सूरी । जेसिं नामग्गहणे, नियमेण होइ पच्छित्त ॥३५२॥ एअ गच्छववत्थ, दुप्पणिहाणतर तु जो सडे । त गोअम ! जाण गणिं, निच्छयओअणतससारिं ॥३५३॥

[इद गाथाद्वय श्रीमहानिशीथे पञ्चमाध्ययने ४२ पत्रे ॥]

सूईहिं अग्गिवन्नाहिं, सभिन्नस्स निरतर । जावइअ गोअमा ! दुक्ख, गब्भे अट्ठगुण तहा ॥३५४॥ गब्भाओ निप्फडतस्स, जोणीजतनिपीडणे । कोडिगुण तय दुक्ख, कोडाकोडिगुण पि वा ॥ ३५५ ॥

[श्रीमहानिशीथे पञ्चमाध्ययने ॥]

जह सगडक्खोवंगो, कीरइ भरवहणकारणा नवर । तह गुणभरवहणत्थ, आहारो बभयारीण ॥३५६॥

[श्रीउत्तराध्ययने अष्टमाध्ययने वृत्तौ २९९ पत्रे ॥]

दो वाससहस्सठिईं, देवाण होइ विसयपरिभोगो । पणसय पणसय हाणी, जोईसिअ भवण वण यराण ॥३५७॥ चउविहसघसमेय, मुणिगणधेअ वि पत्तजयसेअ । वीरजिणद नमिउ, थुणामि चउवीस-जिणसघ ॥३५८॥ सिरिपुडरीयगोयमपमुहा गणहारिणो महामुणिणो । चउदससयबावन्ना (१४५२), जयतु निच दुरिअहरणा ॥३५९॥ मुणिउसहसेणपमुहा-ऽडयालसहस्स लक्ख अडवीसा (२८४८०००) । वमी सुन्दरिपमुहा चोआललक्खा छचत्तसहस्सा (४४४६०००) ॥ ३६० ॥ चउदसयाछडहिया, सेयसाणदकामदेवा य । पणपन्नलक्खसहसातिपन्नया (५५५३४०६) सावया सरह ॥ ३६१ ॥ सुभदा सुलसा रेवई, एगा कोडी अवरलक्खा य । नवनवइसहसतिसया पन्नासा (१०१९९३५०) साविया सरह ॥ ३६२ ॥ सिरिसुहमजबुपमुहा, दुसहस्स चउत्तरा जुगपहाणा (२००४) । तत्तुल्ला मुणिवसहा, इगारलक्खा सहस्स सोला (१११६०२०) ॥ ३६३ ॥ जिणभत्तनिवा उ इगारलक्खा सोल सहस्स वीस हिया (१११६०२०) । एए पभायसमए, सरिअव्वा भवभावेण ॥ ३६४ ॥ एअ चउविहसघ, गुणरयणमय सरेइ जो भव्वो । पइदियह तिकाल, सो पावे निज्जर गुरुअ ॥ ३६५ ॥ रिसहेससम पत्त, निरवज्ज इक्खुरससम दाण । सेअससमो भावो, हविज्जा जइ मग्गिअ हुज्जा ॥३६६॥ अरिहतसिद्धसूरी, उवज्झाया साहुसाहुणीओ अ । सावय साविअरूव, वदे सघ तिकालभय ॥३६७॥ इअ विमलगुणोह चत्तनीसेसदोह, विजिअपवलमोह मित्तभावारिजोह । थुणइ तवमहग्घ जो सया सवसघ, लहइ अ सिव सिग्घ, छिन्नसपुन्नविग्घ ॥ ३६४ ॥

जिणकप्पिया य साहू, उक्कोसेण तु एगवसहीए । सत्त य हवति कहमवि, अहिया कइयावि नो हुति ॥ ३६९ ॥

[प्रवचनसारोद्धारे गा ५३९ ४८१ पत्रे ॥]

आयरिय १ उवज्झाए २, तवस्सि ३ सेहे ४ गिलाण ५ साहूसु ६ । समणोन्न ७ सघ ८ कुल ९ गण १०, वेयावच्च हवइ दसहा ॥ ३७० ॥

[प्रवचनसारोद्धारे गा १६१ ॥]

मुहपोत्ति १ चोलपट्टो २, कप्पतिग ५ दो निसिज्ज ७ रयहरण ८ । सथारु ९ उत्तरपट्टो १०, दस पेहाऽणुग्गए सूरे ॥ ३७१ ॥

[प्रवचनसारोद्धारे गा ५९१ ४८३ पत्रे ॥]

१–ईसान आसओ दस्स एगदव्वस्सिया गुणा । लक्खण पज्जवाण तु उभओ अस्सिया भवे ॥ १ ॥ श्रीउत्तराध्ययने २८। (५५७ पत्रे) २–ज्योतिष्काणा १५० भवनपतीनां १००० व्यन्तराणा ५० वर्षाणि परिभोग । ३–यद्यपि चैकस्यां वसतौ उत्कृष्टत सप्त जिनकल्पिका प्रतिवसति तथापि परस्पर न भाषन्ते धर्मवार्त्तामपि न कुर्वन्ति वीथ्यामपि चैकस्यामेक एव जिनकल्पिक प्रतिदिम्मन्ति न पुन पर इति । ४–समणोन्न०–एकसामाचारीका । साध्वादिचतुर्विधसघ – एकजातीयबहुगच्छसमुदाय । कुल–चन्द्रादि गणस्तु–एकाचार्यप्रणेय साधुसमूह । ५–कप्पतिग–द्वौ सौत्रौ एक ऊर्णिक । दो निसिज्जा–द्वे निषद्ये–रजोहरणस्य, एका सूत्रमयी अभ्यन्तरेनिषद्या, द्वितीया बाह्या पादप्रोञ्छनरूपा ।

पडिलेहणं कुणंतो, मिहो कहं कुणइ जणवयकहं वा । देइ व पच्चक्खाणं, वाएइ सयं पडिच्छइ वा ॥ ३७२ ॥ पुढवी आउक्काए तेऊ वाऊ, वणस्सइतसाणं । पडिलेहणापमत्तो, छण्हंपि विराहओ भणिओ ॥ ३७३ ॥

[प्रवचनसारोद्धारवृत्तौ १५६ पत्रे ॥]

मणगुत्तिमाइआओ, गुत्तीओ तिन्नि हुंति नायव्वा । अकुसलनिवित्तिरूवा, कुसलपवित्तिस्सरूवा य ॥ ३७४ ॥

[प्रवचनसारोद्धारे गा. ५९५ १६७ पत्रे ॥]

लट्ठी १ तहा विलट्ठी २, दंडो य ३ विदंडओ य ४ नाली य ५ । भणियं दंडगपणगं, वक्खाण-मिणं भवे तस्स ॥ ३७५ ॥ लट्ठी आयपमाणा १, विलट्ठि चउरंगुलेण परिहीणा । दंडो बाहुपमाणो ३, विदंडओ कक्खमित्तो उ ४ ॥ ३७६ ॥ लट्ठीए चउरंगुल समूसिया दंडपंचगे नाली ५ । नइप-मुहजलुत्तारे, तीए थग्गिज्जए सलिलं ॥ ३७७ ॥ वज्झइ विलट्ठीए जवणिआ विलट्ठीए कत्थइ दुवारं । घट्टिज्जए ओवस्सयतणयं तेणाइरक्खट्ठा ॥ ३७८ ॥ उउवद्धंमि उ दंडो ४, विदंडओ धिप्पए वरिस-याले ५ । जं सो लहुओ निज्जइ, कप्पंतरिओ जलभएणं ॥ ३७९ ॥ उवसमसेणिचउक्कं, जायइ जीवस्स आभवं नूनं । ता पुण दो एगभवे, खवगसेणी भवे एगा ॥ ३८० ॥

[प्रवचनसारोद्धारे गाथा ६६९-६७३-४८६ पत्रे ॥]

उच्चासणं समीहइ विणयं न करेइ गव्वमुवहइ । वुड्ढो न दिक्खिअव्वो, जइ जाओ वासुदेवेणं ॥३८१॥

[प्रवचनसारोद्धारे गा. २२९ ॥]

मुहज्जुअं पुण तिविहं, जहण्णयं १ मज्झिमं च २ उक्कोसं ३ । जहण्णेणट्ठारसगं, सयसाहस्सं च उक्कोसं ॥ ३८२ ॥ चउदस १ दस य २ अभिण्णे, निअमा सम्मं तु सेसए भयणा । मइ ओहि विवज्जासे, होइ हु मिच्छं न सेसेसु ॥ ३८३ ॥

[बृहत्कल्पेऽपि-उ० ६]

दुविहे गेलण्णम्मि २ अ, निमंतणे ३ दव्वदुल्लहे ४ असिवे ५ । ओमोदरिय ६ पओसे ७, भए ८ य गहणं अणुन्नण्णातं ॥ ३८४ ॥

[प्रवचनसारोद्धारवृत्तौ बृहद्भाष्ये महानिशीथे ९ उद्देशकेऽपि ॥]

१-आभ्यां भेदाभ्यां वाग्गुप्ते सर्वथा वाग् निरोध १, सम्यग् भाषणं च आभ्या भेदाभ्यां वाग् गुप्ते २ रूपं प्रतिपादितं भवति, भाषासमितौ तु वाक्प्रवृत्तिरेवेति वाग्गुप्तिभाषासमित्योर्भेदः । २-वज्झइ०-भोजनसमये सागारिकादिरक्षार्थं । ३-उउ०-भिक्षाभ्रमणे प्रद्विष्टद्विपदचतुष्पदादिवारणार्थं वृद्धत्वेऽवष्टम्भार्थं च । ४-उवसम०-ते पुन उपशमश्रेण्यौ एकस्मिन् भवे उत्कर्षतो द्वे भवे । ५-वुड्ढो०-सप्ततिवर्षेभ्य परतो वर्षगतायुष्कापेक्षमिदम्, अन्यथा यस्मिन् काले उत्कृष्ट-मायुस्तद्दशधा विभज्याष्टमनवमदशमभागेषु वर्त्तमानस्य वृद्धत्वमवसेयम् । ६-जहण्णेण०-यस्याष्टादश रूप्यका नाणक-विशेषा मूल्यं तज्जघन्यं वस्त्रम् एतादृशमूल्यमपि न ग्राह्यं, किन्तु अष्टादशरूप्यकेभ्योऽपि यदल्पमूल्यं तद् ग्राह्यमिति भावः । ७-मइ०-किञ्चिन्न्यूनपूर्वधरादौ भजना सम्यक्त्वं वा स्यान्मिथ्यात्वं वा स्यादित्यर्थ , मतेरवधेश्च विपर्यासे मत्यज्ञाने विभङ्गज्ञाने च मिथ्यात्वं भवति, शेषयोस्तु मन पर्यवज्ञान-केवलज्ञानयोर्मिथ्यात्वं न भवत्येव ॥ ८-दुविहे०-गाढतरे १ आगाढतरे च २ ग्लानत्वे शय्यातरपिण्डोऽपि ग्राह्य । गाढतरे त्रीन् वारान् आहिण्ड्यते यदि न लभ्य ग्लानप्रायोग्यं तदा शय्यातरपिण्डोऽपि ग्राह्य । आगाढतरे पुन शीघ्रमेव शय्यातरपिण्डो ग्राह्य । गृहिनिमन्त्रणे शय्यातरनिर्बन्धे सकृत् तं गृहीत्वा पुन प्रसङ्गो निवारणीय. ३ । दुर्लभे च क्षीरादिद्रव्ये आचार्यादीना प्रायोग्ये अन्यत्रालभ्यमाने तत्रैव गृह्णन्ति ४ । अशिवे दुष्टव्यन्तरोपद्र-वादिके ५ । अवमौदार्ये च दुर्भिक्षेऽन्यत्र भिक्षायामलभ्यमानायाम् ६ । प० राजा प्रद्विष्टेन सर्वत्र भैक्ष्ये निवारिते प्रच्छन्न तद्गृहेऽपि गृह्यते ७ । अन्यत्र तस्करादिभये ८ तत्रापि स्वीकुर्वन्ति ।

सव्वेऽपि पढमजामे, दुण्णि य वसहाण आइमा जामा । तइओ होइ गुरूण, चउत्थ सव्वे गुरू सुअई ॥ ३८५ ॥ आलोअणापरिणओ, सम्मं सपट्ठिओ गुरुसगासे । जइ अंतरावि कालं, करिज्ज आराहओ तह वि ॥ ३८६ ॥

[श्रीउत्तराध्ययनवृत्तावपि ॥]

अद्धमसणस्स सव्व, जणस्स कुज्जा दवस्स दो भागो । वायपरिचारणट्ठा, छब्भाग ऊणगं कुज्जा ॥ ३८७ ॥ सीए दवस्स एगो, भत्ते चत्तारि अहव दो पाणे । उसिणे दवस्स दुण्णा, तिण्णि वि सेसाओ भत्तस्स ॥ ३८८ ॥ कम्ममसंखिज्जभवं, खवेइ अणुसमयमेव आउत्तो । अन्नयरंमि वि जोए, सज्झायंमि विसेसेण ॥ ३८९ ॥

[श्रीउत्तराध्ययनवृत्तौ २३ अध्ययने १८ द्वारे ॥]

छट्ठट्ठमदसमदुवालसेहिं अबहुस्सुअस्स जा सोही । तत्तो बहुतरिअगुणा, हवई जिमिअस्स नाणिस्स ॥ ३९० ॥

[श्रीउत्तराध्ययनवृत्तौ ३१ अध्ययने ॥]

ततादियाद्वियुक्तेन, कर्त्तव्यं नृत्यकोविदैः । चत्वारो मुख्यगातारो, द्विगुणा समगायना ॥ ३९१ ॥ अष्टौ च गायिन्यः प्रोक्ता २०, तालधारिचतुष्टयम् २४ । मार्दङ्गिकास्तु चत्वारो २८, वांशिकानां चतुष्टयम् ३२ ॥ ३९२ ॥ एवं चोत्तमवृन्दं स्यात्, कर्त्तव्यं च सदा बुधैः । मध्यमं स्यात्तदर्द्धेन, तदर्द्धेन लघु स्मृतम् ॥ ३९३ ॥

[इति द्वात्रिंशद्विधं नाटकं लौकिकम् ॥]

उसहे भरहो १ अजिए सगरो २ मघवं ३ सणकुमारो य ४ । धम्मस्स य संतिस्स य, जिणंतरे चक्कवट्टिदुगं ॥ ३९४ ॥ संती ५ कुंथू अ ६ अरो ७, अरिहंता चेव चक्कवट्टी अ । अरिमल्लीअंतरे पुण, हवइ सुभूमो ८ अ कोरव्वो ॥ ३९५ ॥ मुणिसुव्वए नमिम्मि य हुंति दुवे पउमनाह ९ हरिसेण १० । नमिनेमिसु जयनामो ११, अरिट्ठपासंतरे बंभो १२ ॥ ३९६ ॥ अट्ठेव गया मोक्खं, १ सुभूमो बंभो य २ सत्तमिं पुढविं । मघवं १ सणकुमारो २, सणकुमारं गया सग्गं ॥ ३९७ ॥ भीमनामो १ महाभीमो २, रुद्रनामा तृतीयकः ३ । महारुद्रश्च ४ कालश्च ५, महाकाल ६ श्चतुर्मुख ७ । नरवक्त्र ८ कच्छुलाख्यो ९, नवैते नारदाः स्मृताः ॥ ३९८ ॥ जत्थ न दीसंति गुरू, पच्चूसे उट्ठिऊण सुपसंता । तत्थ कहं जाणिज्जइ, जिणवयणं अमिअसारिच्छं ॥ ३९९ ॥ न हणइ १ न हणावेइ २, हणंतं नाणुजाणई ३ । न पयइ ४ न पयावेई ५, पयंतं नाणुजाणई ७ ॥ ४०० ॥ न किणइ ७ न किणावेई ८ किणंतं नाणुजाणई ९ । जो भिक्खू तस्स तं होई, नवकोडीविसुद्धयं ॥ ४०१ ॥ दर्शनानि षडेवाहु-र्जैनं १ मीमांसकं २ तथा । बौद्धं ३ नैयायिकं ४ वैशेषिकं ५ साङ्ख्यं ६ मिति क्रमात् ॥ ४०२ ॥ पच्चक्खाण १० मभिग्गह ४, सिक्खा ७ तव १२ पडिम ११ भावणा १२ खित्त १४ । धम्मो ४ पूया य तहा १७, गिहिउत्तरगुणइगुणनवई ८९(९१) ? ॥४०३॥ जो अविरओ वि संघे, भत्तिं तित्थुन्नइं सया कुणइ । अविरइसम्मद्दिट्ठी, पभावगो सावगो सोऽवि ॥ ४०४ ॥ आउट्टियूलहिंसाइ-मज्जमसाइ चायओ । जहण्णो सावओ वुत्तो, जो नमुक्कारधारओ ॥ ४०५ ॥ धम्मजुग्गगुणाइण्णो, छक्कम्मो धारसावओ । गिहत्थो असयायारो, सावओ होइ मज्झिमो ॥ ४०६ ॥

१-पढम०-जाग्रति गीतार्थं प्रज्ञापनादिसूत्रगुणनेन जाग्रति, तृतीये यामे गुरु रात्रिं जाग्रति गुरुस्तु शेते, अन्यथा निद्रावशेन व्याख्यानादि कर्तुं न शक्नुवन्ति । २-भत्ते०-अतिशीते १ मध्यमे शीतकाले तु द्वौ पानीयस्य तु त्रयो भागा भक्तस्य २ मध्यम उष्णकाले द्वौ पानस्य त्रयो भक्तस्य ३, अत्युष्णे काले त्रयः पानीयस्य द्वौ भक्तस्य ।

उक्कोसेणं तु सड्ढो उ, सच्चित्ताहारवज्जओ । एगासणभोई य, बंभयारी तहेव य ॥ ४०७ ॥ अह न सक्केइ काउं, एगभु[भ]त्तं सया पुणो । दिवसस्स अट्ठमे भागे, तओ भुंजे सुसावओ ॥ ४०८ ॥ जिणभवणं १ जिणबिंबं २, जिणभत्तो राय ३ जिणमओ मंती ४ । साइसया आयरिया ५, पंचुज्जोआ जिणमयंमि ॥ ४०९ ॥ आवीइ १ ओहि २ अंतिअ ३, वलायमरणं च ४ विसट्टमरणं च ५ । अतोसल्लं ६ तब्भव ७, वालं ८ तह पंडिअं ९ मीसं १० ॥ ४१० ॥ छउमत्थमरण ११ केवलि १२ विहाणसं १३ गिद्धपिट्ठमरणं च १४ । मरणं भत्त १५ (भत्तप्पच्चक्खाणं), इंगिणि १६, पाओवगमणं च १७ ॥ ४११ ॥ पण्णा १ ऽण्णाण २ परीसह, नाणावरणंमि हुंति दो चेव । इक्को अ अंतराए, अलाभपरीसहो चेव ॥ ४१२ ॥ अरई १ अचेल २ इत्थी ३, निसीहिआ ४ जायणा य ५ अक्कोसा ६ । सक्कारपुरक्कारे ७, चरित्तमोहंमि सत्तेव ॥ ४१३ ॥ दंसणमोहे दंसण,-परीसहो निअमया हवइ इक्को । सेसा परीसहा खलु, इक्कारस वेअणिज्जंमि ॥ ४१४ ॥ वावीसं बायरसंपराइ चउदस य सुहुमरागंमि । छउमत्थवीअरागे, चउदस इक्कारस जिणंमि ॥ ४१५ ॥ वीस उक्कोसपए, वट्टंति जहण्णओ अइक्कं च । सी-उसिण-चरिअ-निसीहिआ य जुगवं न वट्टंति ॥ ४१६ ॥ ईसीपब्भाराए, उवरिं खलु जोअणस्स जो कोसो । कोसस्स य छब्भाए, सिद्धाणोगाहणा भणिआ ॥ ४१७ ॥ तिण्णेव धणुसयाइं, धणुतित्तीसं च धणुतिभागो अ । इअ एसा उक्कोसा, सिद्धाणोगाहणा भणिया ॥४१८॥ सिज्झंति जत्तिया खलु, इहहिं ववहाररासिमज्झाओ । इंति अणाइवणस्सइ-मज्झाओ तत्तिआ चेव ॥ ४१९ ॥ चउहा अणंतजीवा, उवरिं उवरिं अणंतगुणिआओ । अभविअ १ सिद्धा २ भविआ ३, जाईभवा ४ चउत्थाओ ॥ ४२० ॥ जमालि १ तीसगुत्तो २, आसाढो ३ आसमित्त ४ गंगोअ ५ । रोहगुमित्त ६ गुत्त ७ माहिल ८, अट्ठेव य निह्नवा भणिआ ॥ ४२१ ॥ सेणिअ १ सुपास २ पुट्टिल ३, संखो ४ संयगो ५ उदाइ ६ पेढालो ७ । सुलसा ८ रेवइजीवो ९, नव जीवा वद्धमाणस्स ॥४२२॥ गयकुंभि १ संखमज्झे २, मच्छमुहे ३ वंसि ४ वराहडाढासु ५ । सप्पसिरे ६ तह मेहे ७, सिप्पउरे ८ मुत्तिआ हुंति ॥ ३२३ ॥

जहिं नत्थि सारणा वारणा य पडिचोअणा य गच्छम्मि । सो अ अगच्छो गच्छो मोत्तव्वो संजमत्थीहिं ॥ ४२४ ॥

[इति स्थानाङ्गवृत्तौ ॥]

उववाएण सायं १, नेरइओ देवकम्मुणा वावि । अज्झवसाणनिमित्तं ३, अहवा कम्माणुभावेणं ॥ ४२५ ॥

[इति जीवाभिगमसूत्रे, एवमेव श्रीवसुदेवहिण्डावपि ॥]

नेरइआणुप्पाओ[3], उक्कोसं पंचजोअणसयाइं । दुक्खेणभिहुआणं, वेअणसहसंपगाढाणं ॥ ४२६ ॥

[जीवाभिगमवृत्तौ ॥]

तेआकम्मगसरीरा, सुहुमसरीरा य जे अपज्जत्ता । जीवाण मुक्कमेत्ता, वच्चंति सहस्ससो भेअं ॥४२७॥

[जीवाभिगमे ॥]

१-मरण द्वेधा-सविचारम् अविचार च, सहविचारेण चेष्टया वर्त्तते यत्सविचार, तद्विपरीतमविचारम्, तत्र सविचार द्वेधा-भक्तप्रत्याख्यानम् इगिनीमरणं च । इगिनीमरण च विधिना प्रपद्य शुद्धस्थण्डिलस्थ एकाक्येव कृतचतुर्विधाहारप्रत्याख्यान स्थण्डिलस्यान्त छायात उष्णे उष्णावस्थाया स्वयं सक्रामति, तथा चाह—**इंगियमरणविहाणं, आपव्वज्जं तु वेयणं दाउं । संलेहणं च काउं, जहा समाही जहा कालं ॥ १ ॥ पच्चक्खन्ति आहारं, चउव्विहं नियम गुरुसगासे । इंगियदेसंमि तहा, चिट्ठंपि हु इंगियं कुणइ ॥ २ ॥ इंगितां**-तत्कालयोग्या चेष्टाम् ।
२-**तिण्णेव०**-३३३ धनुष, १ हाथ, ८ अङ्गुल सिद्धस्यावगाहनामान पञ्चशतधनुर्देहमान यदा त्रिभागोनं क्रियते तदा एतद्भवति त्रिभागमान १६६ धनुष, २ हाथ, अगुल १६ । ३-एतस्या व्याख्याने जघन्यत उत्पातो गव्यूतमात्रम्, एतच्च संप्रदायादवसीयते ॥

यथा लोह सुवर्णत्व, प्राप्नोत्यौपधयोगतः। आत्मध्यानात्तथैवात्मा, परमात्मत्वमश्नुते ॥ ४२८ ॥

[इति सङ्घाचारवृत्तौ ॥]

[1]दिसि-पवण-गाम-सूरिय-छायाएँ पमज्जिऊण तिक्खुत्तो। जस्सोग्गहोत्ति काऊण वोसिरे आयमेज्जा वा ॥ ४२९ ॥

[2]उत्तरपुव्वा पुज्जा, जम्माएँ निसिअरा अभिवडति। घाणाऽरिसा य पवणे, सूरिअगामे अवण्णो उ ॥ ४३० ॥

[इति श्रीओघनियुक्तिसूत्रे १२५-पत्रे पञ्चवस्तुक सूत्रे २५७ पत्रे ॥]

इदानीं 'छायाए'त्ति व्याख्यानयन्नाह-

[3]संसत्तगहणी पुण छायाए निग्गयाय वोसिरई। छायाऽसइ उण्हमि वि, वोसिरिअ मुहुत्तग चिट्ठे ४३१

[इति श्रीओघनिर्युक्ति सूत्रे १२५ पत्रे पञ्चवस्तुक सूत्रे २५७ पत्रे ॥]

चउव्विह अणंता जीवा, उवरिं उवरिं अणंतगुणणाए। अभविअ १ सिद्धा २ भविआ ३, जाई भविआ ४ चउत्था य ॥ ४३२ ॥ सिद्धा सिद्धिं पत्ता १, सेसा तिण्णेव सयललोगमि। किंतु अभव्वा १ जाईभव्वा २, न कयाइ सिज्झंति ॥ ४३३ ॥

[इति गाथाद्वय जीवाभिगमे ॥]

[4]अवलंबिऊण कज्ज, ज किंचिवि आयरंति गीअत्था। थोवाऽवराहबहुगुण, सव्वेसिं त पमाणंति ॥४३४॥

[इति सघाचारवृहद्वृत्तौ ३९४ पत्रे ॥]

तम्हा सव्वपयत्तेण, जो नमुक्कारधारओ। सावओ सोऽवि दट्ठव्वो, जहा परमबधवो ॥ ४३५ ॥

[सघाचारवृत्तौ ३७१ पत्रे ॥]

जो जीवइ वरिससय, दिणे दिणे माणगमि एगमि। छप्पन्न हुंति मूढा, चालीसा चेव सेईओ ॥ ४३६ ॥

[उपदेशरसालग्रन्थे ३९४ पत्रे ॥]

वारावलादि-दु १-रथेन्दुवीर्या दिवाकर सक्रममाण उक्त २। ग्रहाश्च सर्वेऽपि बलेन भानो,-र्भवन्त्य ३-शस्ता अपि सुप्रशस्ता ॥ ४३७ ॥

[रत्नमालायाम् ॥]

[5]वलक्षपक्षादिगते हिमांशौ, शुभे शुभ पक्षमुदाहरन्ति १। [6]सितेतरादावशुभे शुभ च २, पक्षाव-[7]निष्टौ भवतोऽन्यथा तौ ॥ ४३८ ॥ राशौ राशौ द्वादशेन्दोरवस्था, प्रोक्ता कैश्चित्सूरिभि. प्रोपिताद्याः। यात्राजन्मोद्वाहकालेपु नून, सञ्ज्ञा तुल्य तत्फल चिन्तनीयम् ॥ ४३९ ॥

वार्ता मामाति-

१-'दिसि०'-उत्तरायां पूर्वायां च दिशि पृष्ठ न दातव्य लोकविरोधात्, तथैव पवनग्रामसूर्याणा च पृष्ठ दत्वा न व्युत्सृजनीय लोकविरोधादेव तथा छायायां प्रमार्जयित्वा 'तिक्खुत्तो' वारत्रय निर्लेपन वा पानकेन एवमेव कुर्यात्। रात्रौ दक्षिणायां दिश उत्तरायां दिशि देवा प्रयान्ति इति लोके श्रुति ॥ २-उत्तरपूर्वा च लोके पूज्या सूर्यग्रामयो पृष्टदानेऽवर्णवाद । ३ संग्रकग्रहणे कृमिसंसक्तोदर इत्यर्थ। यदा असौ साधुर्भवेत्, तदा वृक्षच्छायायां निर्गतायां व्युत्सृजति। अथ छाया न भवति ततश्च व्युत्सृज्य मुहूर्तमात्र तिष्ठेत् येन ते कृमय स्वयमेव परिणमते ॥ ४-अवलम्ब्य-आश्रित्य कार्य यत्किंचिदाचरन्ति सेवन्ते गीतार्था आगमविद' स्तोकापराध बहुगुण मासकल्पविहारवन्धनैषां जिनमतानुसारिणा तत्प्रमाणमेव उत्सर्गापवादरूपत्वादागमस्येति भावार्थ ॥ ४१४ ॥ इति पञ्चकवस्तुकवृत्तौ ॥ ५-वलक्ष०-शुक्लप्रतिपत्। ६-सिते० कृष्णप्रतिपत्। ७-यदि शुक्लप्रतिपदि चन्द्रोऽशुभस्तदा स पक्षोऽप्यनिष्ट, अथ कृष्णपक्षप्रतिपदि यदि चन्द्र शुभस्तदा स पक्षोऽनिष्ट।

[1]प्रवास १ नष्टाख्य २ मृता ३ जयाख्या ४, हास्यं ५ रति ६ क्रीडित ७ सुप्त ८ भुक्ताः ९ । ज्वराह्वया १० कम्पित ११ सुस्थिते च १२, द्विपट्कसंख्या हिमगोरऽवस्था ॥ ४४० ॥

श्रीरत्नमालायाम्–

सम्मत्तंमि अ लद्धे, पलिअपुहत्तेण सावओ हुज्जा । चरणोवसमखयाणं, सागरसंखंतरा हुंति[3] ॥४४१॥

[पञ्चाशकवृत्तौ ॥]

जम्हा दंसणनाणा, संपुण्णफलं न दिंति पत्तेयं । चारित्तजुआ दिंती, विसेस एतेण चारित्तं ॥४४२॥

[इति संस्तारकवृत्तौ ॥]

सिअकमल १ कलस २ सत्थिअ ३, नंदावत्त ४ वरमल्ल ५ दामाणं ६ । तेसिंपि मंगलाणं, संथारो मंगलं अहिअं ॥ ४४३ ॥

[इति संस्तारकप्रकीर्णके ५४ पत्रे ॥]

जं बद्धमसंखिज्जाहिं असुहं भवसयसहस्सकोडीहिं । एगसमएण विहणइ, संथारं आरुहंतो अ ॥४४४॥

[इति संस्तारक प्रकीर्णके गा० १०८ ६० पत्रे ॥]

[4]भावजिणप्पमुहाण वि, सव्वेसिं जइवि वंदणा तह वि । जिणचेइआणं पुरओ, कीरइ चिइवंदणा तेण ॥ ४४५ ॥ जिणबिंबाभावे पुण, ठवणागुरुसक्खिया वि कीरंती । चिइवंदणत्ति अ इमा, तत्थवि परमिट्ठि ठवणाओ ॥ ४४६ ॥ अहवा जत्थ व तत्थ व, पुरओ परिकप्पिऊण जिणबिम्बं । कीरइ बुहेहिं एसा, नेआ चिइवंदणा जम्हा ॥ ४४७ ॥

[इति गाथात्रयं बृहत्कल्पभाष्योक्तं श्रीसङ्घाचारवृत्तौ १३ पत्रे ॥]

[6]उस्सग्गओ नेव सुअं पमाणं, न वाऽपमाणं कुसला वयंति । अंधो य पंगुं वहते स चावि, कहेति दोण्हं पि हिआय पंथं ॥ ४४८ ॥

[बृहत्कल्पभाष्ये उ० २ ॥]

पंचण्ह मोहसण्णा १, हेऊ सन्ना बेंदिआईणं । सुरनारयगब्भुब्भव-जीवाणं कालिगी सण्णा ॥ ४४९ ॥ छउमत्थाणं सन्ना, सम्मदिट्ठीण होइ सुअणाणं । मइवावारविमुक्का, सण्णारहिआ य केवलिणो ॥ ४५० ॥ जत्तिअतुमित्ता वारा, तु बंधते मुंचते जत्तिआ वारा । जत्ति अक्खर लिहई, तत्तिअ लहुगा य आवज्जे ॥ ४५१ ॥

[बृहत्कल्पभाष्ये ॥ उ० ३]

१–अश्विन्यादीनीन्दुभुक्तानि भानि षष्टि (६०) हतानि स्वभुक्तनाडीसंयुक्तं द्विघ्नं नन्द ९ हृत त्रिधा अशादि त्रिंशद्भागास्त-राश्यादि जायते चेष्टकालक । उदयादिष्टकालस्तु षड्गुणस्तत्र योजयेत् ॥ २–यदा चन्द्रो मेषराशौ स्यात्तदा प्रवासाद्गणनीयं, यदा वृषराशौ तदा नष्टाद्गणनीयम् । एवं मिथुनादिराशिषु मृतादिभ्यो गणनीयम् । ३–यावत्या हि कर्मस्थितेः सम्यक्त्वं लभते तस्या पल्योपमपृथक्त्वे क्षीणे देशविरत श्रावको भवेत् ततः सख्यातेषु सागरेषु क्षीणेषु सर्वविरतिचरणं लभ्यते ॥ ४–ननु भावार्हदादीनामप्यत्र वन्दना क्रियते तत्कथं चैत्यवन्दना ? इत्युच्यते–सत्यं प्रायेणाऽस्याश्चैत्याग्रे करणात् तथा च बृहद्भाष्यं तथाहि भावेति । ५–'ठवणा जिणाण' इति पाठान्तरम् । ६–उत्सर्गत =सामान्येन श्रुतं=सूत्रं नैव प्रमाणं न वा अप्रमाणं किन्तु पूर्वापराऽविरुद्धवृद्धसम्प्रदायागतेन अर्थेन युक्तं प्रमाणम्, अन्यथा पुनरप्रमाणमित्येव कुशलाः=तीर्थङ्करगणधरा वदन्ति, तथाहि–यथा किल कश्चिदन्धो देशान्तर गन्तुमना स्वयं मार्गमपश्यन् पङ्गु गन्तुमशक्तं चक्षुष्मत्तया स्कन्धे निवेश्य वहति, स चापि पङ्गुर्द्वयोरपि=आत्मनस्तस्य हिताय=गर्त्ताप्रपाताद्युपद्रवरक्षणाय पन्थानं=मार्गम् तं कथयति एवं परमार्थेनाऽ-प्रबोधितं यदन्धस्थानीयं सूत्रं, तद यदा पङ्गुस्थानीयमर्थमात्मन उपरि कृतं वहति तदा सोऽप्यर्थ. सूत्रनिश्रया गच्छन् सम्य-ग्विषयविभागदर्शितया निष्प्रत्यपायं मुक्तिमार्गमुपदिशतीत्यत.=अर्थमप्यपेक्ष्यैव सूत्र प्रमाणमिति ॥

वित्ती उ सुवण्णस्स, बारस अद्धं च सयसहस्साइं । तावइअं चिअ कोडी, पीईदाण तु चक्कीण ॥ ४५२ ॥ एअं चेव पमाणं, नवरं रययं तु केसवा दिंति । मंडलिआण सहस्सा, वित्ती पीई सयसहस्सा ॥ ४५३ ॥ भत्तिविभवाणुरूवं, अन्ने वि अ दिंति इन्भमाईआ । सोऊण जिणागमणं, निउत्तमनिओइएसु वा ॥ ४५४ ॥

[श्रीबृहत्कल्पभाष्ये गा० १२०७-९ ३७४ पत्रे ॥]

इक्केण सुद्ध अच्छं,-निलेण इअरेहिं दोहिं उववासो । नवकारसहिअएहिं, पणयालीसेहिं उववासो ॥ ४५५ ॥

[योगविधौ ॥]

गच्छंमि एस कप्पो, वासावासे तहेव उडुबद्धे । गाम-नगर-निगमेसु, अइसेसी ठावए सड्ढी ॥४५६॥ किं कारण चमढणा, दव्वखओ उग्गमो वि य न सुज्झे । गच्छंमि नियय कज्जं, आयरिय १ गिलाण २ पाहुणए ३ ॥ ४५७ ॥

[श्रीबृहत्कल्प भाष्ये गा० १५८३-४ ॥]

रयणियर १ दिणयराणं २, नक्खत्ताणं ३ महाग्गहाण च ४ । चारविसेसेण भवे, सुहदुक्खविही मणुस्साणं ॥ ४५८ ॥

[जीवाभिगमसूत्रे ३३४ पत्रे वृत्तौ च सूरप्रज्ञप्तौ २-३ प्राभृते च ॥]

पडिणीअ १ तेण २ सावय ३, उब्भामग ४ गोण ५ साण ६ अणप्पज्झे ७ । सीअं च दुरधिआस ८, दीहा ९ पक्खीव १० सागरिए ११ ॥ ४५९ ॥ अहि १ सावय २ पचत्थिसु ३, गुरुगा सेसेसु हुंति चउलहुगा । तेणे गुरुगा, लहुगा आणाइ विराहणा दुविहा ॥ ४६० ॥

[बृहत्कल्पभाष्यवृत्तौ गा० २३५८-६० ६६८ पत्रे ॥]

दंडकवाडे मथतरे अ साहरणया सरीरत्थे । भासाजोगनिरोहे, सेलेसी सिज्झणा चेव ॥ ४६१ ॥

[विचारग्रन्थे ॥]

कारणसलिंगाणं, आहारादीहिं तप्पए जो उ । नीआवित्तणुतप्पी, तप्पक्खिअ वण्णवाई अ ॥४६२॥

[व्यवहारभाष्ये ३ उद्देशके ॥]

१-'अइसेसी'त्ति, अतिशेषाणि क्षिग्धमधुरद्रव्याणि यत्र प्राप्यन्ते तानि कुलानि अतिशायीनि 'सड्ढि'त्ति दानश्रद्धावन्ति एवंविधानि कुलानि स्थापयेत् आचार्य । २-किमित्याह—'किं कारण'मित्यादि । कुलस्थापना क्रियते स्थापनाकुलेषु एकं गीतार्थसंघाटकं मुक्त्वा येनान्ये साधवो न प्रविशन्ति ॥ ४-आह-किं तत्कारणं येन द्वारं पिधीयते ? उच्यते-'पडिणीये'-त्यादि, उद्घाटिते द्वारे प्रत्यनीकः प्रविश्य हननमपद्रावणं वा कुर्यात् १ स्तेना-शरीरस्तेना उपाधिस्तेना वा प्रविशेयुः २ एवं श्वापदाः सिंहव्याघ्रादयः ३, उद्भ्रामकाः-पारदारिकाः ४ गौर्बलीवर्दः ५ श्वा-प्रतीतः ६ एते वा प्रविशेयुः । 'अणप्पज्झे'ति -अनात्मवशः-क्षिप्तचित्तादिः स द्वारेऽपिहिते सति निर्गच्छेत् ७, शीतं वा दुरधिसहं हिमकणानुषक्तं निपतेत् ८, दीर्घा वा-सर्पा ९, पक्षिणो वा ध्वाङ्क्षकपोतप्रभृतयः विशेयुः १०, सागारिको वा कश्चित्प्रतिश्रयमुद्घाटितद्वारं दृष्ट्वा तत्र प्रविश्य शयीत वा विश्राम्येत् वा गृह्णीयात् ११ । ४-अहि० अहिषु १ श्वापदेषु २ प्रत्यर्थिषु ३ वा प्रत्यनीकेषु प्रत्येकं चत्वारो गुरुकाः, शेषेषु उद्भ्रामकादिषु सागारिकान्तेषु चतुर्लघुकाः, स्तेनेषु गुरुकाः लघुकाश्च भवन्ति तत्र शरीरस्तेनेषु चतुर्गुरुकाः उपधिस्तेनेषु चतुर्लघुकाः । आज्ञादयश्च दोषाः । विराधनाश्च संयमविराधना-आत्मविराधना द्विविधा तत्र संयमविराधना-स्तेनैरपद्रावपहृतं । उद्भ्रामकाः स्त्रीसेवनं वा कुर्वन्ति सागारिकादयो वा तप्तायोगोलकल्पाः प्रविष्टाः सन्तो निषदनशयनादि कुर्वाणा बहूनां प्राणजातीनामनुपमर्दनं कुर्युः आत्मविराधना तु प्रत्यनीकादिभिः परिस्फुटैव ॥ ५-कारण० कारणेषु=अशिवाऽवमौदर्यादिषु गुरुनिर्मानां सुसंयतानामाहारादिभिस्तर्पणं प्रसर्पणं कृतवान्, तथा यः सविमाना नीचैर्वृत्तिर्वर्तनं यस्य स तथा, किमुक्तं भवति ? स तान् वन्दते न पुनरापयति तथा अकल्प्यं किमपि प्रतिसेव्य अनु-पश्चात् 'हा दुष्टं कृतं हा दुष्टं कारितं'-मित्यादिरूपेण तपति सन्तापमनुभवतीत्येवंशीलोऽनुतापी, तथा वर्णा सविमानां पक्षस्तत्पक्षः, तत्र भवस्तत्पाक्षिकः सुम

विहवाणुसारओ पुण, सड्ढेणं संजयाण दायव्वं । गुणविरहिआणमुचिअं, सगुणाण पुणो सुभत्तीए ॥ ४६३ ॥

[जीवानुशासनसूत्रे ६ अधिकारे २७ पत्रे ॥]

तित्थाइसेससंजय १, देवी वेमाणियाण २ समणीओ ३ । भवणवइवाणमंतर २, जोइसियाणं च देवीओ ॥ ४६४ ॥ भवणवई १ जोइसिया २, बोधव्वा वाणमंतरसुरा य ३ । वेमाणिआ य १ मणुया २, पयाहिणं जं च निस्साए ॥ ४६५ ॥ केवलिणो तिउण जिणं, तित्थपणामं च मग्गओ तस्स । मणमाईवि णमंता, वयंति सट्ठाण सट्ठाणं ॥ ४६६ ॥ इंतं महड्ढिअं पणिवयंति ठियमवि वयंति पणमंता । नवि जंतणा न विकहा, न परोप्परमच्छरो न भयं ॥ ४६७ ॥ विरओ जो पुण जाणं, कुणति १ अजाणं च अप्पमत्तो व २ । तत्थवि अज्झत्थसमा, संजायइ निज्जरा न चओ ॥ ४६८ ॥ अस्सायमाइआओ, जावि अ असुहा हवंति पगडीओ । निंवरससलवोव्व पए, न होंति ता असुहया तस्स ॥ ४६९ ॥

[इदं (४६४-४६९) गाथापट्कं श्रीवृहत्कल्पभाष्ये आवश्यकनिर्युक्तिवृत्तौश्च २३२ पत्रे ॥]

इअ वीसं बावन्नं, च जिणहरे गिरिसिरेसु संथुणिमो । इंदाणरायहाणिसु, बत्तीसं सोलसयं वंदे ॥४७०॥

[नन्दीश्वरस्तोत्रे ॥]

चत्वारोऽञ्जनशैलगा दधिमुखोत्तंसश्रियः षोडश, द्वात्रिंशच्च निदेशतो रतिकरेष्वेवं द्विपञ्चाशतम् । इन्द्राणां वरराजधान्युपगता द्वात्रिंशतोऽमूश्चतु,-र्युक्ताशीतिमहं जिनेन्द्रनिलयान् वन्दे सु नन्दीश्वरे॥४७१॥

[नन्दीश्वरस्तोत्रवृत्तौ ॥]

एगारस अंगाइं, कालिअसुत्तं [वयंति] भणंति तत्तन्नू । दिट्ठीवाओ सव्वो, न होइ कालियसुअं निअमा ॥ ४७२ ॥ कालिअसुअस्स कालो, भणिअं अज्झयणगुणणविसयाइं । दिवसस्स पढमपच्छिम-जामा एवं तिजामाए ॥ ४७३ ॥

[इदं गाथाद्वयं यतिदिनचर्यायां ८४ पृ० ॥]

एसा जिणाण आणा, खित्ताईआ य कम्मुणो भणिआ । उदयाइकारणं जं, तम्हा सव्वत्थ जइअव्वं ॥ ४७४ ॥

[श्रीसूर्यप्रज्ञप्तिसूत्रे पञ्चवस्तुके जीवाभिगमवृत्तौ ३३९ पत्रे च ॥]

प्रभास्वं १ ब्रह्महत्या च २, दरिद्रस्य च यद्धनम् ३ । गुरुपत्नी ४ देवद्रव्यं ५, स्वर्गस्थमपि पातयेत् ॥ ४७५ ॥

[इति श्राद्धविधौ ७७ पत्रे ॥]

विम्रपाक्षिक इत्यर्थः, तथा वर्णवादी श्लाघाकारी विहितानाम् । तत किम् ? इत्याह—"**पावस्स उवचियस्स विपडिसाडणे**"—त्यादि, एवममुना प्रकारेण सविम्रतर्पणादिना अद्यापि पार्श्वस्थेन सतोपनीतं तथापि तस्य पापस्य परिशातनभावं करोति, इत्यादि **व्यवहारभाष्यवृत्तौ** २ उद्देशके ॥ १–**विहवा०** विभवानुसारतो निज द्रव्यौचित्येन पुनः श्राद्धेन श्रावकेन संयतेभ्य साधुभ्यो दातव्यं देयं किमविशेपेण ? इत्याह–गुणविरहितानां ज्ञानादिगुणशून्यानामुचितं योग्यं, सगुणानां पुनर्विशिष्टनानादिवता सुभक्त्या आन्तरप्रीत्येति गाथार्थ ॥ २–**खित्ता०** शुभक्षेत्रे शुभा दिशमभिमुखीकृत्य शुभतिथिनक्षत्रमुहूर्त्तादौ प्रव्राजनव्रतारोपणादि कर्त्तव्यं नान्यथा । अपि च क्षेत्रादयोऽपि कर्मणामुदयादिकारणं भगवद्भिरुक्ता-, ततोऽशुभद्रव्यक्षेत्रादिसामग्रीं प्राप्य कदाचिदशुभवेद्यानि कर्माणि विपाकं गत्वा उदयामासादयेयु , तदुदये च गृहीतव्रतभङ्गादिदोषप्रसङ्गः । शुभद्रव्यक्षेत्रादिसामग्र्यां तु प्रायो नाशुभकर्मविपाकसम्भव इति निर्विघ्नं सामायिकादिपालनं नियमादवश्यं छद्मस्थेन सर्वत्र शुभक्षेत्रादौ यतितव्यम् ॥ इति श्रीसूर्यप्रज्ञप्तिवृत्तौ ॥ ३ साधारणद्रव्यम्–इत्यर्थ ॥

[1]आयरिए गच्छम्मि अ, कुलगणसंघे अ चेइअविणासे । आलोइअपडिकंतो, सुद्धो ज निज्जरा विउला ॥ ४७६ ॥

[श्रीबृहत्कल्पभाष्ये ३ खण्डे गा० २९९३-८३७ पत्रे ॥]

[2]मुल्लं विणा जिणाणं, उवगरणं चमरछत्तकलसाई । जो वावरेइ मूढो, निअकज्जे सो हवइ दुहिओ ॥ ४७७ ॥ नीअगोअं खवे कम्मं, उच्चगोअं निबंधई [ए] । सिढिलं कम्मगंठिं तु, वंदणेण नरो करे ॥ ४७८ ॥

[इदं गाथाद्वयं श्रीरत्नशेखरसूरिकृते श्राद्धविधिप्रकरणे ७९ पत्रे ॥]

गुरुवंदणमवि तिविहं, तं फिट्टा १ छोभ २ वारसावत्तं ३ । सिरिनमणाइसु पढमं १, पुण्णखमासमणदुगि बीअं ॥ ४७९ ॥ तइअं तु वंदणदुगे ३, नमिहो आइमं सयलसंघे । बीअं तु दंसणेण य, पयट्ठिआणं च तइअं तु ॥ ४८० ॥

[इदं गाथाद्वयं भाष्यसत्कं श्राद्धविधिप्रकरणे ॥]

[3]अविसहणाऽतुरिअगई, अणाणुवत्ती अ अवि गुरूणंपि । खणमित्तपीइरोसा, गिहिवच्छलया य संचइआ ॥ ४८१ ॥

[बृहत्कल्पभाष्ये ॥]

संपाइमरयरेणू, पमज्जणट्ठा वयंति मुहपोत्तिं । नासं मुहं च बंधइ, तीए वसहिं पमज्जंतो ॥४८२॥

[इति पूजापञ्चाशके ॥]

[4]आययणं निस्सकडं, पव्वविहीसु च कारणे गमणं । इअराभावे तस्सत्ति भावबुद्धित्थमोसरणं ॥४८३॥ पूरिंति समोसरणं, अन्नासइ निस्सचेइएसु पि । इहरा लोगविरुद्धं, सद्धाभंगो असड्ढाणं ॥ ४८४ ॥

[इति चैत्यवंदनकुलकवृत्तौ ४९ पत्रे ॥]

तित्थयरो चउनाणी, सुरमहिओ सिज्झियव्वे य धुवम्मि । अणिगूहिअबलविरिओ, सव्वत्थामेण उज्जमई ॥ ४८५ ॥

[इति तपागच्छीयश्रीरत्नशेखरसूरिकृते श्रीआचारप्रदीपे ॥]

[5]पाणीहिं च संसत्ता, पडिलेहा होइ केवलीणं तु । संसत्तमसंसत्ता, छउमत्थाणं तु पडिलेहा ॥४८६॥ [6]संसज्जइ धुवमेयं, अपेहिअं तेण पुव्व पडिलेहा । पडिलेहिअंमि संसज्जइत्ति संसत्तमेव जिणा ॥४८७॥

[श्रीओघनिर्युक्तौ १०५ पत्रे ॥]

१-आयरिए० आचार्यस्य वा गच्छस्य वा कुलस्य वा चैत्यस्य वा विनाशे उपस्थिते सति सहस्रयोधिप्रभृतिना स्ववीर्यं महापयत्ना तथा पराक्रमणीयं यथा तेषामाचार्यादीनां विनाशो नोपजायते, स च तथा पराक्रममाणो यद्यपराधमापन्नस्तथापि आलोचितप्रतिक्रान्तः शुद्धः गुरुसमक्षमालोच्य मिथ्यादुष्कृतदानमात्रेणैवासौ शुद्ध इति भावः, कुतः ? इत्याह—यद्यस्मात्कारणाद्विपुला महती निर्जरा कर्मक्षयलक्षणा तस्य भवति पुष्टालम्बनमवलम्ब्य भगवदाज्ञया प्रवर्तमानत्वादिति ॥ २-मुल्ल० देवसत्कं च इत्यादिशास्त्रैर्यदि गुरूणमपि सङ्घस्यापि याऽपि न यायम् । केचित्त्वाहुः-पुष्टालम्बने यदि देवसत्कं व्यापार्यते तदा पूर्वं बहुनिष्क्रयो देवस्य मोच्यो यतः-'मुल्ल०'मित्यादि । ३-अविसहणा० सवसाधूनामवर्णवादमाह—अहो अमी साधवोऽविषहणा न कस्यापि पराभवं सहन्ते अपि तु स्वपक्षपरपक्षापमाने संजाते सति देशान्तरं गच्छन्ति । 'तुरियगई'ति अकारप्रश्लेषादत्वरितगतयः मायया लोकावर्जनाय मन्दगामिनः अननुवर्तिनः प्रकृत्यैव निष्ठुरा गुरूणामपि महतामपि आस्तां सामान्यलोकस्य इत्यपिशब्दार्थः । द्वितीयोऽपि शब्दः संभावनायां, संभाव्यन्ते एवंविधा अपि साधव इति क्षणमात्रप्रीतिरोषाः तदैव रुष्टास्तदैव च तुष्टा अनवस्थितचित्ता इत्यर्थः, गृहिवत्सलास्तैस्तैश्चाटुवचनैरात्मानं गृहस्थस्य रोचयन्ति अतिसंचयितः सुबहुवस्त्रकम्बल्यादिसंग्रहशीला लोभबहुला इति भावः । इति बृहद्भाष्यवृत्तौ ॥ ४-अनयोर्गाथयोः-केवलिनः प्रत्युपेक्षणां प्रतिपादयन्नाह-'आययण०'मित्यादि । ५-'पाणीहिं'प्राणिभिः संसक्तं यद्वस्तु तद्विषया प्रत्युपेक्षणा भवति केवलिनां । संसक्तद्रव्यविषया १ असंसक्तद्रव्यविषया २ च छद्मस्थानां प्रत्युपेक्षणा भवति । ६-अन्येन वा कारणेन केवलिनः प्रत्युपेक्षणां कुर्वन्तीति दर्शयन्नाह-'संसज्जइ'- संसज्यते प्राणिभिः सह संसर्गमुपयाति'धुवम्'-अवश्यमेतद् वस्त्रादि अप्रत्युपेक्षितं सत् तेन पूर्वमेव

भुंजइ अणंतरेणं, दुन्नि उ वेलाउ जो निओगेणं । सो पावे उववासा, अट्ठावीसं तु मासेणं ॥४८८॥ दसवरिससहस्साउं, भुंजइ जो अण्णदेवयाभत्तो। पलिओवमेकोडी पुण, होइ ठिई जिणवरतवेणं ॥४८९॥

[इदं गाथाद्वयं श्रीपद्मचरित्रे श्राद्धविधिकौमुद्यां श्रीरत्नशेखरसूरिणाऽपि उक्तं तथा ॥]

संघाडगस्स गुच्छो, अणेगजीवो उ होइ नायव्वो । पत्ता पत्तेअजीआ, दुन्नि अ जीवा फले भणिआ ॥ ४९० ॥

[श्रीप्रज्ञापनायां प्रथमे पदे, वनस्पतिसप्ततिकायां च ॥]

महु १ मक्खण २ संघाडग ३ गोरसजं विदल ४ जाणिअमणंतं ५ । अण्णायफल ६ वयंगण ७, पंचुंवरिमवि ८ न भुंजंति ॥ ४९१ ॥

[श्रीजिनवल्लभसूरिकृतश्राद्धकुलके श्रावकाणामभक्ष्यनियमाधिकारे श्रीचन्द्राचार्यकृतयोगविधावपि]

जं नाण १ दंसण २ चरित्त ३ भावओ तव्विवक्खभावाओ । भवभावओ य तारेइ, तेण तं भावओ तित्थं ॥ ४९२ ॥ दाहोवसमादिसु वा, जं तिसु थिय मह्वदंसणाईसुं । तो तित्थं संघो च्चिअ, उभयं च विसेसणविसेसं ॥ ४९३ ॥ अहवा सम्मद्दंसण-नाणचरित्ताइं तिन्नि जस्सऽत्था । तं तित्थं-पुव्वोदिअमिहमत्थो वत्थुपज्जाओ ॥ ४९४ ॥

[इदं गाथात्रयं श्रीस्थानाङ्गटीकायां प्रथमाध्ययने ३३ पत्रे ॥]

उवसामिगसेढिगयस्स होइ उवसामिअं तु सम्मत्तं । जो वा अकयतिपुंजो, अखविअमिच्छो लहइ सम्मं ॥ ४९५ ॥ खीणंमि उदिण्णंमि, अणुदिज्जंते असेसमिच्छत्ते । अंतोमुहुत्तकालं उवसमसम्मं लहइ जीवो ॥ ४९६ ॥

[इति श्रीस्थानाङ्गवृत्तौ २ स्थाने ४८ पत्रे]

संकप्पो संरंभो १ परितावकरो भवे समारंभो । आरंभो उद्दवओ ३, सुद्धनयाणं तु सव्वेसिं ॥४९७॥

[स्थानाङ्गे ३ स्थाने १ उद्देशके वृत्तौ १०८ पत्रे ॥]

सुअनाणम्मि अभत्ती १ लोगविरुद्धं २ पमत्तछलणा य ३ । विज्जासाहणवेगुण्ण ४ धम्मया ५ एव मा कुणसु ॥ ४९८ ॥

[स्थानाङ्गवृत्तौ ४ स्थाने २ उद्देशके २१४ पत्रे ॥]

जिनाः–केवलिन. प्रत्युपेक्षणां कुर्वन्ति, यदा तत् पुनरेवं सविद्यते इदमिदानीं वस्त्रादिकं प्रत्युपेक्षितमपि उपभोगकाले संसज्यते तदा संसक्तमेव जिना –केवलिन. प्रत्युपेक्षन्ते न त्वनागतमेव पलिमन्यदोषादिति ॥ १–भुंजइ० भोजनताम्बूलजलव्या-पारणादौ हि प्रत्यहं प्रत्यहं घटीद्वय–घटीद्वय–सभवे मासे एकोनत्रिंशद्घटीचतुष्टय भवेत्, अष्टाविंशतिरुपवासा , यदुक्त **पद्मचरित्रे–'भुंजइ०'** इत्यादि गाथाद्वयम् । २–भावतीर्थं सङ्घो यतो ज्ञानादिभावेन तद्विपक्षादज्ञानादितो १ भवाच्च २ भावभूतात्तारयतीत्याह– 'जंनाण०' इत्यादि । ३–त्रिपु वा क्रोधाग्निदाहोपशम १ लोभतृष्णानिरास २ कर्ममलापनय ३ लक्षणेषु ज्ञानादिलक्षणेषु वा अर्थेषु तिष्ठतीति त्रिस्थम्, आह–'दाहोव०' ४–त्रयो ज्ञानादयोऽर्था वस्तूनि यस्य तद् अर्थम्, आह च 'सम्मं०' इत्यादि ५–इहोपशमिकीं श्रेणिमनुप्रविष्टस्यानन्तानुबन्धिना दर्शनमोहनीयत्रयस्य चोपशमादौपशमिकं भवति १ यो वा अनादिमिथ्यादृष्टिरकृतत्रिपुञ्जक एवाक्षीणमिथ्यादर्शनोऽक्षपक इत्यर्थ , सम्यक्त्व प्रतिपद्यते तस्यौपशमिकं भवतीति, ॥ आरम्भ· पृथिव्याद्युपमर्दनम् १ सरम्भ पृथिव्यादिविपये एव मन·सक्लेग २, समारम्भस्तेपामेव सन्ताप ३ अथवा कृतत्रिपञ्चकः ॥ **अरिहन्त १ सिद्ध २ चेइय ३ सुए य ४ धम्मे य ५ साहुवग्गेय ६ आयरिय ७ उवज्झाए, ८ पवयणे ९ दंसणे विणओ ॥ १ ॥** इति दगविधो विनय २ । **वायण १ पुच्छणा २ चेव, तहेव परियट्टणा ३ अणुप्पेहा ४ धम्मकहा ५, सज्झाओ पंचहा भवे ॥ २ ॥** इति पञ्चविध स्वाध्याय. २ । **ऊणोदरियं पणहा, समासेण वियाहियं दव्वओ १ खित्त २ कालेणं ३ भावेणं ४ पज्जवेहि ५ य ॥ ३ ॥** इति ऊनोदरीयप्रकारः ६ । **उत्तरा०** । अकाले स्वाध्यायकरणे एतानि दूषणानि 'सुअनाणे'त्यादि—

खण्डिते १ सधिते २ छिन्ने, ३ रक्ते ४ रौद्रे च ५ वाससि । दान १ पूजा २ होम ३, स्वाध्यायो ४ विफलं भवेत् ॥ ४९९ ॥

[श्री उमास्वातिवाचकविनिर्मितपूजाप्रकरणे १६ गाथा ॥]

आलोयण १ पडिकमणे २, मीस ३ विवेगे ४ तहा विउस्सग्गो ५ । तव ६ छेअ ७ मूल ८ अणवट्टिया अ ९ पारचिए १० चेव ॥ ५०० ॥

[इति दशविधप्रायश्चित्त ॥]

पडिकमणे १ सज्झाए २, काउस्सग्गा ३ वराह ४ पाहुणए ५ । आलोअण ६ सवरणे ७, उत्तमट्ठे अ ८ वदणय ९ ॥ ५०१ ॥

[हेतुगर्भे श्रीआवश्यकनिर्युक्तौ च ॥]

जाहेवि तह न धरे, ताहे निविट्ठेग पाउणे खोमे । तेण वि असथर तो, दो खोमि पाउणे ताहे ॥५०२॥

[तहवि असथर तो तइअं ओण्णि पाउणेइति ॥]

[श्रीओघनियुक्तौ भाष्ये, एव सन्देहदोलावलीसूत्रेऽपि ६९ पत्रे । तथाहि]

उस्सग्गनयेण सावगस्स परिहाणसाडगादवरं । कप्पइ पाउरणाई, न सेसमववायओ विन्नि ॥ ५०३ ॥ एव कयसामइआवि साविगा पढमनयमएणेह । कडिसाडग १ कचुय २ मुत्तरिज्ज ३ वत्थाणि धारेइ ॥ ५०४ ॥

[सन्देहदोलावल्यां गा० ४६–४७ ६८–६९ पत्रे, पुनस्तत्रैव गा० ४८ ॥]

सीअपएण तिण्हुवरि, तिहिं उ वत्थेहिं पाउअगी उ । सामाइअवय पालइ, तिपय परिहरइ पडिकमणे ॥ ५०५ ॥ जो पुण सिलिआइविणा, सुद्दसुद्धिमित्थ काउमसमत्थो । सो वड्ढुअकसायरस, सिलिअ गिण्हइ न से भगो ॥ ५०६ ॥

ज अन्नाणी कम्म, खवेइ बहुआहिं वासकोडीहिं । त नाणी तिहिं गुत्तो, खवेइ ऊसासमित्तेण ॥५०७॥

[श्रीसमवायाङ्गसूत्रे बृहत्कल्पभाष्ये गा० ११७० पञ्चवस्तुक सूत्रे २६२ पत्रे ॥]

ओसरणे १ जिणभवणे २, उच्छुवणे ३ खीररुक्खवणसडे ४ । गभीरसाणुणाए, एमाइपसत्थखित्तमि ॥ ५०८ ॥

[पञ्चवस्तुसूत्रे गा० १०९ ॥]

सो हु तवो कायव्वो, जेण मणोऽमगल न चिंतेई । जेण न इदिअहाणी, जेण य जोगा न हायंति ॥ ५०९ ॥

१–जाहे० श्रावक. सामायिकस्य उत्सर्गे अप्रावरण एव तिष्ठति तदानीं तस्य यतीभूतत्वात् । अपवादस्तु यदि सदाह शीतादिकारणमाश्रित्य त्रीणि उत्तरीयाणि प्रावरीतु कल्पन्ते नाधिकानि तान्यपि काऽप्रतिलेखितानि यतिवृत्तित्वात्, यतीनां च शीतापवादे कल्पत्रयस्य क्रमेण प्रावरणसूत्रम् 'ओघ ' यत एव प्रावरणपरिभोग अपवादिकोऽत एवासौ परिधानादन्यद्वस्त्रं शीतन्यूनतराद्दिकारणत प्रतिसेवितुकाम एव सामायिकग्रहणक्षणे प्रावरण संदेशयति नान्यथा यथा उष्णकालादौ ॥ २–कृत सामायिकश्राविका वस्त्रमुत्सृजत , अपवादे तु पदक परं प्रतिक्रमणे आच्छादिकवस्त्रत्रयं परिहरति ॥ ३–'ज अन्नाणी०' यदज्ञानी कर्म क्षपयति बहुकाभिर्वर्षकोटीभिस्तत् ज्ञानी त्रिगुप्तिगुप्त सन् गुप्तिभि क्षपयत्युच्छ्वासमात्रेणेति गाथार्थ ॥५०७॥ पञ्चवस्तुकवृत्तौ श्रीहरिभद्रसूरिकृतायाम् । ५–'यस्मिन् क्षेत्रादौ प्रव्रज्या दातव्या' इत्येतदाह 'ओसरणे०' समवसरणे भगवदध्यासित क्षेत्रे वृत्ते तद्भावो वा १ जिनभवने=अर्हदायतने २ 'इक्षुवने' प्रतीते ३ क्षीरवृक्षवनखण्डे= न्यग्रोधादि वृक्षसमूहे ४ गम्भीरसानुनादे महाभोगप्रतिशब्दवति ५ एवमादौ प्रशस्तक्षेत्रे, आदिशब्दात् प्रदक्षिणावर्तजल-परिग्रह इति गाथार्थ ॥ ५०८ ॥ ६–'सो हु–' तदितप कसम्यगनशनादि येन मनोऽमङ्गलम्=असुन्दरं न चिन्तयति दुर्ध्यानगामिनिमित्त्वात् कर्मोदयस्य तथा येन नन्दियहानिरुद्भावे प्रत्युपेक्षणाद्यभावात् येन नव योगा चक्रवालसमाचार्यन्तर्गता व्यापारा न हीयते इति गाथार्थ ॥ ५०९ ॥

[1]न य किंचि अणुन्नायं, पडिसिद्धं वावि जिणवरिंदेहिं । तित्थगराणं आणा, कज्जे सच्चेण होअव्वं ॥ ५१० ॥

[श्रीपञ्चवस्तुकसूत्रे २५१ पत्रे ॥]

जो हुज्ज उ असमत्थो १, वालो २ वुड्ढो व ३ रोगिओ वावि । सो आवस्सयजुत्तो, अच्छिज्जा निज्जरापेही ॥ ५११ ॥

सम्मत्तंमि उ लद्धे, पलिअपुहुत्तेण सावगो हुज्जा [होइ] । चरणोवसमखयाणं, सागरसंखंतरा होई ॥ ५१२ ॥

[पंचवस्तुकसूत्रे २५८–२७५ पत्रे प्रवचनसारोद्धारेऽपि ॥]

जे दंसणवावन्ना, लिंगग्गहणं करिंति सामण्णे । तेसिं पि अ उववाओ, उक्कोसो जाव गेविज्जे ॥५१३॥

[पञ्चवस्तुकसूत्रे २८० पत्रे ॥]

उद्दिट्ठकडं भुंजइ १, छक्कायपमद्दणो २ घरं कुणइ ३ । पच्चक्खं च जलगए, जो पियइ ४ कहण्णु सो साहू ॥ ५१४ ॥

[पञ्चवस्तुकसूत्रे १२०२ गाथा २८६ पत्रे ॥]

सुव्वइ य वयररिसिणा, कारवणंपि हु अणुट्ठिअमिमस्स । वायगगंथेसु तहा, एअगया देसणा चेव ॥ ५१५ ॥

[पञ्चवस्तुकसूत्रे गाथा १२२७ २८७ पत्रे ॥]

एअगुणविप्पमुक्को, जो देइ गणं पवत्तिणिपयं वा । जोऽवि पडिच्छइ नवरं, सो पावइ आणमाईणि ॥ ५१६ ॥

वूढो गणहरसद्दो, गोअमपमुहेहिं पुरिससीहेहिं । जो तं ठवइ अपत्ते, जाणंतो सो महापावो ॥ ५१७ ॥ कालोचिअगुणरहिओ, जो अ ठवावेइ तह निविट्ठंपि । णो अणुपालइ सम्मं, विसुद्धभावो ससत्तीए ॥ ५१८ ॥ एव पवत्तिणिसद्दो, जो वूढो अज्जचंदणाईहिं । जो तं ठवइ अपत्ते, जाणंतो सो महापावो ॥ ५१९ ॥

[पञ्चवस्तुकसूत्रे गा० १३१८ तः गा० १३२१ २९० पत्रे ॥]

आवस्सि १ णिसीहि २ मिच्छा ३, पुच्छण ४ मुवसंपयंमि गिहिएसु ५। अण्णा सामायारी, न होइ से सेसिआ पंच ॥ ५२० ॥ आवस्सिअं १ निसीहिअ २ मोत्तुं उवसंपयं च गिहिएसु ३। सेसा सामायारी, न होइ जिणकप्पिए सत्त ॥ ५२१ ॥

[पञ्चव० गा० १४२३–१४२४ २९४ पत्रे ॥]

आयारवत्थु तइअं, जहण्णयं होइ नवमपुव्वस्स । तहियं कालण्णाणं, दस उक्कोसेण भिण्णाइं ॥ ५२२ ॥ [2]पढमिल्लुयसंघयणा, धिईए पुण वज्जकुड्डसामाणा । पडिवज्जंति इमं खलु, कप्पं सेसाओ ण उ कयाइ ॥ ५२३ ॥

[पञ्चवस्तुकसूत्रे गाथा १४२९–१४३० २९४ पत्रे ॥]

१–नैव किञ्चिदनुज्ञातम् एकान्तेन प्रतिषिद्धं वापि जिनवरेन्द्रैर्भगवद्भि किन्तु तीर्थङ्कराणामाज्ञेयम् यदुत कार्ये सत्येन भवितव्यं न मातृस्थानतो यत्किञ्चिदवलम्वनीयमिति गाथार्थ ॥ ५१० ॥ २–संहननद्वारमाश्रित्याह—'पढ०' प्रथमेल्लुकसंहनना = ऋषभनाराचसंहनना इत्यर्थ । धृत्या पुनर्वज्रकुड्यसमाना प्रधानवृत्तय इति भाव, प्रतिपद्यन्ते एनं खलु कल्पमधिकृतं जिनकल्पं, शेषा न तु कदाचित्तदन्यसंहनिन इति गाथार्थ. ॥ ५२३ ॥ पञ्चवस्तुकवृत्तौ ॥

मास निवसइ खित्ते, छवीहीओ अ कुणइ तत्थवि अ। एगेगमडइ कम्माइवज्जणत्थ पइदिण तु ॥५२४॥ (प गा १४५८)॥ एगाए वसहीए, उक्कोसेण वसति सत्त जणा। अवरोप्परसभास, वज्जिता कहवि जोएण ॥५२५॥ (प गा १४७८)॥ वीहीए एक्काए, एक्को चिअ पइदिण अडइ एसो। अण्णे भणति भयणा, सा य ण जुत्तिक्खमा णेआ ॥ ५२६ ॥ (प गा १४७९)॥ विसघाइ १ रसायण २ मगलत्थ ३ विणए ४ पयाहिणावत्ते ५। गुरुए ६ अडज्झ ७ ऽकुत्थे ८, अट्ठ सुवण्णे गुणा हुति ॥५२७॥ (प गा ११९२)॥ ईअ मोहविस घायइ १, सिवोवएसा रसायण होइ २। गुणओ अ मगलत्थ ३ कुणइ ४ विणीओ ५ अ जोगत्ति ॥५२८॥ (प गा ११९३)॥ मग्गाणुसारि पयाहिण ७, गमीरो गुरुअओ तहा होइ। कोहग्गिणा अडज्झो, अकुत्थ सइ सीलभावेण ॥ ५२९ ॥ (प गा ११९४)॥ जिणा बारसरूवाणि, थेरा चोद्दसरूविणो। अज्जाण पणवीस तु, अओ उड्ढ उवग्गहो ॥५३०॥ (प गा ७७१)॥ पत्त १ पत्तावधो २, पायट्ठवण च ३ पायकेसरिया ४। पडलाई ५ रयत्ताण ६, गोच्छओ ७ पायनिज्जोगो च ॥५३१॥ (प गा ७७२)॥ तिण्णेव य पच्छागा ३, रयहरण चेव होइ मुहपोत्ती। एसो दुवालसविहो, उवही जिणकप्पियाण तु ॥५३२॥ (प गा ७७३)॥ विअतिअचउ-पणग, नवदस एक्कारसेव बारसग। एए अट्ठ विगप्पा, उवहिंमि उ हुति जिणकप्पे ॥ ५३३ ॥ (प गा ७७५)॥ एए चेव दुवालस, मत्तग अइरेग चोलपट्टो अ। एसो चोद्दसविहो, उवही पुण थेर कप्पमि ॥ ५३४ ॥ (प गा ७७९)॥ एए चेव उ तेरस, अभिन्नरूवा हवति विण्णेआ। उवहि-विसेसा नियमा, चोद्दसमे कमढए चेव १४ ॥५३५॥ (प गा ७८१)॥ उग्गहऽ १५ णतगपट्टो १६, अद्धोरुअ १७ चलणिआ १८ य बोधव्वा। अब्भितर १९ बाहिनिअसणी य २० तह कचुए चेव २१ ॥ ५३६ ॥ (प गा ७८२)॥ ओकच्छिअ २२ वेकच्छिय २३ सघाडी २४ चेव खधकरणी २५ अ। ओहोवहिम्मि एए, अज्जाण पण्णवीस तु ॥५३७॥ (प गा ७८३)॥ तिन्नि विहत्थी चउ रंगुल च भाणस्स मज्झिम पमाण। एत्तो हीण जहन्न, अइरेगयर तु उक्कोस ॥५३८॥ (प गा ७९२)॥ इणमन्न तु पमाण, निअगाहाराओ होइ निप्फन्न। कालप्पमाणसिद्ध, उदरपमाणेण य वयति ॥५३९॥ (प गा ७९३)॥ पत्ताबधपमाण, भाणपमाणेण होइ कायव्व। जह गठिम्मि कयमी, कोणा चउरगुला

१–मासकल्पद्वारावयवार्थमाह–'मास०' मास निवसति क्षेत्रे एक, षड्वीथी करोति गृहपङ्क्तिरूपा परिकल्प्य तत्रापि वीथीकदम्बके एकैकमटति वीथीं कर्मादिवजनार्थम् अनियदतया प्रतिदिनमिति गाथार्थ ॥ ५२४ ॥ २–'एगाए०' एकस्या वसतौ याञ्चाया उत्कृष्टतो वसन्ति सप्त जना, कथमित्याह–परस्परं संभाषण वर्जयन्त सन्त कथमपि योगेनेति गाथार्थ ॥ ५२५ ॥ ३–'वीहीए०' वीथ्यां त्वेकस्यामेक एव प्रतिदिनमटति एष जिनकल्पिक, अन्ये भणन्ति–भजना, सा च न युक्तिक्षमा ज्ञेयाऽत्र वस्तुनीति गाथार्थ ॥ ५२६ ॥ ४–'वीस०' सुवर्णगुणानाह—विषघाति सुवर्णम् १, तथा रसायन–वय स्तम्भनम् २, 'मङ्गलार्थं मङ्गलप्रयोजनम् ३, विनीत–कटकादियोग्यतया ४, प्रदक्षिणावर्त अग्नितप्त प्रकृत्या ५, गुरु सारतया ६, अदाह्य सारतयैव ७, अकुथनीयमत एव ८, एवमष्टौ सुवर्णे गुणा भवन्ति असाधारण इति गाथार्थ ॥ ५२७ ॥ ५–दार्ष्टान्तिकमधिकृत्याह–"इहमो०" इति मोहविष घातयति केषांचित् शिवोपदेशात् १, तथा रसायन भवति• अत एव परिणतान् मुख्य २ गुणतश्च मङ्गलार्थं करोति प्रकृत्या विनीतश्च योग्य इति कृत्वा एव गाथार्थ ॥ ५२८ ॥ ६–'मग्गा०' मार्गानुसारित्व सवत्र प्रदक्षिणावर्तता गम्भीरश्चेतसा गुरुस्तया भवति क्रोधाग्निना अदाह्यो ज्ञेय, अकुथनीय सदोचितेन शीलभावेनेति गाथार्थ ॥ ५२९ ॥ ७–पात्रादीनि उपधिमुपभुञ्जते इति वाक्यशेष, एव 'स्थविरा' पात्रादि १४ उपधिरूपवन्त आर्याणा संयतीनां पञ्चविंशतिरेव अत ऊर्ध्वम् औपग्रहिक उपधिः ॥ आद्या अधिकृत्याह—८–"पत्त' गाहा "पत्ता०" ९–पात्रबन्धप्रमाण किम्? इत्याह–भाजनप्रमाणेन करणभूतेन भवति कर्तव्यम्। किंविशिष्टम्? इत्याह–यावद् ग्रन्थौ कृते सति कोणौ चतुरङ्गुलौ भवत त्रिकालविषयत्वात्सूत्रस्यापवादिकमिद सदा ग्रन्थ्यभावात् इति गाथार्थ ॥ ५४० ॥

होंति ॥ ५४० ॥ (पं. गा. ७९८) ॥ [1]पत्तगठवणं १ तह गोच्छओ अ२ पायपडिलेहिणी ३ चेव। तिण्हंपि ऊ पमाणं, विहत्थि चउरंगुलं चेव ॥ ५४१ ॥ (पं. गा. ७९९) ॥ [2]जेहि सविया न दीसइ, अंतरिओ तारिसा भवे पडला। तिण्णि व पंच व सत्त वा, कयलीपत्तोवमा सुहुमा (लहुया) ॥५४२॥ (पं. गा. ८०३) ॥ [3]गिम्हासु तिन्नि पडला, चउरो हेमंत पंच वासासु। उक्कोसगा एए एत्तो पुणमज्झिमे वोच्छं ॥५४३॥ (पं. गा. ८०५) ॥ अड्ढाइज्जा हत्था दीहा बत्तीसअंगुला रुंदा। विइअं परिग्गहाओ, ससरीराओ उ निप्फन्नं ॥ ५४४ ॥ (पं. गा. ८०६) ॥ माणं तु रयत्ताणे, भाणपमाणेण होइ निप्फन्नं। पायाहिणं करिंतं, मज्झे चउरंगुलं कमइ ॥ ५४५ ॥ (पं. गा. ८०८) ॥ कप्पा आयपमाणा, अड्ढाइज्जा उ आयया हत्था। दो चेव सुत्तिआ, उन्निओ तइओ मुणेअव्वो ॥ ५४६ ॥ (पं.गा. ८१२) ॥ बत्तीसंगुलदीहं, चउवीसं अंगुलाइ दंडो से। सेस दसा पडिपुन्नं, रयहरणं होइ माणेणं ॥ ५४७ ॥ (पं. गा. ८१४) ॥ चउरंगुलं विहत्थी, एअं मुहणंतगस्स उ पमाणं। बीओ वि अ आएसो, मुहप्पमाणाउ निप्फन्नं ॥ ५४८ ॥ (पं. गा. ८१६) ॥ जो मागहओ पत्थो, सविसेसयरं तु मत्तगपमाणं। दोसुवि दव्वग्गहणं, वासावासे अ अहिगारो ॥५४९॥ (पं. गा. ८१८) ॥ दुगुणो चउग्गुणो वा, हत्थो चउरस्स चोलपट्टो उ। थेरजुवाणाणऽट्ठा, सण्हे थुल्लंमि अ विभासा ॥ ५५० ॥ (पं. गा. ८२१) ॥ कमढपमाणं उदरप्पमाणओ संजईण विण्णेअं। सइगहणं पुण तस्सा, लहुसगदोसा इमासिं तु ॥ ५५१ ॥ (पं. गा. ८२४) ॥ दोन्नि तिहत्थायामा, भिक्खट्ठा एक्क एक्क उच्चारे। ओसरणे चउहत्था, निसण्णपच्छायणे मसिणा ॥ ५५२ ॥ (पं. गा. ८३१) ॥ पीढग–निसिज्ज–दंडग; पमज्जणी घट्टए डगलमाई। पिप्पलग सूइ नहरणि, सोहणगदुगं जहण्णो उ ॥ ५५३ ॥ (पं. गा. ८३४) ॥

[एता. त्रिंशद्गाथाः ३० श्रीपञ्चवस्तुके ॥]

ओअण १ वंजण २ पाणग ३, आयामु ४ सिणोदगं ५ च कुम्मासा ६। डगलग ७ सरक्ख ८ सूई ९, पिप्पलमाई १० उ उवओगो ॥ ५५० ॥

[श्रीपिण्डनिर्युक्तौ गाथा ३७–१७ पत्रे ॥]

जह कारणं तु तंतू, पडस्स तेसिं च हुंति पम्हाइं। नाणाइतिगस्सेवं, आहारो मोक्ख नेमस्स ॥५५१॥

[इति पिण्डनिर्युक्तौ गा० ७०–२८ पत्रे ॥]

निच्छयनयस्स चरणायविघाए नाणदंसणवहोऽवि। ववहारस्स उ चरणे, हयंमि भयणा उ सेसाणं ५५२

[पिण्डनिर्युक्तौ १०५–४२ पत्रे ॥]

आणाए च्चिअ चरणं, तब्भंगे जाण किं न भग्गंति ?। आणं च अइक्कंतो, कस्सा एसा कुणइ सेसं ॥ ५५३ ॥ जो जहवायं न कुणइ, मिच्छद्दिट्ठी तओ हु को अन्नो। वड्ढेइ अ मिच्छत्तं, परस्स संकं जणेमाणो ॥ ५५४ ॥

[इति गाथाद्वयं 'निच्छय०'गाथा वृत्तिगतं ६९ पत्रे ॥]

१–पात्रस्थापनम् ऊर्णमयं, तथा गोच्छकश्च पात्रप्रतिलेखनी चैव मुहपोत्ती, एतेषा त्रयाणामपि प्रमाणं प्रस्तुतं वितस्तिश्चतुरङ्गुलं चैव षोडशाङ्गुलानीति ॥५४१॥ २–'जेहि०' यै सविता आदित्यो न दृश्यते अन्तरित सामान्येन तादृगानि भवन्ति स्वरूपेण पटलानि तानि च त्रीणि वा पञ्च वा सप्त वा, कालपेक्षया कदलीगर्भोपमानि मसृणश्लक्ष्णानि लघूनि बहुलकानीति गाथार्थ ॥५४२॥ ३–'गिम्हासु०' सामान्येन तादृशा भवन्ति स्वरूपेण पटलानि तानि च त्रीणि वा, ग्रीष्मेषु सर्वेष्वेव त्रीणि पटलानि भवन्ति कालस्यात्यन्तरूक्षत्वाद् द्रुतं पृथिवीरज प्रभृतिपरिणते, तेन पटलभेदायोगादिति, चत्वारि पटलानि हेमन्ते कालस्य स्निग्धत्वान् विमर्देन पृथिवीरज प्रभृतिपरिणते, तेन पटलभेदसम्भवादिति, पञ्च वर्षासु सर्वास्वेव पटलानि भवन्ति कालस्यात्यन्तस्निग्धत्वान् अतिचिरेण रज प्रभृतिपरिणते, तेन पटलभेदयोगादिति, 'उत्कृष्टान्येतानि' तत् स्वरूपापेक्षया चैहोत्कृष्टत्वपरिग्रह', अत्यन्तशोभनानि पटलान्येव भवन्ति अतः पुन अत ऊर्द्धं मध्यमानि स्वरूपेण पटलानि यावन्ति भवन्ति तावन्ति वक्ष्य इति गाथार्थ. ॥ ५४३ ॥

इंघण–धूमे गवे, अवयवमाइहिं सुहुमपूईउ सुदरमेय पूईं चोयग भणिए गुरू भणइ जेसिं तु एस पूई, सोहीं नवि विज्जए तेसिं ॥ ५५५ ॥ (पिं० २५८) इघणअगणीअवयव, धूमो वप्फो अ अन्नगधो अ । सव्व फुसति लोअ, भन्नइ सव्व तओ पूई ॥ ५५६ ॥ (पिं० ५९) हत्त्थसय खलु देसो, आरेण होइ देसदेसो य । आइन्नमि उ तिगिहा, ते चिअ उवओगपुव्वगा ॥ ५५७ ॥ जा जय माणस्स भवे, विराहणा सुत्तविहिसमग्गस्स । सा होइ निज्जरफला, अज्झत्थविसोहिजुत्तस्स ॥५५८॥

[पिण्डनियुक्तौ गा० ११०–१७१८५ पत्रे ॥]

निरया उ नरभवम्मि अ, देवो होऊण पचमे कप्पे । तत्तो चुओ समाणो, बारसमो अमम तित्थयरो ॥ ५४९ ॥

[इति रत्नसञ्चये ॥]

वाइ अ १ समासमणे २, दिवायरे ३ वायग ४ त्ति एगट्ठा । पुव्वगयमि अ सुत्ते, एए ४ सद्दा पउट्टति ॥ ५६० ॥

आसाढबहुलपक्खे १, भद्दवए २ कत्तिए य ३ पोसे य ४ । फग्गुण ५ वइसाहेसु य ६, नायव्वा ओमरत्ताउ ॥ ५६१ ॥

[श्रीउत्तराध्ययने २६ अध्ययने १५ गाथा ॥]

निस्सग्गु १ वएसरुई २, आणारुइ ३ सुत्त ४ बीयरुइमेव ५ । अभिगम ६ वित्थाररुइ ७, किरिआ ८ सखेव ९ धम्मरुई १० ॥ ६६२ ॥

[श्रीउत्तराध्ययने २८ अध्ययने १६–१७ गाथा ५६३ पत्रे ॥]

नत्थि चरित्त सम्मत्तविहूण दसणे उ भइअव्व । सम्मत्तचरित्ताइ जुगव पुव्व व सम्मत्त ॥ ५६३ ॥

नादसणिस्स नाण, नाणेण विणा न होइ चरणगुणा । अगुणिस्स नत्थि मोक्खो, नत्थि अमो क्खस्स निव्वाण ॥ ५६४ ॥

[श्रीउत्तराध्ययने २८ अध्ययने २९–३० गाथा ५६६ पत्रे ॥]

अवरण्हे सिद्धिगया, सभव १ पउमाभ २ सुविहि ३ वसुपुज्जा ४ । सेसा–उसभाईआ ८ सेय-सता य पुव्वण्हे ॥ ५६५ ॥ धम्म १ अर २ नमी ३ वीरा ४, अवरत्ते पुव्वरत्तए सेसा ॥

[इति सिद्धप्राभृते ॥]

तेवीसइदसूअगडे, रूवाहिएसु सुरेसु अ । जे भिक्खू जयइ निच्च, से न अच्छइ मडले ॥ ५६६ ॥

[श्रीउत्तराध्ययन ३१ अध्ययने १६ गाथा ६१२ पत्रे ॥]

पवसुवृत्तौ यथा–

भवण १ वण २ जोइ ३ वेमाणिआ य दस अट्ठ पच एगविहा । इइ चउवीस देवा, केई पुण बिंति अरिहता ॥ ५६७ ॥ पुढवि १ दग २ अगणि ३ मारुअ ४, वणस्सइ ५ बि ६ ति ७ चउ पर्णिदिअ ९ अजीवा १० । पहो ११ पेह १२ पमज्जण १३, परिठवण १४ मणो १५ वई १६ काए १७ ॥ ५६८ ॥

[श्रीउत्तराध्ययने ३१ गाथा लघुवृत्तौ १७ असयमभेदा ॥]

चन्दारविसोवाण, मज्झे मणिपीढय जिणतणुच्च । दो धणुमयपिहु दीह, सड्ढदुकोसेहि धरणि-अला ॥ ५६९ ॥

[श्रीउपदेशसप्ततिग्रन्थे २१ उपदेशे ॥]

वत्सदेशेऽस्ति कौशाम्ब्या, शतानीकसहोदरी । धर्मतो बालविधवा, जयन्ती परमार्हती ॥ ५७० ॥

[श्रीउत्तराध्ययने कमलसयमीवृत्तौ ॥]

भारण्डपक्षिणः ख्यातास्त्रिपदा मर्त्यभाषिणः । द्विजीवा द्विमुखा एकोदरा भिन्नफलैषिणः ॥ ५७१ ॥

[प्रतिक्रमणवृत्तौ तपाकृतायाम् ॥]

बायरपुढवी १ जल २ जलण ३ पवण ४ पत्तेअवण ५ निगोएसु ६ । सत्तरिकोडाकोडी, अयराणं नाह ! भमिओहं ॥ ५७२ ॥

[कायस्थितिसूत्रे ९ गाथा ॥]

पुढवी १ आउ २ वणस्सई ३, गब्भयपज्जत्तसंखजीवेसु ५ । सग्गचुआणं वासो, सेसा पडिसेहिआ ठाणा ॥ ५७३ ॥ मद्य १ मांसाशनं २ रात्रिभोजनं ३ कन्दभक्षणम् ४ । ये कुर्वन्ति वृथा तेषां, तीर्थयात्रा १ जप २ स्तपः ३ ॥ ५७४ ॥ वृथा चैकादशी प्रोक्ता ४, वृथा जागरणं हरेः ५ । वृथा च पौष्करी यात्रा ६, वृथा चान्द्रायणं तपः ७ ॥ ५७५ ॥ यस्मिन् गेहे सदाऽत्यर्थं, मूलकः पच्यते जनैः । श्मशानतुल्यं तद्वेश्म, पितृभिः परिवर्जितम् ॥ ५७६ ॥ मूलकेन समं चान्नं, यस्तु भुङ्क्ते नरोऽधमः । तस्य शुद्धिर्न विद्येत, चान्द्रायणशतैरपि ॥ ५७७ ॥ मूलकं भक्षयित्वा यः, कुरुते विष्णुपूजनम् । व्यर्थं तद्वैष्णवं पुण्यं, कृतं वर्षशतेन च ॥ ५७८ ॥

[इति श्रीमहाभारते शान्तिपर्व्वणि मूलकपरिहारः ॥]

यस्तु वृन्ताक १ कालिङ्ग २ मूलका ३ ऽलाबु ४ भक्षकः । अन्तकाले स मूढात्मा, न स्मरिष्यति मां प्रति ॥ ५७९ ॥ भुक्तं हालाहलं तेन, कृतं वाऽभक्ष्यभक्षणम् । येन क्रव्यादनं देवि !, कृतं मूलकभक्षणम् ॥ ५८० ॥ नीलीं च वापयेद्यस्तु, मूलकं यस्तु भक्षयेत् । वृन्ताकभक्षणादेव, नरो यात्येव रौरवम् ॥ ५८१ ॥ पलाण्डु १ गृञ्जनं २ चैव, रसोनं ३ सूरणं ४ तथा । मत्स्यं मांसं च नाश्नीयात्, मूलकं तु विशेषतः ॥ ५८२ ॥

[मानवीस्मृतौ वृन्ताकादीनां परिहारः ॥]

मृते स्वजनमात्रेऽपि, सूतकं जायते किल । अस्तंगते दिवानाथे, भोजनं क्रियते कथम् ॥ ५८३ ॥ उदकमपि न पातव्यं, रात्रावत्र युधिष्ठिर ! । तपस्विना विशेषेण, गृहिणा तु विवेकिना ॥ ५८४ ॥

[पद्मपुराणे ॥]

रात्रौ ये सर्वदाऽऽहारं, वर्जयन्ति सुमेधसः । पक्षोपवासस्य फलं, ध्रुवं मासेन जायते ॥ ५८५ ॥ चतुर्मासे तु संप्राप्ते, रात्रिभोज्यं करोति यः । तस्य शुद्धिर्न विद्येत, चान्द्रायणशतैरपि ॥५८६॥ स्नानाद्यं वर्ज्यते यत्र, तथा वह्नेश्च तर्प्पणम् । देवपूजा तपो दानं, भुज्यते तत्र किं निशि ॥ ५८७ ॥

[इति महाभारते रात्रिभोजनपरिहारः ॥]

सप्तग्रामेषु यत्पापं अग्निना भस्मसात्कृते । तस्य तद्भवति पापं, मधुबिन्दुप्रभक्षणे ॥ ५८८ ॥ यो ददाति मधु श्राद्धो, मोहितो धर्मलिप्सया । स याति नरकं घोरं, खादकैः सह लम्पटैः ॥ ५८९ ॥ मेदमूत्रपुरीषाद्यै, रसाद्यैर्वर्जितं मधु । छर्दिलालामुखस्रावै,-रभक्ष्यं ब्राह्मणैर्मधु ॥ ५९० ॥

[इति महाभारते मधुभक्षणपरिहारः ॥]

नवसमएहिं जहन्नं तु, मुहुत्तं एगएगवुड्ढीए । एगसमएण ऊणं, उक्किट्ठं जाव दोघडिअं ॥ ५९१ ॥

[विचारसत्तरीग्रन्थस्यावचूर्णौ श्रीमहेन्द्रसूरिविरचितायाम् ॥]

रत्तो १ दुट्ठो २ मूढो ३, पुव्विं वुग्गाहिओ अ चत्तारि । एए धम्मा अणरिहा, अरिहो पुण होइ मज्झत्थो ॥ ५९२ ॥

[तपारत्नशेखरसूरिकृतश्राद्धविधिप्रकरणे ॥]

[ददस्वान्नं नराधिप—। आशु प्रीतिकरं लोके किं दत्तेनापरेण ते ॥] अन्नं वै प्राणिनां प्राणाः, अन्नमोजः सुखौघदे । तस्मादन्नसमं दानं, न भूतं न भविष्यति ॥ ५९३ ॥ मिथ्यादृष्टिसहस्रेषु, वरमेको ह्यणुव्रती ।

न्तुरनिगदन्तेषु, वरमेको महाजनी ॥ ५९७ ॥ महाजनीगदन्तेषु, वरमेको हि गारिवकः । गारिवकेन मम पार्श्वे, न मूत्र न भविष्यति ॥ ५९५ ॥ स्तुवते कोऽपि तु, समाचाररतो नाम् । मनोवचन-कल्पना, द्रुत्तमनस्तुत भवेत् ॥ ५९६ ॥ एकैकस्मिन् पदे दृष्टे, स्तुवति गिरिं प्रति । भवकोटि स्तोत्रेण, पापेभ्य मनुष्यते ॥ ५९७ ॥ अपि द्विजारिभि पापे-भवकोटिकृतैरपि । तुष्यते दर्शनस्य, जन्मानु विमुच्यते ॥ ५९८ ॥ इत्वा पापसहस्राणि, हत्वा जन्तुशतानि । इह तीर्थं समाश्रय, शिवलोकेऽपि शिव गतः ॥ ५९९ ॥ पन्थोपममहत्य तु, ध्यानमभ्यासमिव्यात् । उक्तं शीतल नर्मे, मानोपमनरोऽमितम् ॥ ६०० ॥ शत्रुञ्जये गिरि दृष्टे, दुर्गतिद्वारं छिद्यते । सागराणां सहस्र तु, पूजनात्परिपालनः ॥ ६०१ ॥ नवीन १ पान २ भोजन ३-पाद ४ दर्पगोग ५ मूत्र ६ निष्ठुवन ७ । द्युत ८ वार्त ९ जूर्म १०, यत्र निर्गमदिरसम्ये ॥ ६०२ ॥ सम्मी १ मघवन्देवे २, परिहारि ३ पुराव ४ मन्दत्त ५ च । पच्चसनुद्धि ६ आहारग ७ च ७ च कोष संग्रह ॥ ६०३ ॥ पुत्रन १ पागग २ दसे ३, जुए ४ दवो अ ५ सुत्ति ६ पके य ७ । दान ८ जुगे ९ दमात् १०, दस विहता मनुजन्मे ॥ ६०४ ॥ सुधेगाः वेदार्णवेता, विशेष सुरवन्दनाम् । सतमालमहत्तेन,-मनुष्य राज्यमारनोपू ॥ ६०५ ॥ १ ॥ चोत्पादेक १ पच्चादेक २ सेवमान पुराव ३ गा । इयारानाव ४ रागम्ब, माग पैठनच्छन्दसम् ॥ ६०६ ॥ २ ॥

इति सर्वनिर्वक्ते ।

मरो गवान्तकग १, गवलग्न वहेह मद्दवी २ । सागद्ध निगहर्षी ३, गवडमवि निरगवार-न्तो ४ ॥ ६०६ ॥

महत्वार्थेतर्कमितम् ।

शिवा वदरेनाऽस्य, पद्मवत्सानि मेरिर्लिन् । विवमन्नेगव पौरे मंदहनोऽगिरन्पुरे ॥६०७॥

एतु रसरिसन्तर्गी ।

वन्हिर्द्वि १ स्नाईव २,-दूरवा ३ स्नमा ४ द्रुसा ५ । स्पर्शं ६ वान्पद्ध च ७, गति वा ईन्दः स्तुन ॥ ६०८ ॥ रम्नि ग्रहिरपुत-पगाः १ पविग तु युगनुदाः २ । मेत्रं पोन्नह-रोन्मई ३, वावावलाद् परिस्पेत्रं ॥ ६०९ ॥

इति हृत्यते ।

वहत्सवत्न्तं तु, स्वन्द्रि दीर्नगिरिदिग्महित्र । गन्नावानुदत्न, वैदिवनाद्दवर्गवे गोदी ॥ ६१० ॥ र शिज विद्युन्नत्तं, वैदिवनादं यतेन शिल्पेश । ना होत्ऽनुगतस्य, सर्वशुद्धं तु दृश्यता ॥ ६११ ॥ शंकरारेण निवत्न, एता नामेन रोदनाहुन । वै गेर्दि दन्नरिवने, वदाभो वदर्शनवान्दे ॥ ६१२ ॥ वना १ वदिसन्तो २, अन्दे ३ शिन्ना ४ गदन्म ५ । पर्वदिद नदुका वदन्ति तन्दि हेवदि ॥ ६१३ ॥ निष्ठेव १ मागन्त वा २, अशिरसानन्दति ३ वर्तिन्त वर्ति । वोत शिता वागेन्त, वेन्निवराम तुन दोषं ॥ ६१४ ॥ दनवीन मारन्तं, मद [illegible] । देवुनो तुन्त ई, वन्दान मर्माजि तुन ॥ ६१५ ॥ [illegible] नर्वतं तदाव वरतो जन । इन्म वहु दुन्दुनन, वोनदुन्म न दसेव ॥ ६१६ ॥ [illegible] १ दुन्दा निवाला २ नद वन्नान्त ३ कान्तो ४ । गुवाद ५ निगुन्ति दुर्गन्ध न्ता दस्न्व ६ च ॥ ६१७ ॥ वन्नात ७ च निगुन्ति, वदतन्तो ८ ८ दादर्शनगत । गुदं अवलम्बन ९, दुन्दं दुर्गन्धनिवर्तुम् १० च ॥ ६१८ ॥

श्रीभद्रबाहुस्वामिकृता दशनिर्युक्तयस्तत्प्रतिपादकमिदं गाथाद्वयं ज्ञेयम्।

वीरु १ सहाण २ पमाओ, अंतमुहुत्तं १ तहेव अहोरत्तं २। उवसग्गा पासस्स य १ वीरस्स २ य्र न उण सेसाणं ॥ ६१९ ॥

इति प्रमादकाल उपसर्गाश्च।

आरिअमणारिएसुं, पढमस्स य १ नेमि २ पास ३ चरिमाणं ४। सेसाण २० आरिएसुं, छउमत्थत्ते विहारो अ ॥ ६२० ॥

इति विहारभूमिः।

सुमइस्स निच्चभत्तं १, मल्ली २ पासाण २ अट्ठमो आसी। वसुपुज्जस्स चउत्थं, वयंमि सेसाण छट्ठतवो ॥ ६२१ ॥

इति २४ जिनव्रततप.।

वसुपुज्जो छसयजुओ १, मल्ली २ पासो ३ नरतिस्सयसहिआ। चउसहस्सजुओ उसहो ४, इग वीरो ५ सेस १९ सहस्सजुआ ॥ ६२२ ॥

इति २४ जिनव्रतपरिवारः।

सुमई १ सिअंस २ मल्ली ३,–नेमी ४ पासाण ५ दिक्ख पुव्वण्हे। सेसाण १९ पच्छिमण्हे, जायं च चउत्थमणनाणं ॥ ६२३ ॥

इति २४ जिनानां व्रतज्ञानं च।

सक्को अ लक्खमोल्लं, सुरदूसं ठवइ सव्वजिणखंधे। वीरस्स वरिसमहिअं, सया वि सेसाण तस्स ठिई ॥ ६२४ ॥

इति २४ जिनदेवदूष्यं तस्य कालश्च।

अट्ठमभत्तंमि कए, नाणुंसह १ मल्लि २ नेमि ३ पासाणं ४। वसुपुज्जस्स चउत्थे ५, सेसाणं १९ छट्ठभत्ततवे ॥ ६२५ ॥

इति २४ जिनज्ञानतपः।

उसहस्स दससहस्सा १, विमलस्स य छच्च २ सत्त अणंतस्स ३। सतिस्स नवसयाइं ४, मल्लि ५ सुपासाण ६ पंचसया ॥ ६२६ ॥ पउमस्स तिसयअडहिय ७, नेमिजिणंदस्स पणसयछत्तीसा ८। धम्मस्स अडहिअसयं ९, छसयाइं वासुपुज्जस्स १० ॥ ६२७ ॥ पासस्स तित्तीसु मुणि ११, वीरस्स य नत्थि १ सहससेसाणं १२। अडतीससहसचउस्सय, पणसीई सव्वपरिवारे ॥ ६२८ ॥

इति २४ जिनमोक्षपरिवारः।

देसिअ १ राइअ २ पक्खिअ ३, चउमासिअ ४ संवच्छरीअ ५ नामाओ। दुण्हं पण पडिकमणा, मज्झिमगाणं २२ तु दो पढमा ॥ ६२९ ॥ साहूण सिद्धिगमणं, असंख १ अड २ चउ ३ ति ४ संख ५ पुरिसा जा। संजायमुसह १ नेमी २ पासं ३ अंतिम ४ सेस ५ मुक्खाओ ॥ ६३० ॥

इति २४ जिनानां युगान्तकरभूमिः।

तेसिं चिअ नाणाओ, मुणीण गयकम्मयाणं सिद्धिगओ। अंतमुहुत्ते दु २ ति ३ चउ ४, वरिसेसुं इगदिणाईसु ॥ ६३१ ॥

इति २४ जिनानां पर्यायान्तकरभूमिः।

सड्ढदुवालसकोडी, सुवण्णवुट्ठी अ होइ उक्कोसा। लक्खा सड्ढदुवालस, जहण्णिआ होइ वसुहारा ॥ ६३२ ॥

इति वसुधाराप्रमाणम्।

जइ पहुवि अ असमत्थो, होइ सरीरस्स दिढजोगेण । तो उत्तरकालंपि हु, पुरिल्ला असढभावो उ ॥ ६२३ ॥

इति पाणगम्मधिकारे ।

आरुहणे ओरुहणे, निसिअण गोणाइणं च गाम्हा । भुम्माहारच्छेदे, उवक्कमेणच परिणामो ॥६३४॥ पडिक्कमओ गिहिणो वि हु, सगवेला पंचवेल इअरस्स । पूआसु तिसझासु अ, होइ तिवेला जहन्नेण ॥ ६३५ ॥ बत्तीस किर कवला आहारो कुच्छिपूरओ भणिओ । पुरिसस्स महिलियाए, अट्ठावीसं भवे कवला ॥ ६३६ ॥ कवलाण य परिमाणं, कुक्कुडअंडगपमाणमेत्तं तु । जो वा अविगिअवयणो, वयणम्मि छुहेज्ज वीसत्थो ॥ ६३७ ॥ सुत्तत्थविऊ लक्खण-जुत्तो गच्छस्स मेढिभूओ अ । गणतत्ति-विप्पमुक्को, अत्थं वाएइ आयरिओ ॥ ६३८ ॥ सम्मत्तनाणदंसण-जुत्तो सुत्तत्थतदुभयविहिन्नू । आयरिअट्ठाणजोगो, सुत्तं वाएइ उवज्झाओ ॥ ६३९ ॥

[सबोधप्रकरणे गा० १८६-२५ पत्रे ॥]

तवसंजमजोगेसु, जो जोग्गो तत्थ तं पवट्टेइ । असहुं च नियत्तेई, गणतत्तिल्लो पवित्तीओ ॥६४०॥

[सबोधप्रकरणे गा० १९१-२५ पत्रे ॥]

थिरकरणा पुण थेरो, पवित्ति वावारिएसु अत्थेसु । जो जत्थ सीअई जई, संतबलो तं थिरं कुणइ ॥ ६४१ ॥

[सबोधप्रकरणे गा० १८९-२५ पत्रे]

पियधम्मो दढधम्मो, संविग्गो उज्जुओ अ तेअंसी । संगहकुसलो सुत्तत्थविऊ गणाहिवई ॥६४२॥ उब्भावणा पभावण, खेत्तोवहि-मग्गणासु अविसाई । सुत्तत्थतदुभयविऊ, गणवच्छो एरिसो होई ॥६४३॥

[संबोधप्रकरणे गा० १९४-२६ पत्रे ॥]

सत्तविआरेण पावअणंतगुणिअं च एगभूअस्स । भूअस्स असंखगुणं, पावं इक्कस्स पाणस्स ॥ ६४४ ॥ बेइंदिअ तेइंदिअ चउरिंदी तह य चेव पंचिंदी । लक्खसहस्स तह सय-गुणं च पावं मुणेयव्वं ॥ ६४५ ॥ ओरालिअं च दिव्वं, मणवयकाएण करणजोगेण । अणुमोअणकारावण-करणेणट्ठारसा बंभं ॥ ६४६ ॥ दो पयपला महुपलं, दहिअस्सद्धाढयं गिरिअवीसं । दसतवडगुलपलाइं, एसो रसाद्ध निवइजोगो ॥ ६४७ ॥ अन्नाणं साविआगं च, अकालचारित्तगोसभावाओ । ओसरणंमि न गमणं, दिवसतिजामे तिरि पहला ॥ ६४८ ॥ पिट्ठाइं सुराहिं जलथलयदिव्वकुसुमनीहारिं । पयरंति समंतेण, दसद्धवन्नं कुसुमवासं ॥ ६४९ ॥

संघाचारवृत्तौ आगमगाथाद्वयमिति प्रोक्तमस्ति [९९ पत्रे] ।

चिइवंदणा तिभेआ, जहन्निआ १ मज्झिमा य २ उक्कोसा ३ । इक्किक्का वि तिभेआ, जहन्नमज्झिमुक्कोसा ॥ ६५० ॥ एगनमुक्कारेण, चिइवंदणया जहन्नयजहन्ना । बहु नमुक्कारेहिं अ, नेआ उ जहन्नमज्झिमिआ ॥ ६५१ ॥ सच्चिअ सक्कथया, जहन्नउक्कोसिआ मुणेअव्वा ३ । नमुक्काराइ चिय

१-'आरुहणे०' [illegible]

दंडग–इगथुई मज्झिमजहण्णा ४ ॥ ६५२ ॥ मंगल सक्कत्थय चिअदंडकथुईहि मज्झिममज्झिमिया ५। मज्झिमउक्कोसा पुणे, सम्चिअसिलोगतितिथुईहिं ॥ ६५३ ॥ उक्कोसजहण्णा पुण, सक्किअसक्कत्थयाइ संजुत्ता । जा थुइजुअलदुगेणं, दुगुणिअ चिइदंडयाइ पुणो ॥ ६५४ ॥ उक्कोसमज्झिमा सा ८, उक्कोसुकोसिआ य पुण नेआ । पणिवायपणगपणिहाण–तिअगथुत्ताइसंपुण्णा ९ ॥ ६५५ ॥ एसा नवप्पयारा, आइण्णा वंदणा जिणमयंमि । कालोचिअकारीणं, अणग्गाहाणं सुहा सव्वा ॥ ६५६ ॥ उक्कोसा तिविहा वि हु, कायव्वा सत्तिओ उभयकालं । सेसा पुण छब्भेआ, चेइअपरिवाडिमाईसु ॥६५७॥

एता अष्टौ गाथा बृहद्भाष्यस्य संघाचारवृत्तौ [१७६ पत्रे] उक्तरूपतया लिखिताः सन्ति ।

मइनाणं १ सुअनाणं २, ओही ३ मणनाण ४ केवलन्नाणं ५ । पढमदुनाण परोक्खा, नाणतिगं जीवपच्चक्खं ॥ ६५८ ॥ सामण्णेण छ दव्वा, मइसुअनाणी अ दो वि जाणंति । ओहीनाणी पुग्गल–दव्वं जाणेइ नो अन्नं ॥६५९॥ मणपज्जवनाणी पुण, मणचिंतिअपज्जवे वि आणेइ । केवलनाणि छद्दव्वा, चाणइ पासइ सपज्जाया ॥ ६६० ॥ उग्गह १ ईह २ अवाओ ३, अ धारणा ४ एव हुंति चत्तारि । मइनाणे एआइं, भेआ वत्थू समासेणं ॥६६१॥ उग्गह इक्कं समयं ईहावाओ ३ महुत्तमेगं (मद्धं–मन्तं इति पाठान्तरम्) तु । कालमसंखं संखं, च धारणा होइ नायव्वा ॥६६२॥ पंचहि वि इंदिएहिं, मणसा अत्थुग्गहो मुणेअव्वो । चक्खिदिअमणरहिअं, वंजणमीहाइअं छद्धा ॥६६३॥ उप्पत्तिआ १ वेणयिआ २, कम्मइआ ३ पारिणामिआ ४ । बुद्धी चउव्विहा वुत्ता, पंचमा नोवलब्भई ॥६६४॥ मइनाणस्स य भेआ, उग्गहमाई चउव्विहं तं तु । इंदिअनोइंदिपुढो, नवरं वंजणचउब्भेअं ॥ ६६५ ॥ छ चउक्का चउवीसं, वंजणचउक्केण अट्ठवीसं तु । सुअनिस्सिअं तु एअं, बुद्धिचउक्केण बत्तीसं ॥ ६६६ ॥ बहुविह खिप्प अणिसिअं, संदिद्धधुवाण सेअराणं च । बारसगुणट्ठवीसा, चउबुद्धिजुआ तिसयचाला ॥६६७॥

[एवं मइनाणं सम्मत्तं ॥ १ ॥]

अक्खर १ सण्णी २ सम्मं ३, साईअं ४ खलु सपज्जवसिअं ५ च । गमिअं ६ अंगपविट्ठं ७, सत्तवि एए सपडिवक्खा ॥ ६६८ ॥ अक्खरसुअमिह तिविहं, घडसरिसो सण्णिअक्खरो होई । वंजणभासासद्दो, लद्धक्खरमत्थपडिबोहो ॥ ६६९ ॥ ऊससिअं नीससिअं, निच्छूढं खासिअं च छीयं च । निस्सिंघियमणुसारं, अणक्खरं छेलिआईअं ॥ ६७० ॥ सण्णा मणविन्नाणं, जेसिं सा अत्थि ते उ सण्णित्ति । मणविण्णाणविमुक्का, असण्णिणो मंडुकाईआ ॥ ६७१ ॥ हेऊवाउवएसा, जह कीडिअ दीहकालउवएसा । तक्कालकरणचिंता, सम्मजुए दिट्ठिवाया य ॥ ६७२ ॥ मिच्छा सम्मे पत्ते, साइ सुअं होइ सम्मदिट्ठिस्स । अभविअजीवे अ पुणो, अणाइअं सुअं अनाणं तु ॥ ६७३ ॥ पज्जवसाणेण जुअं, केवलिनाणस्स होइ सुअन्नाणं । सुअमण्णाणमभवे, अपज्जवसिअं मुणेअव्वं ॥ ६७४ ॥ अंगपविट्ठं गमिअं, सुगमं पडिवक्खसंजुअं सम्मं । इअ चउदसभेअजुअं, सुअनाणं विवरीअं नेअं ॥ ६७५ ॥

[॥ एवं सुअनाणं सम्मत्तं ॥ २ ॥]

अणुगामि अणणुगामी, अवट्ठिअमणवट्ठिअं च विन्नेअं । तह हीअमाणयं वड्ढमाणयं वोहि चउ-भेअं ॥ ६७६ ॥ तप्पागारे पल्लग–पडहझल्लरिमुअंगपुप्फज्झये । तिरिअमणुएसु ओही, नाणाविह-संठिओ भणिओ ॥ ६७७ ॥

नेरइअ भवण वणयर–जोइसकप्पालयाणमोहिस्स । गेविज्जऽणुत्तराण य, हुंतागारा जहासंखं ॥६७८॥ अहवा बहुप्पयारं, असंखलोअप्पएसपरिमाणं । लोगगयरूविदव्वा–णं तत्ताओ अणंतविहे ॥ ६७९ ॥

[॥ एवं ओहीनाणं सम्मत्तं ॥ ३ ॥]

रिउमइविउलमईहिं अ, मणपज्जवनाणवन्नण समए। अड्ढाइअगुलूण, पढम बीअं तु नरखेत्त ॥६८०॥

[॥ एव मणपज्जवनाण सम्मत्त ॥ ४ ॥]

केवल १ मिग २ मसहाय ३, असाहारण ४ मणत ५ मपरिसेस ६ च। केवलसद्दस्स इमे, अत्था छच्चेव नायव्वा ॥ ६८१ ॥ आइतिनाण तुरिआ, मणनाण छट्ठया उ खीणत। केवलमतदुगमी, मिस्से मिस्स तु आइतिग ॥ ६८२ ॥ पचण्ह नाणाण, वक्खाणलिण समासओ भणिअ। छव्वीसागाहाहिं, रइअं हरिभद्दसूरीहिं ॥ ६८३ ॥

[॥ इति ज्ञानपञ्चकविवरणप्रकरण श्रीहरिभद्रसूरिकृतम् ॥]

ससारहेतुभूताया, य क्षय कर्मसन्तते। निर्जरा सा पुनर्द्वेधा, सकामाकामभेदत ॥ ६८४ ॥ श्रमणेषु सकामा स्यादकामा शेषजन्तुषु। पाक स्वत उपायाच्च, कर्मणा स्याद् यथाऽऽम्रवत् ॥ ६८५ ॥ कर्मणा न क्षयो भूयादित्याशयवता सताम्। वितन्वता तपस्यादि, सकामा शमिना मता ॥ ६८६ ॥ एकेन्द्रियादिजन्तूना, सज्ज्ञानरहितात्मनाम्। शीतोष्णवृष्टिदहनच्छेदभेदादिभि सदा ॥ ६८७ ॥ कष्ट वेदयमानाना, य शाट कर्मणा भवेत्। अकामनिर्जरामेना-मामनन्ति मनीषिण ॥ ६८८ ॥ तप प्रभृतिभिर्वृद्धिं, व्रजन्ति निर्जरा मत। ममत्व कर्म ससार, इत्यात्ता भावयेत्तत ॥ ६८९ ॥

इद गाथापट्क श्रीप्रवचनसारोद्धारे ६८ कारणद्वारे (पत्र १५९) तत्रापि तृतीये भावनाख्ये अवान्तरद्वारे, वृत्तौ तु एव तथाहि-'अथ निर्जरा भावना' इति।

पासत्थाइविबोहिअ केइ जिया वयइ कारावइ जिणमदिरु तम्मयभाविअइ त किर निरसाचेइओ अववाई ण भणिओ तिहिं पयतिहिहिं कीरइ वद्णु कारणिओ ॥ ६९० ॥ (३३ गाथा) ॥ धम्मिउ धम्मुकज्जु साहतउ, परु मारइ कीरइ जुज्झतउ। तु वि तसु धम्मु अत्थि न हु नासइ, परमपइ निवसइ सो सासइ ॥ ६९१ ॥ जइ किर फुल्लइ लब्भइ मुल्लिण तो वाडिअ न करहि सहु कूविण। थावर घरहट्टइ न करावहि, जिणधणु सगहु करि न वढ्ढारहि ॥ ६९२ ॥ जइ किर कु वि मरतु घरहट्टइ, देइ त लिज्जहि लहणावट्टइ। अह कु वि भत्तिहि देइ त लिज्जहि, तब्भाडयधणि जिण पूइज्जइ ॥६९३॥ हास खिड्ड हुड्ड वि वज्जिज्जहिं, सहु पुरिसेहि वि केलि न किज्जहिं। रत्तिहिं जुवइपवेसु निवारहिं, न्हवणु नदि न पइट्ठ करावहिं ॥ ६९४ ॥

[इद पद्यपञ्चक (२६-२८-२९-३८) श्रीजिनदत्तसूरिकृतोपदेशरसायनम यस्य ४२ पत्रे। तस्य व्याख्यया तु पृथगुल्लिखितविशेषनवमपद्यादवसेया॥]

एत्तोचिअ पडिसेहो, दढ अजोगाण वन्निओ समए। एअस्स पाइणोऽविअ, बीअति विहि एस ऽइसइणा ॥ ६९५ ॥

[इति श्रीहरिभद्रसूरिकृतपञ्चवस्तुके गा० ५११-२६१ पत्रे। चारित्रमङ्गेऽपि चारित्रदान अभाय॥]

पच्छन्नो मोसव्व, जइणा दाणाओ पडिनिअत्तेण। तुच्छगजाइअदाणे, वयो इहरा पदोसाई ॥६९६॥

[पञ्चवस्तुके गा० ३९१, ६४ पत्रे॥]

एएसि पयपमाण, अट्ठ समाउत्ति वीअरागेहिं। भणिअ जहन्नय खलु, उक्कोस अणवगल्लोत्ति ॥ ६९७ ॥ वदहो परिभवसित्त, न चरणभावोऽविपायमेएसिं। आहच्चभावकहग, सुच पुण होइ नायव ॥ ६९८ ॥

एष पूर्वपक्षः, उत्तरमाह—

भण्णइ खुड्डगभावो, कम्मखओवसमभावपभवेणं । चरणेण किं विरुज्झइ, जेणमजोगत्ति-सग्गाँहो ॥ ६९९ ॥

एतदेव स्पष्टयति—

तक्कम्मखओवसमो, चित्तनिबंधणसमुब्भवो भणिओ । न उ वयनिबंधणो चिय, तम्हा एआणम-विरोहो ॥ ७०० ॥

इत्थं चैतदङ्गीकर्त्तव्यमिति दर्शयति—

गयजोव्वणावि पुरुसा, वालुव्व समायरंति कम्माणि । दोग्गइनिबंधणाइं, जोव्वणवंताऽवि ण य केवि ॥ ७०१ ॥

[इदं गाथापञ्चकमपि पञ्चवस्तुकसूत्रस्य गा० ५०, ५१, ५६–५९–१०–१३ पत्रे ॥]

अत्राष्टवर्षेभ्योऽर्वागपि दानं प्रोक्तम्—

चउद्दसिं १ पण्णरसिं च २, वज्जेज्जा अट्ठमिं च ३ नवमिं ४ च । छट्ठिं च ५ चउत्थिं ६ वारसिं च सेसासु दिज्जाहि ॥ ७०२ ॥

एतासु तिथिषु दीक्षा न देया—

तिसु उत्तरासु तह रोहिणीसु कुज्जा उ सेहनिक्खमणं । गणिवायए अणुण्णा, महव्वयाणं च आरुहणा ॥ ७०३ ॥

एतेषु नक्षत्रेषु दीक्षादिदानं कार्यम् । वर्जनीयनक्षत्राण्याह—

संझागयं १ रविगयं २, विड्डेरं ३ सग्गहं ४ विलंबिं च ५ । राहुगयं ६ गहभिन्नं च ७, वज्जए सत्त नक्खत्ते ॥ ७०४ ॥

[पञ्चवस्तुके गा० १११–३, २० पत्रे ॥]

एतानि सप्त नक्षत्राणि दीक्षायां वर्जनीयानि । एतेषामर्थो यथा—

अत्थमणे संझागयं १, रविगयं जहिं ठिओ उ आइच्चो २ । विड्डेरमवद्दारिअ ३, सग्गह कूरग्ग-हठिअं ४ तु ॥ ७०५ ॥ आइच्चपिट्ठओ जं, विलंबि ५ राहुगयं तु जहिं गहणं ६ । मज्झेणं जस्स गहो, गच्छइ तं होइ गहभिन्नं ॥ ७०६ ॥

एतेषां फलं यथा—

संझागयंमि कलहो १, आइच्चगए अ होइ निव्वाणि २ । विड्डेरे परविजओ ३, सग्गहम्मि अ विग्गहो होइ ४ ॥ ७०७ ॥ दोसो अभंगयत्तं, होइ कुभत्तं विलंबिनक्खत्ते ५ । राहुगयंमि अ मरणं ६, गहभिन्ने सोणिउग्गालो ७ ॥ ७०८ ॥

[पञ्चवस्तुकटीका २० पत्रे ॥]
[इति दीक्षाविषये गाथा. ॥]

चिइवंदण रयहरणं, अट्ठा सामाइयस्स उस्सग्गो । सामाइतिगकड्ढण, पयाहिणं चेव तिक्खुत्तो ॥ ७०९ ॥ गुरवो वामगपासे, सेहं ठावित्तु अह वए दिंति । इक्किक्कं तिक्खुत्तो, इमेण ताणमुव-वत्ता ॥ ७१० ॥

[इदं गाथाद्वयं पञ्चवस्तुके (२२ पत्रे) वारत्रयं सामायिकोच्चारप्रतिपादकम् ॥]

सचित्त १ दव्व २ विगई ३, वाणहि ४ तंबोल ५ वत्थ ६ कुसुमेसु ७ । वाहण ८ सयण ९ विलेवण १०, बंभ ११ दिसि १२ न्हाण १३ भत्तेसु १४ ॥ ७११ ॥

[एतस्या विवरणं विशेषसङ्ग्रहे ८५ द्वारे ॥]

चतुर्भिरेव प्रोक्त–श्चतुर्यवैश्च अङ्गुलम्। चतुर्भिरङ्गुलैर्मुष्टि–श्चतुर्मुष्टिभिर्व करः ॥ ७१२ ॥ चतुष्कैश्च दण्डः स्यात्, क्रोशस्त्रैर्द्विसहस्रकैः । चतुर्भिः क्रोशकैश्चाथ, योजनं परिकीर्तितम् ॥ ७१३ ॥ शतयोजनो देशः स्याच्छतदेशं तु मण्डलम्। शतमण्डलं खण्डं स्याद्भरतखण्डा पञ्च परा ॥ ७१४ ॥

[इति गाथात्रय गणिते ॥]

अन्तरङ्गारिषड्वर्ग,–परिहारपरायणाः। कामक्रोधलोभमान,–मदहर्षा अमी मताः ॥ ७१५ ॥ पुव्वभवे सो पेच्छइ, इक्क दो तिन्नि जाव नवमं वा। उवरिं तस्स अविसओ, सभावओ जाइसरणस्स ॥ ७१६ ॥

[इत्याचार्यहरयोगविधौ ॥]

चउदस वासाणि तया, जिणेण उप्पाडिअस्स नाणस्स। तो बहुरयाण दिट्ठी, सावत्थीए समुप्पन्ना ॥ ७१७ ॥ जेट्ठा सुदंसणजमालिऽणोज्ज सावत्थि तेंदुगुज्जाणे। पंचसया य सहस्सं, ढंकेण जमालि मोत्तूण ॥ ७१८ ॥

[इति प्रथमो जमालिनिह्नवः ॥ १ ॥]

सोलस वासाणि तया, जिणेण उप्पाडियस्स नाणस्स। जीवपएसियदिट्ठी, उसभपुरंमी समुप्पन्ना ॥ ७१९ ॥ रायगिहे गुणसिलए, वसु चोद्दसपुव्वि तीसगुत्ताओ। आमलकप्पा णयरी, मित्तसिरी कूरपिंडाई ॥ ७२० ॥

[इति द्वितीयस्तिष्यगुप्तनिह्नवः ॥ २ ॥]

चोद्दा दो वाससया, तइया सिद्धिं गयस्स वीरस्स। अव्वत्तयाण दिट्ठी, सेयवियाए समुप्पन्ना ॥ ७२१ ॥ सेअवि पोलासाढे, जोगे तद्दिवसहिअयसूले अ। सोहम्मि नलिणिगुम्मे, रायगिहे मुरिअ बलभद्दे ॥ ७२२ ॥

[इति आषाढाचार्यशिष्यगणस्तृतीयो निह्नवः ॥ ३ ॥]

वीसा दो वाससया, तइआ सिद्धिं गयस्स वीरस्स। सामुच्छेइअदिट्ठी, मिहिलपुरीए समुप्पन्ना ॥ ७२३ ॥ मिहिलाए लच्छिघरे, महगिरिकोडिण्ण आसमित्ते अ। नेउणियाणुप्पवाए, रायगिहे खंडरक्खा य ॥ ७२४ ॥

[इति अश्वमित्रश्चतुर्थो निह्नवः ॥ ४ ॥]

अट्ठावीसा दो वाससया, तइआ सिद्धिं गयस्स वीरस्स। दो किरिआण दिट्ठी, उल्लुगतीरे समुप्पन्ना ॥ ७२५ ॥ नईखेडजणव उल्लुग, महगिरिधणगुत्त अज्जगंगे अ। किरिआ दो रायगिहे, महातवो तीरमणिनाग ॥ ७२६ ॥

[इति गाङ्गनिह्नवः पञ्चमः ॥ ५ ॥]

पंचसया चोयाला, तइआ सिद्धिं गयस्स वीरस्स। पुरिमंतरंजिआए, तेरासियदिट्ठि उप्पन्ना ॥ ७२७ ॥ पुरिमंतरंजि भुयगुह, बलसिरि सिरिगुत्त रोहगुत्ते अ। परिवायपोट्टसाले, घोसणपडिसेहणा वाए ॥ ७२८ ॥

[इति रोहगुप्तनामा षष्ठो निह्नवः ॥ ६ ॥]

पंचसया चुलसीया, तइआ सिद्धिं गयस्स वीरस्स। [अबद्धि] अबद्धिआण दिट्ठी, दसपुरनयरे समुप्पन्ना ॥ ७२९ ॥ दसपुर नगरुच्छुघरे, अज्जरक्खिअपूसमित्ततिअगं च। गोट्ठामाहिल नवमट्ठमे

सु पुच्छा य विंझरस ॥ ७३० ॥ पुट्ठो जहा अबद्धो, कंचुइणं कंचुओ समन्नोइ । एवं पुट्ठमबद्धं, जीवं कम्मं समन्नेह [इ] ॥ ७३१ ॥

[इति गोष्ठामाहिलः सप्तमो निह्नवः ॥ ७ ॥]

छवास सयाइं नवुत्तराहिं सिद्धिं गयस्स वीरस्स । तो बोडिआण दिट्ठी, रहवीरपुरे समुप्पन्ना ॥७३२॥

[इति दिगम्बरमतप्रवर्त्तकः सहस्रमल्लनामा सर्वविसंवादी अष्टमो निह्नवः ॥ ८ ॥ आ. चू. पृ. ४२७]

एताः षोडश गाथाः श्रीआवश्यकचूर्णितो लिखिताः सन्ति । आसां व्याख्या सम्बन्धसहिता मत्कृतविशेषसङ्ग्रहतो ज्ञेया ॥

हत्वा नृपं पतिमवेक्ष्य भुजङ्गदष्टं, देशान्तरे विधिवशाद्गणिकाऽस्मि जाता । पुत्रस्य संगमधिगम्य चितां प्रविष्टा, शोचामि गोपगृहिणी कथमद्य तक्रम् ॥ ७३३ ॥

आहाकम्मपरिणओ, फासुअभोईवि बंधओ होइ । सुद्धं गवेसमाणो, आहाकम्मेवि सो सुद्धो ॥ ७३४ ॥

[इति पिण्डनिर्युक्तौ २०७ गाथेयम् ७४ पत्रे ॥]

जह जह पएसिणी जाणुगंमि पालित्तओ भमाडेइ । तह तह सीसे वियणा, पणस्सइ मुरुंडरायस्स ॥ ७३५ ॥

[इति पिण्डनिर्युक्तौ ४९८ गाथासम्बन्धः श्रीमलयगिरिकृतवृत्तौ पृ० १४२]

भिक्खं पविट्ठेण मएऽज्ज दिट्ठं, पमयामुहं कमलविलासनेत्तं । वक्खित्तचित्तेण न सुट्ठु नायं, सकुंडलं वा वयणं नवत्ति ॥ ७३६ ॥ फलोदएणं मि गिहे पविट्ठो, तत्थासणत्था पमया मि दिट्ठा । वक्खित्तचित्तेण न सुट्ठु नायं, सकुंडलं वा वयणं नवत्ति ॥ ७३७ ॥ मालाविहारंमि मएऽज्ज दिट्ठा उवासिया कंचणभूसियंगी । वक्खित्तचित्तेण न सुट्ठु नायं, सकुंडलं वा वयणं नवत्ति ॥ ७३८ ॥ खंतस्स दंतस्स जिइंदियस्स, अज्झप्पजोगे गयमाणसस्स । किं मज्झ एएण विचिंतिएणं, सकुंडलं वा वयणं नवत्ति ॥ ७३९ ॥ उल्लो सुक्को अ दो छूढा, गोलया मट्टिआमया । दोऽवि आवडिआ [कुड्डे] भित्ते, जो उल्लो तत्थ [सोऽथ] लग्गई ॥ ७४० ॥ एवं लग्गंति दुम्मेहा, जे नरा कामलालसा । विरत्ता उ न लग्गंति, जहा से सुक्कगोलए ॥ ७४१ ॥

[आचाराङ्गनिर्युक्तौ चतुर्थाध्ययने द्वितीयोद्देशकप्रान्ते १७० पत्रे गाथापञ्चकम् ॥]

नेसप्पे १ पंडुयए २, पिंगलए ३ सवरयण ४ महपउमे ५ । काले अ ६ महाकाले ७, माणवग ८ महानिहीं संखे ९ ॥ ७४२ ॥

[इति नवनिधिनामानि ॥]

चक्कट्ठपइट्ठाणा, अट्ठुस्सेहा य नव य विक्खंभे । बारस दीहा मंजूससंठिआ जण्हवीए मुहे ॥ ७४३ ॥

[इति याम्यः सकाशान्नव निधानानि निस्सरन्ति तासां मञ्जूषाणां मानम् ॥]

वेरुलिअमणिकवाडा, कणयमया विविहरयणसंपुण्णा । ससिसूर चक्कलक्खण अणुसमवयणो ववत्तीया ॥ ७४४ ॥

[इति मञ्जूषास्वरूपम् प्रवचने ५०६ ॥]

[अंतमुहुत्तं, जहन्निओ किट्ठिओ असंखिज्जं । सेवंति विसयसेवा, नायवा सबदेवाणं ॥ १ ॥ एवं देवाणु खलु, उज्जअ हाणी उ जइवि संभवइ । तइआओ रूवसंपय, असंखगुणयाओ देवाणं ॥ २ ॥ वक्खोए वेमाणिय, कंठे तह होइ जोइसाणं तु । भुइमा भवणयराणं, सीसट्ठाणेसु भुवणाई ॥ ३ ॥ सामन्ना य तायत्तीसा य, पारयियारक्खलोअपाला य । अणीयपइन्नभिओगा, किव्विसियं

दस भवण वेमाणी ॥ ४ ॥ सवेग भवणवासी, वितरदेवा य पटहसद्देण । उट्ठति ससभता, जोइ-सिया सिहनादेण ॥ ५ ॥ कप्पाहि वासि चलिया, घटानाएण बोहिया सता । सब्बहुसमुदएण, इति इह माणुस लित्त ॥ ६ ॥

पुक्खलवइ-विजए, पुव्वविदेहमि पुडरगिरिए । कुथु अरहतरंमि य, जाओ सीमधरो भयव ॥ १ ॥ मुणिसुव्वयजिण नमिजिण अतरज्ज च इत्त निक्खतो । सिरिउदयदेव पेढालअतरे पावई मुक्ख ॥ २ ॥

(इति सीमधरस्स जम्मतो मोक्खस्स च काल)

आर्द्रो भवेचाऽयमदीपि नून, तन्नो दहेमामवहीलितोऽपि । इति प्रमादङ्गुलिपवणाऽपि, स्पृश्येत नो दीप इवाऽवनीप ॥ ७४५ ॥ कम्म १ मम्म २ जम्म ३, तिन्नि वि एयाइ मा भणिज्जासु । मम्माइसु विद्धो पुण, मारिज्ज सय मरिज्जा वा ॥ ७४६ ॥ चक्खुजुअ चउरिंदिसु, व विअ वारस पणिदि तसकाए । जोए वेए सुक्काए भवसन्नीसु आहारे ॥ ७४७ ॥ सतोऽप्यसन्तोऽपि परस्य दोषा, नोक्ता श्रुता वा गुणमावहन्ति । वैराणि वक्तु परिवर्द्धयन्ति, श्रोतुश्च तन्वन्ति परा कुबुद्धिम् ॥ ७४८ ॥ याचको १ वञ्चको २ व्याधि ३, पञ्चत्व ४ मर्मभापक ५ । योगिनामप्यमी पञ्च, प्रायेणोद्वेगकारका ॥ ७४९ ॥ कएवि अवरसुवयारजाए, कुणति जे पचुवयारजुम्म । न तेण तुल्लो विमलोवि चदो, न चेव भाणू नहि देवराया ॥ ७५० ॥ स्वामिभक्तो १ महोत्साह २, कृतज्ञो ३ धार्म्मिक ४ शुचि ५ । अकर्कशः ६ कुलीनश्च ७, शास्त्रज्ञ ८ सत्यभापक, ९ ॥ ७५१ ॥ विनीत १० स्थूललक्षश्चा ११ ऽव्यसनी १२ वृद्धसेवक १३ । अक्षुद्र १४ सत्त्वसपन्न १५, प्राज्ञ १६ शूरो १७ ऽचिरक्रिय १८ ॥ ७५२ ॥ पूर्वं परीक्षितः सर्वोपधासु १९ निजदेशज २० । राजार्थ-स्वार्थ-लोकार्थ-कारको २१ निःस्पृह २२ शमी २३ ॥ ७५३ ॥ अमोघवचन २४ कल्पः २५, पालितादोपदर्शन २६ । पात्रौचित्येन सर्वत्र, नियोजितपदक्रम २७ ॥ ७५४ ॥ आन्वीक्षिकीत्रयीवार्त्ता-दण्डनीतिकृतश्रम २८ । क्रमागतो २९ वणिक्पुत्रो ३०, भवेन्मन्त्री न चापर ॥ ७५५ ॥

इति श्रीकुमारपालचरित्रे उदयनमन्त्रिस्थापने ३० गुणा ॥

विना गुरुभ्यो गुणनीरधिभ्यो, जानाति धर्म्मं न विचक्षणोऽपि । आकर्णदीर्घोज्ज्वललोचनोऽपि, दीप विना पश्यति नाऽन्धकारे ॥ ७५६ ॥ नाऽह स्वर्गफलोपभोगतृपितो, नाभ्यर्थितस्त्व मया, सतुष्टस्तृणभक्षणेन सतत, साधो ! न युक्त तव । स्वर्गं यान्ति यदि त्वया विनिहता, यज्ञे ध्रुव प्राणिनो, यज्ञ किं न करोपि मातृपितृभि , पुत्रैस्तथा बान्धवै ॥ ७५७ ॥ कामराग १ स्नेहरागा २,-वीपत्करनिवारणौ । दृष्टिरागस्तु पापीयान्, दुरुच्छेद सतामपि ॥ ७५८ ॥ नवीनजिनगेहस्य, विधाने यत्फल भवेत् । तस्मादष्टगुण पुण्य, जीर्णोद्धारेण जायते ॥ ७५९ ॥ सन्मृत्तिका १ ऽमलशिलातल २ रूप्य ३ दारु ४, सौवर्ण ५ रत्न ६ मणि ७ चन्दन ८ चारुबिम्बम् । कुर्वन्ति जैनमिह ये स्वधनानुरूप, ते प्राप्नुवन्ति नृसुरेषु महासुखानि ॥ ७६० ॥ पृथ्वीनाथसुता भुजक्षचरिता जजीरिता मुण्डिता, दुःक्षामा रुदती विधाय पदयोरन्तर्गता देहलीम् । कुल्मापान् प्रहरद्वयव्यपगमे शूर्पस्य कोणे स्थितान्, दद्यात्पारणक यदा भगवत सोऽस्य महाभिग्रह ॥ ७६१ ॥ सम्यक्त्वधारी १ पथि पादचारी २, सचित्तवारी ३ परशीलधारी ४ । भूस्वापकारी ५ सुकृती सदैकाऽऽहारी ६ विशुद्धां विदधाति यात्राम् ॥ ७६२ ॥ दशशूनासम चक्री, दशचक्रिसमो ध्वज । दशध्वजसमा वेश्या, दशवेश्यासमो नृप ॥ ७६३ ॥ वेश्या रागवती सदा तदनुगा षड्भी रसैर्भोजन, शुभ्र

धाम मनोहरं वपुरहो नव्यो वयःसङ्गमः। कालोऽयं जलदागमस्तदपि यः कामं जिगायाऽऽदरात्, तं वन्दे युवतीप्रबोधकुशलं श्रीस्थूलभद्रं मुनिम्॥ ७६४॥ हस्तात्प्रस्खलितं १ क्षितौ निपतितं २ लग्नं तथा पादयोः ३, यन्मूर्द्धोर्द्धगतं ४ धृतं कुवसने ५ नाभेरधो यद्धृतम्। स्पृष्टं दुष्टजनै ७ र्घनैरभिहतं ८ यद्दूषितं कीटकैः, त्याज्यं तत्कुसुमं १ फलं २ दलमपि ३ श्राद्धैर्जिनार्चाक्षणे॥ ७६५॥ आदौ मज्जनचारु चीरतिलकं नेत्राञ्जनं कुण्डलं, नासामौक्तिकपुष्पहारकुण्डलं झङ्कारकं नूपुरम्। अङ्गे चन्दनलेपकञ्चुकमणी क्षुद्रावली घण्टिका, ताम्बूलं करकङ्कणं चतुरता शृङ्गारकाः षोडश॥ ७६६॥ स्नानं १ कुन्तलधूपनं च २ कबरीगुम्फः ३ करे वीटकं ४, चीरं ५ चन्दनलेप ६ कञ्चुक ७ रदोद्योता ८ ञ्जना ९ ऽलक्तकम् १०। ताम्बूलं ११ तिलकं १२ च पत्रलतिका १३ कर्पूरपूर १४ स्तथा, पुष्पाणां मुकुटो १५ नखेषु रचना १६ शृङ्गारकाः षोडश॥ ७६७॥

प्रकारान्तरम्—

क्षौरं १ मज्जन २ वस्त्र ३ शीर्षतिलकं ४ गात्रे विलेपार्चनं ५, कर्णे कुण्डल ६ मुद्रिका च ७ मुकुटं ८ पादौ च चर्मोर्जितौ ९। हस्ते खड्ग १० पटाम्बरं ११ कटिछुरी १२ विद्याविनोदो १३ मुखे, ताम्बूलं १४ करकङ्कणं १५ चतुरता १६ शृङ्गारकाः षोडश॥ ७६८॥ कन्यागोशङ्खभेरी-दधिफलकुसुमं पावको दीप्यमानो, नागेन्द्रोऽश्वो रथो वा नृपतिरभिमुखः पूर्णकुम्भो द्विजो वा। वेश्या स्त्री सान्द्रमांसं जलचरयुगलं सिद्धमन्नं [यतिर्वा] शतायुः, प्रस्थाने प्रस्थितानां यदि भवति ध्रुवं सिद्धिरेवं नराणाम्॥ ७६९॥ भेरीमृदङ्गमृगमर्दलशङ्खवीणा, वेदध्वनिः सधवमङ्गलगीतघोषा। पुत्रान्विता च युवतिः सुरभिः सवत्सा, धौताम्बरश्च रजकोऽभिमुखः प्रशस्तः॥ ७७०॥ वार्त्ताकृत् १ पल्लवग्राही २, निद्रालु ३ रतिचञ्चलः ४। अनुत्थितसमुत्थायी ५, व्याख्यानाऽनर्हपञ्चकम्॥ ७७१॥ न चौरग्राह्यं न च राजग्राह्यं, प्रयाणकाले न च भारवाह्यम्। एतद्धनं सर्वधनप्रधानं, विद्याधनं सत्पुरुषा वहन्ति॥ ७७२॥ अमन्त्रमक्षरं नास्ति, नास्ति मूलमनौषधम्। अनाथा [निर्धना] पृथिवी नास्ति, आम्नायाः खलु दुर्लभाः॥ ७७३॥ असारस्य पदार्थस्य, प्रायेणाऽऽडम्बरो महान्। नहि स्वर्णे ध्वनिस्तादृग्, यादृक् कांस्ये निरीक्ष्यते॥ ७७४॥ कार्याणि बहुमित्राणि, दुर्बलानि बलानि च। वने बद्धो महानागो, मूषकैः परिमोचितः॥ ७७५॥ बहुभिर्न विरोद्धव्यं, दुर्जयो हि महाजनः। स्फुरन्तमपि नागेन्द्रं, भक्षयन्ति पिपीलिकाः॥ ७७६॥ शक्यो वारयितुं जलेन हुतभुक् छत्रेण सूर्यातपो,—नागेन्द्रो निशिताङ्कुशेन समदो दण्डेन गोगर्दभौ। व्याधिर्भेषजसङ्ग्रहैश्च विविधैर्मन्त्रप्रयोगैर्विषं, सर्वस्यौषधमस्ति शास्त्रविहितं मूर्खस्य नास्त्यौषधम्॥ ७७७॥ रे लोलोल्वणकल्लोल!, धिक् ते सागर! गर्जितम्। यस्य तीरे तृषाक्रान्तः, पान्थः पृच्छति कूपिकाम्॥ ७७८॥ वाचको लभते लक्षं, लेखः कोटिं विशेषयेत्। दृष्टे कोटिशतं मूल्यं, निर्मूल्यः खेटसङ्गमः॥ ७७९॥ सुअसायरो अपारो, आउं थोवं जिया य दुम्मेहा। तं किंपि सिक्खियव्वं, जं कज्जकरं च थोवं च॥ ७८०॥ वासश्चर्मविभूषणं शवशिरो भस्माङ्गरागः सदा, गौरेकः स च सङ्गरेष्वकुशलः सम्पत्तिरेतादृशी। ईशं स्वं परिहृत्य याति जलधिं, रत्नाकरं जाह्नवी, कष्टं निर्धनकस्य जीवितमहो! दारैरपि त्यज्यते॥ ७८१॥ धर्मो यत्र धनं तत्र, समराशितया स्थिरम्। यत्राऽधर्मो न तत्रेदं, न च पञ्चमयोगतः॥ ७८२॥ पुण्यादेव समीहितार्थघटना नो पौरुषात्प्राणिनां, यद्भानोर्भ्रमतोऽपि नाऽम्बरतले स्यादष्टमः सैन्धवः। स्वस्थानात्पदमात्रमप्यचलतो विन्ध्यस्य चाऽनेकधा, जायन्ते मधुपालिपालितयशःश्रीलम्भिनः कुम्भिनः॥ ७८३॥ अस्माकं बदरी चक्रे, युष्माकं बदरी गृहे। बादरायणसयोगाद्, यूयं यूयं वयं वयम्॥ ७८४॥ पतिः १ श्वशुरता २ ज्येष्ठे, पतिर्देवरताऽनुजे। पाण्डवैः सह पाञ्चाल्या,—स्त्रितयं

त्रितय त्रिपु ॥ ७८५ ॥ पञ्चानामपि नो भर्त्ता, न सा प्रकृति मानवी। मा वृकोदरपादेन, एकादशचमूपतिम् ॥ ७८६ ॥

[इति कृष्णस्य भीम प्रत्युक्ति ॥]

कृत प्राप्य राज्य जलधिवलये भूमिनिलये, सुख भुक्त कैश्चिद्भुवि नृपतिभिर्जन्म विदितम्। चर प्राणैर्नीत मरणमधुना वीरशयने, शिवा श्वा काको वा स्पृशतु यदि वा पाण्डुतनय ॥ ७८७ ॥

[इति दुर्योधनस्य भीम प्रत्युक्ति ॥]

मूर्खस्तपस्वी राजेन्द्रो विद्वांश्च वृषलीपति । उभौ तौ तिष्ठतो द्वारे, कस्य दान प्रदीयते ॥ ७८८ ॥

[इति युधिष्ठिर प्रति भीमोक्ति ॥]

सुखासेव्य तपो भीम, विद्या कष्टदुरासदा। विद्वास पूजयिष्यामि, तपसा किं प्रयोजनम् ? ॥७८९॥

[भीम प्रति युधिष्ठिरोक्ति ॥]

श्वानचर्मगता गङ्गा, क्षीर मद्यघटस्थितम्। [कु] अपात्रे पतिता विद्या, किं करोति युधिष्ठिर ! ॥७९०॥

[युधिष्ठिर प्रति अर्जुनोक्ति ॥]

न विद्यया केवलया, तपसाऽपि च पात्रता। यत्र स्यातामिमे चोभे, तद्धि पात्र प्रचक्ष्यते ॥ ७९१ ॥

[युधिष्ठिरादीन् प्रति द्वैपायनोक्तिर्महाभारते ॥]

दारिद्र्यानलस ताप , शान्त सन्तोषवारिणा। याचकाशाविघातान्त-र्दाह केनोपशाम्यतु ॥ ७९२ ॥ यान्तु यान्तु यत प्राणा,-अर्थिनि व्यर्थता गते। पश्चादपि हि गन्तव्य क सार्थ पुनरीदृश ॥ ७९३ ॥

[माघवाक्यम्]

बाह्यारिभ्योऽपि तद्युक्त,-मन्तरङ्गारयोऽधिका । जीयन्ते शक्तितो बाह्या,-अन्तरङ्गाश्च शास्त्रत ॥ ७९४ ॥ भेरीनर्जरकणाश्च, वय प्रासादवासिन । न चैते पक्षिणो राजन् !, ये यान्ति करताडनात् ॥ ७९५ ॥ दारिद्र्य नृपति स नो निजपतिस्तस्य प्रसादादभूद्, भैक्ष्य भोजनमशुक दशदिश सद्मानि देवालया । मद्विद्वेषिणि लब्धसगविरिति त्वय्याश्रिते कुप्यता, मद्भृत्या विनियोजितास्त्वरयस्तेनाऽत्र न का गति ॥ ७९६ ॥ समा षष्टिर्द्विघ्ना मनुजकरिणा पञ्चनिशा (१२० व दिन५), हयाना द्वात्रिंशत् ३२, खरकरभयो पञ्चकृति २५। द्विरूपा सैवायुर्वृषमहिषयो १२, द्वादश शुन , स्मृत छागादीना दश च परम पङ्क्तिरधिकम् ॥ ७९७ ॥ पश्य लक्ष्मण ! पम्पाया, बक परमधार्मिक । शनै शनै पद धत्ते, जीवाना वधशङ्कया ॥ ७९८ ॥ वैर १ वैश्वानर २ व्याधि-र्वाद ४ व्यसन ५ लक्षणा । महानर्थाय जायन्ते, वकारा पञ्च वर्धिता ॥ ७९९ ॥ शून्यसप्ताद्धहस्ताश्च,-चन्द्रेदुवसुवह्नय (३८११२९७०) । एतत्सङ्ख्याङ्कनिर्दिष्टो,-धनभार प्रकीर्त्तित ॥ ८०० ॥ चत्वार पुष्पिता भारा, अष्टौ च फलपुष्पिता । वल्ल्यो भारषट्क च, वासुदेवप्रकीर्त्तितम् ॥ ८०१ ॥

अष्टादश भारा पुनरनेन प्रकारेणाऽपि—

कल्पवृक्ष १ पारिजात २ मन्दार ३ हरिचन्दन ४ सन्तान ५ वट ६ पिप्पल ७ पिंपर ८ उदुम्बर ९ रिसींज १० वीजभोज्य ११ पुष्प १२ फलभोज्य १३ मूलभोज्य १४ सर्वभोज्य १५-१६ काष्ठभोज्य १७ पत्रभोज्य १८ इति ॥ ८०२ ॥ ये लेखयन्ति जिनशासनपुस्तकानि,

व्याख्यानयन्ति च पठन्ति च पाठयन्ति। शृण्वन्ति रक्षणविधौ च समाद्रियन्ते, ते मर्त्यदेवशिवशर्म नरा लभन्ते ॥ ८०३ ॥ दीपो ज्ञानमयो यस्य, वर्त्तिर्यस्य तपोमयी। ज्वलते शीलतैलेन, न तमस्तस्य तिष्ठति ॥ ८०४ ॥ वालस्त्रीमन्दमूर्खाणां, नृणां चारित्रकाङ्क्षिणाम्। अनुग्रहार्थं तत्त्वज्ञैः सिद्धान्तः प्राकृतः कृतः ॥ ८०५ ॥ मायासीलह माणुसां, किमुसां किमु पत्तिज्ज ण जाइ। नीलकंठ महुर उलवइ, सविस भुजंगम खाइ ॥ ८०६ ॥ शिरसा धार्यमाणोऽपि, सोमः सोमेन शम्भुना। तथापि कृशतां धत्ते, कष्टं खलु पराश्रयः ॥ ८०७ ॥ अलिअं जंपेइ जणो, पुत्तो जं होइ तायसारिच्छो। अत्थमिए रविविंबे, खणमिक्कं किं तवउसणी ॥ ८०८ ॥ जम्मंतीए सोगो वड्ढंतीए च वड्ढए चिंता। परिणीआए दंडो, जुवइपिया दुक्खिओ निच्चं ॥ ८०९ ॥ न विना मधुमासेन अन्तरं पिककाकयोः। वसन्ते च पुनः प्राप्ते, काकः काकः पिकः पिकः ॥ ८१० ॥ यवागूज्वरणे जाड्यं, मोदकानां तु का कथा। वचनेऽपि दरिद्रत्वं, धनाशा तत्र कीदृशी ॥ ८११ ॥ वायुना यत्र नीयन्ते, कुञ्जराः षष्टिहायनाः। गावस्तत्र न गण्यन्ते, मशकस्य च का कथा ॥ ८१२ ॥ अतिपरिचयादवज्ञा, भवति विशिष्टेऽपि वस्तुनि प्रायः। लोकः प्रयागवासी, कूपे स्नानं समाचरति ॥ ८१३ ॥ अपसरणमेव युक्तं, मौनं वा तत्र राजहंसस्य। कटु रटति निकटवर्त्ती, वाचालष्टिट्टिभो यत्र ॥ ८१४ ॥ रे वालकोकिल करीरमरुस्थलीषु, किं दुर्विदग्ध! मधुरध्वनिमातनोषि। अन्यः स कोऽपि सहकारतरुप्रदेशो, यस्मिन् जयन्ति तव विभ्रमभाषितानि ॥ ८१५ ॥ अस्मान् विचित्रवपुषश्चिरपृष्ठलग्नान्, कस्माद्विमुञ्चसि विभो! यदि वा विमुञ्चेः। हा हेति केकिवर! हानिरियं तवैव, भूपालमूर्द्धनि पुनर्भविता स्थितिर्नः ॥ ८१६ ॥ शैत्यं नाम गुणस्तवैव तदनु स्वाभाविकी स्वच्छता, किं ब्रूमः शुचितां व्रजन्ति सुधियः स्पर्शेन यस्याऽपरे। किं चाऽतः परमस्ति ते स्तुतिपदं यज्जीवितं देहिनां, त्वं चेन्नीचपदेन गच्छसि पयः कस्त्वां निरोद्धुं क्षमः ॥ ८१७ ॥ सत्यं चेत्तपसा च किं? शुचि मनो यद्यस्ति तीर्थे न किं?, सद्विद्या यदि किं धनैः?, सुमहिमा यद्यस्ति किं मण्डनैः?। लोभश्चेदगुणेन किं? पिशुनता यद्यस्ति किं पातकैः?, सौजन्यं यदि किं निजैः? स्वयशो यद्यस्ति किं मृत्युना? ॥ ८१८ ॥ अग्नि १ रापः २ स्त्रियो ३ मूर्खाः ४, सर्पो ५ राजकुलानि ६ षट्। नित्यं यत्नेन सेव्यन्ते, सद्यः प्राणहराणि षट् ॥ ८१९ ॥ आयुषो १ राजवित्तस्य २, पिशुनस्य ३ धनस्य च ४। खलस्नेहस्य ५ देहस्य ६, नाऽस्ति कालो विकुर्वतः ॥ ८२० ॥ त्रयः स्थानं न मुञ्चन्ति, काकाः १ कापुरुषा २ मृगाः ३। अपमाने त्रयो यान्ति, सिंहाः १ सत्पुरुषा २ गजाः ३ ॥ ८२१ ॥ राजा १ कुलवधू २ विप्रा ३, नियोगि ४ मंत्रिण ५ स्तथा। स्थानभ्रष्टा न शोभन्ते, दन्ताः ६ केशा ७ नखा ८ नराः ९ ॥ ८२२ ॥ उपाध्याय १ श्च वैद्यश्च २, प्रतिभू ३ र्भुक्तनायिका ४। सूतिका ५ दूतिका ६ चैव, सिद्धे कार्ये तृणोपमाः ॥ ८२३ ॥ चित्रकृत् १ काव्यकर्त्ता च २, कुवैद्यः ३ कुनरेश्वरः ४। चत्वारो नरकं यान्ति, पञ्चमो ग्रामकूटकः ॥ ८२४ ॥ आयुः १ कर्म्म च २ वित्तं च ३, विद्या ४ निधनमेव च ५। पञ्चैतानि हि सृज्यन्ते, गर्भस्थस्यैव देहिनः ॥ ८२५ ॥ षष्टिर्वामनके दोषा, अशीतिर्मधुपिङ्गले। शतं च टुंटमुंटेषु, काणे संख्या न विद्यते ॥ ८२६ ॥ हस्ते नरकपालं ते, मदिरामांसभक्षिणि। भानुः पृच्छति मातङ्गि!, किं तोयं दक्षिणे करे? ॥ ८२७ ॥

[इति भानुवाक्यम् ॥]

चण्डाली प्राह—

मित्रद्रोही १ कृतघ्नश्च २, स्तेयी ३ विश्वासघातकः ४। कदाचिच्चलितो मार्गे, तेनेयं क्षिप्यते छटा ॥ ८२८ ॥